

RENĐŐRSÉGI TANULMÁNYOK

A RENĐŐRSÉG TUDOMÁNYOS TANÁCSÁNAK FOLYÓIRATA

RITECZ GYÖRGY

A terrorizmus hatása a turizmusra

NÉMETH GYULA

A közúti szállítás biztonságát veszélyeztető kihívások az Európát ért terrortámadások tükrében

KONCSAG KATALIN

Egy kihallgató szemszögéből – Hozzá tartozók közötti vallomásmegtagadási jog az új Be. tükrében

SALLAI JÁNOS

In memoriam Dr. Déri Pál nyugállományú rendőr dandártábornok

I. évfolyam 2018/4.

SZERKESZTI A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK:

Dr. Pozsgai Zsolt rendőr vezérőrnagy

TAGOK:

Dr. habil. Boda József nyugállományú nemzetbiztonsági vezérőrnagy

Dr. Boros Gábor rendőr ezredes

Dávid Károly rendőr dandártábornok

Dr. univ. Dsupin Ottó rendőr dandártábornok

Dr. Gárdonyi Gergely PhD rendőr ezredes

Dr. habil. Hautzinger Zoltán

Dr. Janza Frigyes nyugállományú rendőr vezérőrnagy

Prof. Dr. Kerezi Klára MTA doktora

Dr. habil. Kovács Gábor rendőr dandártábornok

Dr. Németh József PhD rendőr ezredes

Prof. Dr. Sallai János rendőr ezredes

Dr. Sipos Gyula rendőr vezérőrnagy

FELELŐS SZERKESZTŐ:

Dr. Gaál Gyula PhD rendőr ezredes

MŰSZAKI SZERKESZTŐ:

Steib Norbert

FELELŐS KIADÓ:

Dr. Németh József PhD rendőr ezredes, Rendőrség Tudományos Tanácsa elnök

KIADÓ

Rendőrség Tudományos Tanácsa

Cím: 1139 Budapest, Teve u. 4-6.

1903 Bp. Pf.: 314/15.

Telefon: +36 1 443-5533, BM: 33-355

Fax: +36 1 443-5784, BM: 33-884

E-mail: rtt@orfk.police.hu

Webcím: www.bm-tt.hu/rtt/index.html

HU ISSN 2630-8002 (online)

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A szerkesztőség olyan kéziratokat vár közlésre, amelyek a bűnmegelőzés, a bűnüldözés, a közbiztonság, a közrend, a határrendészet, a vezetés-irányítás és a mindenoldalú biztosítás kérdéseit elemzik, értékelik. A kéziratokon kérjük feltüntetni a szerző nevét, szolgálati helyét, beosztását, telefonszámát. Kérjük, hogy a cikkek szövegét e-mailben küldjék meg. A szerkesztőség a beérkezett kéziratot szakmai szempontból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására. A megjelenő írások nem a Rendőrség Tudományos Tanácsa, hanem a szerzők saját, tudományos szabadságán alapuló álláspontját képviselik. El nem fogadott kéziratot nem áll módunkban visszaküldeni. A szerkesztőség másodközlést nem vállal.

TARTALOM 2018/4.

- RITECZ GYÖRGY** A terrorizmus hatása a turizmusra
(3-61)
- NÉMETH GYULA** A közúti szállítás biztonságát veszélyeztető kihívások az Európát ért terrortámadások tükrében
(62-72)
- KONCSAG KATALIN** Egy kihallgató szemszögéből – Hozzátartozók közötti vallomásmegtagadási jog az új Be. tükrében
(73-124)
- SALLAI JÁNOS** In memoriam Dr. Déri Pál nyugállományú rendőr dandártábornok
(125-134)
- TÓTH NIKOLETT ÁGNES** Hét évtized a bűnüldözés szolgálatában – Visszaemlékezés Katona Géza professzor életútjára
(135-151)
- HAUTZINGER ZOLTÁN** Az alkotmányos jogállam rendszere – Gondolatok Finszter Géza Rendészettan című tankönyve apropóján (152-158)

SZERZŐK 2018/4.

DR. HABIL. HAUTZINGER ZOLTÁN PhD oktatási dékánhelyettes,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar

DR. KONCSAG KATALIN kormánytisztviselő,
Szegedi Rendőrkapitányság
Vizsgálati Osztály

NÉMETH GYULA PhD hallgató,
Óbudai Egyetem Biztonságtudo-
mányi Doktori Iskola

DR. RITECZ GYÖRGY PhD nyugállományú rendőr ezre-
des, oktató,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Rendészettudományi
Doktori Iskola

PROF. DR. SALLAI JÁNOS rendőr ezredes,
tanszékvezető egyetemi tanár,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar
Rendészettörténeti Tanszék

DR. TÓTH NIKOLETT PhD rendőr alezredes, adjunktus,
ÁGNES Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar

A terrorizmus hatása a turizmusra

Az európai emberek – szélesebb értelemben a Föld legtöbb lakójának –, így a turisták életét egyre jobban érinti, befolyásolja a terrorizmus, illetve az elkövetett terrorcselekmények. A globális törekvésekkel bíró nemzetközi terrorista szervezetek aktivitása csökkent a nyugati világban, ugyanakkor a terrorizmus továbbra is korunk jelentős globális fenyegetése marad, mivel a megjelenését és megerősödését eredményező, elsősorban társadalmi okokat, nem sikerült felszámolni.¹

Jelen tanulmány azt vizsgálja, hogy ténylegesen kimutatható-e és ha igen milyen mértékben a terrorcselekmények visszatartó hatása a turistákra, illetve a turizmusból származó bevételekre. A tanulmány célja, hogy eltérő paraméterekkel rendelkező országok statisztikai mutatóiban megvizsgálva érzékelhetővé tegye a terrorcselekmények hatását az érintett országokra.²

1. számú ábra: Terrorizmus a turizmus ellen

¹ Ambrusz József: Rendvédelmi ismeretek. In: Budapest, NKE, 2014.

² A tanulmány a KÖFOP-2.1.2.-VEKOP-15-2016-00001 „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” keretében, a Turizmusbiztonság és versenyképesség: az állami szerepvállalás interdiszciplináris dimenziói Államtudományi Kutatóműhely – tagjaként végzett kutatás részeként készült, ami e résztema legteljesebb, átfogó tanulmánya, ebben a formában, terjedelemben máshol nem jelent meg.

Napjainkban az euró-atlanti térségben is szinte mindennapos, a napi hírek részévé vált a terrorizmus, az elkövetett terrorcselekmények, így ezek hatással bírnak a turizmusra, a turisták gondolkodására, terveire és tetteire.

Fogalom tisztázás

Mindenekelőtt szükséges lenne a terrorizmus egyértelmű meghatározása, de sem a nemzetközi, sem a hazai tudományos életben elfogadott, erre vonatkozó fogalom nem létezik és a terrorcselekmények objektív kutatása is rendkívül sok akadályba ütközik.³ A terrorizmus⁴ szó a latin *ijedség*, *rémület* jelentésű főnévből származik, mely fogalomnak nincs nemzetközileg elismert definíciója, azonban tartalmilag a fegyvertelen, civil emberek vagy vagyontárgyak ellen elkövetett erőszakot jelent, főként politikai célok kikényszerítése érdekében.⁵ Ezzel együtt is megállapítható, hogy a „*nemzetközi terrorizmus fogalma historikus és szociológiai értelemben üres fogalom, amely tartalmi és formai összetevőiket tekintve eltérő csoportok, mozgalmak, politikai entitások és nemzetközi jogi szubjektumok formális békehelyzetben polgári, illetve katonai célpontok ellen irányuló, széles értelemben vett politikai célokat szolgáló, konspiratív, illegális fegyveres tevékenységét öleli fel.*”⁶ Tudományos, illetve a nemzetközi szinten egyértelmű konszenzus a fogalom terén nincs, de a tartalmi elemek szinte mindenhol azonosak. Ezt jelzi az is, hogy fent említett ele-

---

³ Lásd: Bakóczy Antal: Megismerési akadályok a terrorizmus kutatásában. In: *Belügyi Szemle*, 2015/7–8. p. 88–105.

⁴ Az idegen szavak és kifejezések szótára szerint a terrorizmus fr (<lat) 1. megfélemlítés, zsarolás, bosszúállás céljából elkövetett rémtettek sorozata 2. politikai okokból végrehajtott merényletek (emberrablás, robbantás, gyilkosság stb.) sorozata. Bakos Ferenc: *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Akadémiai Kiadó, 2013. p. 665.

⁵ Németh József, Tokodi Panna: A terrorizmus hatása a turizmus biztonságára Egyiptom tengerparti turizmusa visszaesésének példáján keresztül, In: Szerk.: Németh Kornél I. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia. Nagykanizsa: Pannon Egyetem, 2016. p. 61.

⁶ Póczik Szilveszter: A nemzetközi terrorizmus fontosabb összetevőiről – 1269-1278. old. In: Magyar Tudomány (Főszerk.: Csányi Vilmos) 2005/10. MTA, Budapest p.1269.

mek lelhetőek fel az Oroszországi Föderáció által használt terrorizmus fogalomban is.⁷

A világ valamennyi állama, államszövetsége igyekszik megfogalmazni azokat a kockázati tényezőket, veszélyeket, melyek a biztonságát fenyegetik. E mentén alakultak a védelmi elképzelések, feladatok, szervezetek, és a történelem során e kihívások számos formájával kellett szembenézni. Napjaink talán legsúlyosabb problémájává a terrorizmus vált, a XXI. század a terror elleni háborúk jegyében kezdődött.⁸

A terror kifejezést betűszóként használva, jól körülhatárolhatóak a terroristák stratégiájának fő elemei:⁹

T	ervezz
E	lrettents
R	obbants
R	ombolj
O	kozz pánikot
R	eklámozz

Az előbbi megközelítéssel összecseng, de pontosabb, részletezőbb a Global Terrorism Database (GTD)¹⁰ által használt definíció. A továbbiakban ezt vesszük alapul, tekintettel arra is, hogy a GTD adatbázis adatait használjuk¹¹ fel a tanulmányban.

A GTD által meghatározott terrorista támadás fogalma: *„olyan ténylegesen végrehajtott erőszak, vagy azzal való fenyegetés, melyet nem állami*

⁷ Deák József: A terrorizmus természete és az ellene történő fellépés nehézségei Oroszországban a Szovjetunió szétesésétől napjainkig Belügyi Szemle 2015/7-8 szám. p. 137–151.

⁸ Zán Krisztina - Horpácsi Ferenc: A terrorizmus és a Határőrség. Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények IX.(3.) Budapest, 2005. p. 144-150.

⁹ Resperger István: *A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem lehetséges stratégiai.* Egyetemi jegyzet – ZMNE, Budapest, 2005.

¹⁰ <https://www.start.umd.edu/gtd/>

¹¹ A leghosszabb időintervallumot és a legtöbb részinformációt tartalmazó adatbázis.

szereplők hajtanak végre, hogy elérjék a politikai, gazdasági, vallási, vagy társadalmi céljaikat, a félelmet, a kényszert, vagy a megfélemlítést felhasználva.”

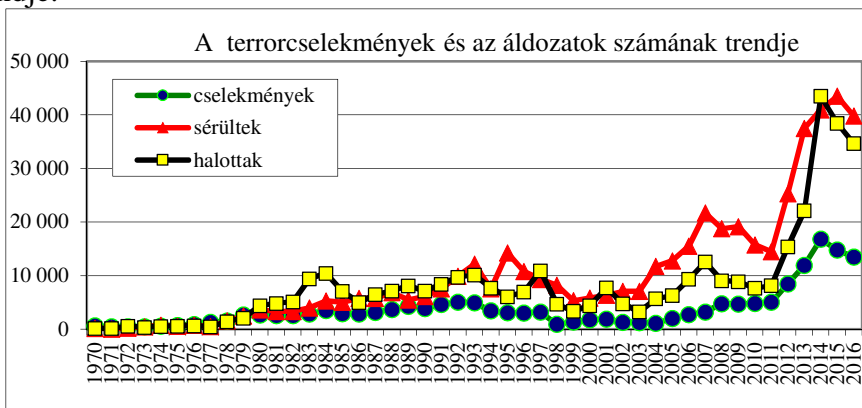
A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az alábbi feltételeknek felelnek meg az adatbázisban szereplő cselekmények:

- Szándékos cselekmény – a kiváltott hatás az elkövető tudatos tevékenységének eredménye.
- A cselekmény közvetlen összefüggésben áll valamilyen szintű erőszakkal vagy erőszakkal való fenyegetéssel – beleértve a vagyon és tulajdon elleni erőszakot, illetve a személyek elleni erőszakot is.
- Az incidensek elkövetői szubnacionális szereplők. Az adatbázis olyan cselekményeket nem tartalmaz, amelyek az állami terrorizmus részei.¹²

Adatok, trendek

A terrorcselekmények trendjei, lokalitása

Ezek után lássuk, hogyan alakult globálisan a terrorcselekmények száma, trendje.

2. számú ábra: A terrorcselekmények és az áldozatok számának trendje¹³

¹² A szerző fordítása.

¹³ Forrás: A GTD adatbázisból a szerző által gyűjtött adatok alapján készített grafikon.

A közel félévszázados időtávban vizsgálva láthatjuk, hogy a Földön elkövetett terrorcselekmények száma a múlt század hetvenes éveiben viszonylag alacsony volt, évi ezernél kevesebb cselekménnyel. A nyolcvanas években néhány ezerre emelkedett, majd a szocialista világrendszer összeomlása után 1992-93-ban érte el a lokális csúcst, az ötezres szintet. Közbevetőleg említjük meg, hogy a grafikonon feltüntettük a terrorcselekményben meghaltak és megsérültek számát is, ami talán még érzékeltetőbbé teszi az egyes tendenciákat.

A múlt század utolsó évtizedének második felében egyre kevesebb terrorcselekményt követtek el a Földön. Ez a csökkenő trend lényegében tíz évig tartott, a 2003/2004-es trendfordulóig.

Bő egy évtizede intenzív emelkedő trend indult el, mely a cselekmények számának az ezres színtről öt év alatt ismét ötezres szintre való emelkedését jellemezte, de még extrémebben látható a terrorcselekményekben meghaltak és a megsérültek számának drasztikus növekedésében. 2008-2011 között egyfajta stagnálás (halottak és sebesültek vonatkozásában csökkenés) volt tapasztalható. 2011-2014 között az eddig nem látott intenzitású trendnövekedés és nagyságrend jelentkezett, amikor az évi ötezer elkövetett terrorcselekmény tizenhétézres szintre ugrott és a halottak és sebesültek száma külön-külön is meghaladta az évi negyvenezret. Jelen tanulmány az egyes terrorcselekmények, illetve tendenciák okait, hátterét nem vizsgálta.¹⁴

Az ábrán egyértelműen látható, hogy az elmúlt három évben jelentős (igaz még mindig rendkívül nagyszámú) visszaesés tapasztalható, mind az elkövetett terrorcselekmények számában, mind az ebből eredő elhalálozások és sebesültek számában is. Tehát a legutóbbi trend csökkenő a terrorcselekmények vonatkozásában.

Nemcsak a trend és a nagyságrend fontos, hanem legalább ilyen lényeges, hogy a terrorcselekményeket hol követték el.

---

¹⁴ Lásd Ritecz György: A terrorizmus és a migráció viszonya a számok alapján – Acta Humana 2016/5. p. 103-123.

Overview: Terrorism in 2016

3. számú ábra: Terrorcselekmények helye és intenzitása a Földön¹⁵

Az áttekintő térképen jól érzékelhető, hogy a legtöbb terrorcselekményt a Közel-Keleten, Közép-Ázsiában és Közép-Afrikában követték el.

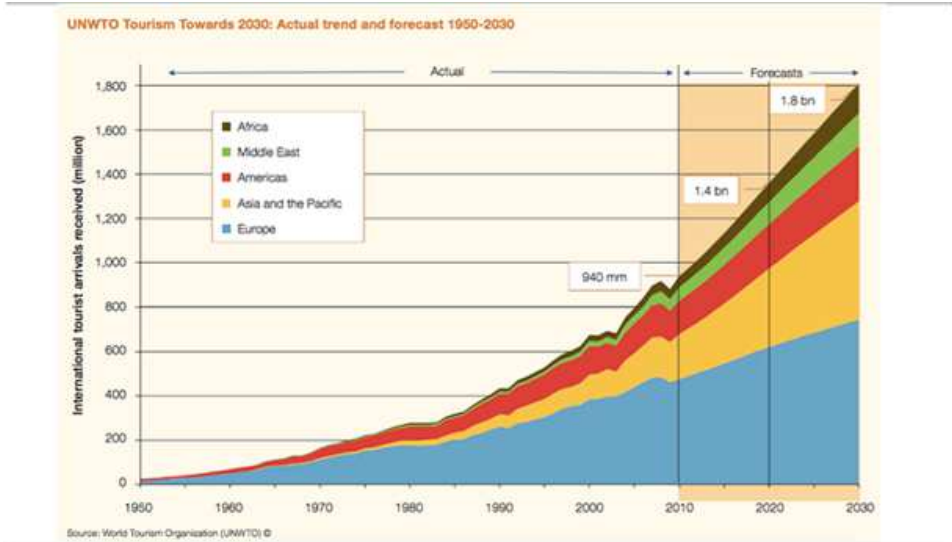
Mielőtt részletesebb elemzésbe kezdenénk, tekintsük meg a turizmus trendjeit.

A globális turizmus trendje

A turizmus nemzetközi adatainak vizsgálatához a legcélszerűbb a hitelesnek tekintett Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) szakosított szervének, a The World Tourism Organization (UNWTO) adatait felhasználni.

---

¹⁵ Forrás: Background Report - Overview: Terrorism in 2016. p. 1.

4. számú ábra: A nemzetközi utazásban résztvevő turisták számának jelenlegi és várható trendje 1950-2030 között¹⁶

A nemzetközi turizmus, illetve a turisták száma nemcsak lineáris növekedést mutat, hanem inkább az exponenciális felé tendál, főleg ha a jövőre vonatkozó előrejelzést is megnézzük. A bő félévszázada indult növekedés első három évtizede szinte töretlen növekedési fázist jelez, melynek keretében közel negyed évszázad kellett ahhoz, hogy a nemzetközi turisták száma elérje a kétszázmilliót. Ennek megduplázódásához, mondhatni a következő kétszázmillió szint megugrásához, már csak tizenöt évre volt szükség. Az újabb kettőszázas emelkedéshez már tíz év sem kellett, így az ezredfordulón, már megközelítőleg hatszázmillió turistát regisztráltak. Az ezredforduló után kisebb megtorpanás után ismét, sőt intenzívebb növekedés volt tapasztalható, melynek eredményeként hét év alatt ötszázötvenöt millióval nőtt meg, vagyis megduplázódott a turisták nagyságrendje. Majd a gazdasági és pénzügyi világválságot viszonylag

¹⁶ Forrás: UNWTO: <http://www.intracen.org/news/Strengthening-the-Myanmar-tourism-sector-by-using-analysing-targeted-data/> Letöltés dátuma: 2017. 09. 30.

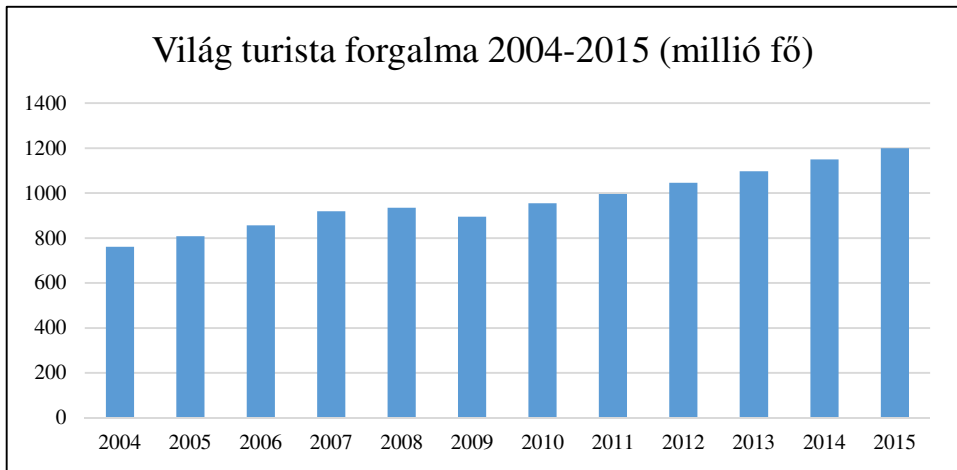
gyorsan kiheverte a szektor és napjainkra már az 1,2 milliárdos¹⁷ turista-forgalmat regisztráltak. Meg kell említeni a fejlődésben jelentkező kisebb „töréseket” is, mert jelen tanulmány célja a turizmus és a terrorizmus viszonyának biztonság szempontú vizsgálata. Kérdés, hogy ez globálisan érzékelhető-e ez a statisztikák, illetve trendek szintjén. Az összesített adatokban látható, hogy az 1980-as években egy félévtizedes stagnálás volt tapasztalható, mely alapvetően az olajválságnak lehetett a hozadéka. A szocialista világrendszer összeomlása ilyen volumenben csak minimális, de a grafikonon látható visszaesést eredményezett. Az ezredforduló után egyfajta kettős hullám alakult ki, mely egyértelműen összeköthető a terrorizmussal. A 2001. szeptember 11-én (9/11) a World Trade Center (WTC) tornyok és a Pentagon ellen intézett terrortámadások nemcsak a politikai szinten éreztették hatásukat, hanem számtalan területen, így a katonaitól a gazdaságin keresztül az emberek biztonságról való gondolkodásáig. Ennek megfelelően a turizmust direkt és indirekt módon is befolyásolta és befolyásolja. Első visszaesés, illetve stagnálás (0,03%-os növekedés az előző évhez képest) az USA légtér- és határzár elrendeléséből eredt, illetve az afganisztáni hadműveletek megkezdéséből (jól érzékelhető, hogy ez főleg az ázsiai földrészt érintette). Majd ismét emelkedni kezdett a turisták száma, de 2003-ban a NATO erők már Irakban „folytatták a háborút a terrorizmussal szemben” és ennek következtében Ázsiában ismét visszaesett (1,34%) a regisztrált turisták száma. A kezdeti háborús cselekmények után 2004-től ismét emelkedni kezdett a turistaforgalom.

Mielőtt az elmúlt évtized adatait is megnéznénk, célszerű kihasználni azt a lehetőséget, hogy a grafikon mutatja, hogy egyes földrészek hogyan részesültek a globálisan összesített adatokból. A hetvenes évekig az európai turizmus dominált, sőt mondhatni egyeduralkodó volt a „piacon”. Az ötvenes évek végétől már az amerikai földrész részvétele a globális turizmus piacán is érzékelhető volt és folyamatosan erősödött, de a hetvenes években is éppen hogy elérte az egynegyed-egyötödös arányt. Igazán a

---

¹⁷ 2015-ben: 1 200 058 481 fő

nyolcvanas évektől kezdett érzékelhető nagyságrendet képviselni az ázsiai és óceániai piac, ami szintén folyamatos erősödést mutat. Az afrikai és a közel-keleti turizmus globális méretekben csak egy szűk szegmensen jelentett a múlt század utolsó két évtizedében és csak minimális növekedést mutatott. Az ezredforduló után fokozatosan, de egyre nagyobb szeletet vesz ki a „turizmus tortájából” a többi földrész Európa mellett. Főleg Amerika és Ázsia fejlődési üteme dominál, ennek is köszönhető, hogy mára a regisztrált összesített turisták számának már csak a harmada (38,49%) köthető az európai turizmushoz.

5. számú ábra: A világ turista forgalma 2004-2015 között

Az elmúlt tízévi külföldi látogatók számának alakulásának adataiból láthatjuk, hogy emelkedés volt folyamatban, ami vélhetőleg a világ pénzügyi és gazdasági válságának következtében 2009-ben megtorpant és némileg visszaesett (4,2%), de 2010 után ismét emelkedésbe kezdett és folyamatos emelkedéssel hat év alatt 34%-os növekedést produkált.

A terrorcselekmények és a turizmus trendjének összevetése

Az elmúlt évtizedekben mind a terrorizmus, mind a turizmus új szegmensenként jelentkezett, de közös pontnak tekinthető – legalábbis globális

méretekben –, hogy mindkét terület intenzív növekedést mutatott. Ezen belül, míg a terrorcselekmények vonatkozásában periodicitás és jelentős trendtörések voltak érzékelhetők, addig a turizmus szinte egyenletes, mondhatni egyenletesen gyorsuló növekedést élt át. A kettő közötti kapcsolat globális szinten a 2001. szeptember 11-i terrortámadás kapcsán vált érzékelhetővé, vagyis a nevezett terrorcselekmények és az ennek folytán a „terrorizmus elleni háború” ha csak minimális, de érzékelhető csökkenést eredményezett a turista forgalomban. Tehát nem mondhatni, hogy szignifikáns kapcsolat áll fenn a két terület között globális szinten.

Ezt jelzi az is, hogy miközben az elmúlt hat évben a terrorcselekmények száma jelentősen növekedett (három és félszeresére), ugyanezen időszakban a Földön a turizmus is jelentős növekedést mutatott, de a két tendencia között direkt összefüggést keresni értelmetlen. Az viszont igaz lehet, hogy mindkét területre jelentős hatással volt/van a globalizáció. A turizmus vonatkozásában a pénzügyi és gazdasági világválság után töretlenül folytatódott és várhatóan a következő tíz évben is emelkedni fog a nemzetközi turista forgalom és az ehhez kapcsolódó bevételek, és az évtized végére a válság előtti turista forgalom közel kétszerese várható. Eközben a terrorcselekmények egy évtizeddel ezelőtti emelkedése alapvetően a NATO és szövetségeseinek iraki és afganisztáni tevékenységével hozható összefüggésbe, majd a „pangás” időszaka alapvetően az USA elnökváltásra vezethető vissza. A 2011-től a terrorcselekmények vonatkozásában jelentkező extenzív emelkedés az „arab tavasz” és folyományaiknak, illetve az Iszlám Állam (ISIS)¹⁸ tevékenységének eredménye.¹⁹

Megvizsgálható, hogy a turizmus egy-egy szegmensére milyen hatást gyakorolhatnak a terrorcselekmények. Nézzük meg ennek érdekében a légi utasforgalom alakulását. Azért választottuk ezt a szegmenst, mivel közismerten az 1970-es, 1980-as években jellemzőek voltak a terroristák által elkövetett repülőgép-eltérítések és merényletek. Sajnálatos módon a

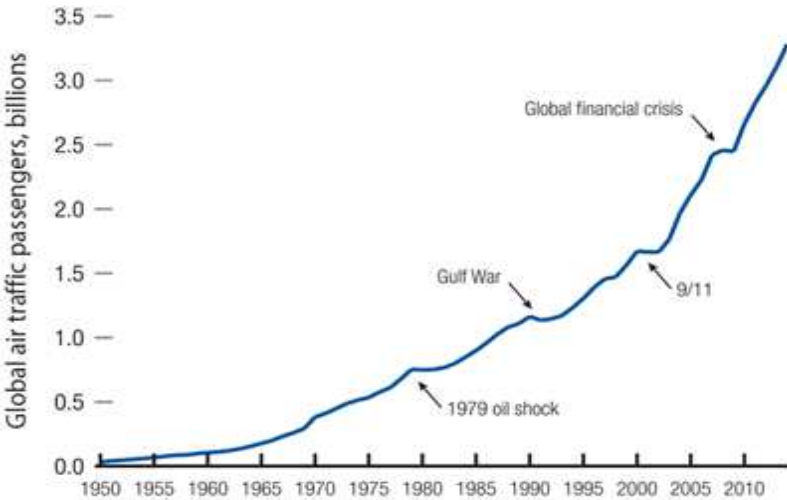
---

¹⁸ Iraki és Levantei Iszlám Állam vagy Iraki és Szíriai Iszlám Állam.

¹⁹ Ennek háttéréről, részleteiről Ritecz György - Sallai János: A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei 2.0 – Hanns Seidel Alapítvány, Budaörs, 2016. – könyvében olvashatnak.

GTD-ből egyértelműen nem szűrhetők le ezek a terrorcselekmények, pedig a TERVI²⁰ csoport is többek között ezen cselekmények hatására jött létre és nem véletlen az sem, hogy a GTD az 1970-es évtől gyűjt adatokat.

Figure 1: Global air passenger traffic trend, 1950-2014
(IATA Forecast for 2014)

6. számú ábra: A Föld légi utasforgalmának trendje 1950-2014 között²¹

Látható, hogy a trend és a trendtörések megegyeznek a globális összesített adatokkal, vagyis nem érdemes a szegmensek összesített vizsgálatára időt és energiát fordítani. Érzékelhető, hogy globális szinten nem érdemes összevetni a terror és a turizmus adatokat összefüggést keresve, inkább lokális szinten található, illetve reményeink szerint válhatnak láthatóvá az összefüggések, ahol vannak. A lokalitás témakörben való fontosságát támasztja alá a terrorcselekmények megoszlását jelző 3. szá-

²⁰ Terrorism, Radicalism, Extremism, Violence International

²¹ Forrás: International Air Transport Association (IATA)

<http://reports.weforum.org/travel-and-tourism-competitiveness-report-2015/chapter-1-4-global-air-passenger-markets-riding-out-periods-of-turbulence/> Letöltve: 2017. 10. 04.

mű ábra, amelyen jól érzékelhető, hogy a Föld több mint kétszáz államának csak a töredékét érinti érzékenyebben a terrorizmus. Sőt, az utóbbi tíz-tizenöt évben a „Top 10”²² országokban követték el a terrorcselekmények felét-kétharmadát. A halottak és a sebesültek vonatkozásában még erősebb a koncentráció (50-88%).

A terrorizmus és a turizmus adatainak vizsgálata néhány országban

Az egyes országok kiválasztásánál törekedtünk arra, hogy a turizmusban és a terrorcselekményekben egyaránt reprezentált országokat válasszunk, de az objektivitáshoz közelítés érdekében hosszabb időintervallumot, az utóbbi két évtizedet vesszük figyelembe. Európán kívül ázsiai és afrikai országot is vizsgáltunk, illetve diktatórikus, liberális-demokráciát és illiberális államot is tanulmányoztunk. Elemeztünk olyan országot, ahol jelentős a turisták száma és az abból származó bevétel és olyat is, amelyben kevésbé.

Mianmar

Mianmart azért tettük a vizsgálat tárgyává, mivel napjainkban²³ a hírekben a terrorizmus kapcsán leggyakrabban ez az állam szerepel. Megjegyzendő, hogy a GTD fogalmkörébe alapvetően nem fér bele a mianmari állam hadserege, rendészeti szervei és civil szerveződések által végrehajtott szervezett népirtás a rohingyákkal szemben.²⁴ Természetesen az ARSA (Arakan Rohingya Salvation Army),²⁵ a rohingyák milicista csoportja által végrehajtott cselekmények már szerepelnek a GTD adatbázi-

---

²² Adott évben az GTD-ben a legtöbb terrorcselekmény helyszínéként megjelölt tíz ország.

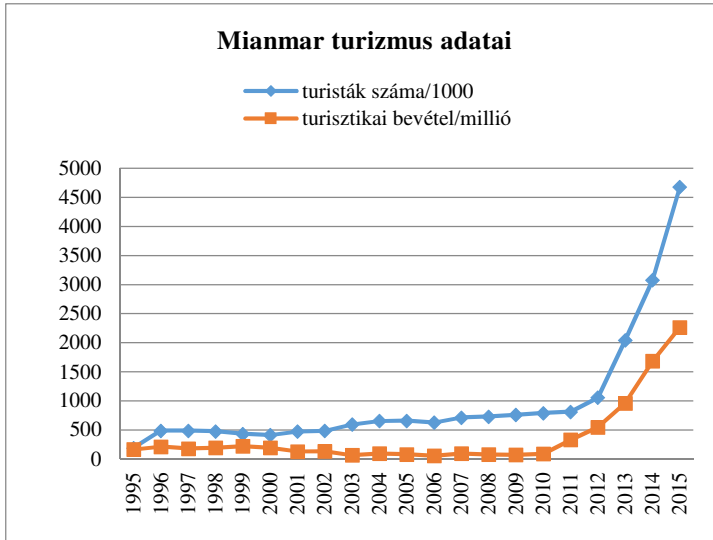
²³ 2017 őszén.

²⁴ „... az ENSZ főbiztosa közölte az etnikai tisztogatás tankönyvi esetével van dolgunk.” – HVG. 2017. 09. 14. p. 72.

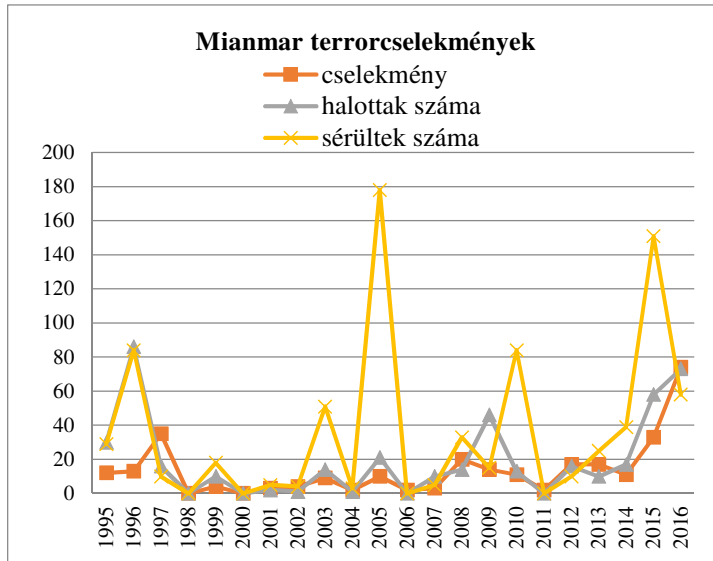
²⁵ Arakan Rohingya Felszabadítási Hadsereg.

sában. Az ország Délkelet-Ázsiában helyezkedik el, amely közkedvelt turista célpont.

7. számú ábra: Mianmar turizmus adatai 1995-2015

8. számú ábra: Mianmar terrorcselekmények adatai 1995-2016

Ahogy a tanulmány korábbi részein is érzékelhető lehetett, hogy igyekszünk a XXI. századi igényekhez és szokásokhoz alkalmazkodni, miközben a tudományos alaposágot és objektivitást is szem előtt tartjuk. Ennek szellemében sok esetben vizuálisan igyekszünk megjeleníteni az adatokat, tényeket, ahol lehet ilyen módon érzékeltetni az összefüggéseket, kapcsolatokat. Mianmar esetében a turisztikai adatok és a terrorcselekményekkel összefüggő adatok eltérő nagyságrendje miatt két külön grafikont kellett készítenünk. A turisztikai adatok forrása az UNWTO adatbázis, míg a terrorcselekményekkel összefüggők a GTD-ből származnak. (Ezt az ábránál nem jelöltük, csak ott, ahol ettől eltérő a forrás.)

Az ábrák alapján nemigen mondanánk azt, hogy bármilyen kapcsolatot, összefüggést látunk a terrorcselekmények és a turizmus adatai között. Miközben a terrorcselekmények – különösen a terrorcselekményekben megsérültek száma – elég hektikusan alakul, így az 1990-es évek közepén (ez az 1980-as évek második felétől így volt) évente tizenkettő-harmincöt terrorcselekmény került elkövetésre Mianmarban, amelyben tizenhatnyolcvanhat ember meghalt és további tíz-nyolcvannégy ember pedig megsérült. Eközben az országba egyre több turista érkezett és az ebből származó bevétel is növekedett (lásd a mellékletet). Ezek az értékek nem a grafikonon láthatók, hanem a mellékletben, amit azért készítettünk, hogy bárki egzakt módon tanulmányozhassa az adatokat. Azért, hogy a számok tengerében ne vesszünk el, illetve erősítsük az objektivitást, továbbá segítsük az elemzést, kiszámoltuk azt is, hogy a fent jelzett adatok hogyan változtak az előző évhez képest és ezt százalékos formában szintén megjelenítettük.

Ennek a segítségével láthatjuk az összefüggést a két terület között Mianmarban. Ugyanis 1997-ben, amikor időszakai csúcsára ért a terrorcselekmények száma, az országba érkező turisták száma csak 0,2%-kal nőtt, miközben az előző évben még 152,6%-os növekedést mutatott. Ebben az évben a turisztikai bevételek már 14,9%-kal csökkentek. Áthúzódó hatásként értelmezhetjük, hogy 1998-ban a turisták száma 2,6%-kal csökkent. A világon regisztrált turisztikai bevételekben való részarány is mérséklődött 1997-ben.

1998-2002 között nem, illetve minimális (három-négy) terrorcselekményt regisztráltak Mianmarban, ennek ellenére 2001-ben a turizusból származó bevételek (a turisták száma ekkor nem csökkent) 32,3%-kal csökkentek. 2002-2003-ban egyre több (négy-kilenc) terrorcselekmény történt Mianmarban, ami érdekes módon a turisták számának a csökkenését nem eredményezte, sőt az tovább növekedett, de a turizusból származó bevétel 2003-ban már közel az előző évi felére esett vissza. 2004 csendesebb év volt a terrorcselekmények vonatkozásában, így növekedett nem csak a turisták száma, de az ezzel kapcsolatos bevétel is. 2005-ben viszont tíz terrorcselekményt regisztráltak, amelyben huszonegyen meghaltak és százhetvennyolcan megsérültek, ami jól látszik a grafikonon. Ebben az évben a turisták száma nem csökkent, de az érkezésük üteme jelentősen lassult, a bevétel viszont egyértelműen csökkent (14,4%). A 2006. évben a turisták száma is visszaesett (4,5%), a bevételeké pedig 28,9%-kal, miközben abban az évben „csak” kettő terrorcselekmény történt Mianmarban.

2007-ben, a viszonylag csendesebb évben emelkedett a turisták száma és a bevétel, ahogy a világbevételen belüli arány is. 2008-ban húsz terrorcselekményre került sor Mianmarban, így a turizusból származó bevétel visszaesett (17,5%), a turisták száma viszont lassan növekedett közben. 2009-ben harmadával csökkent a terrorcselekmények és a sebesültek száma, de a halottaké háromszorosára nőtt. Ez az előző évi eseményekkel együtt a turizusból származó bevételek további csökkenését (6,3%) hozta, miközben a turisták száma majdnem ilyen arányban emelkedett. 2010-ben csökkent a terrorcselekmények száma, a sebesülteké nőtt, de a turisták száma a világtalaggal megegyező ütemben növekedett, sőt a bevételek összege is majdnem ledolgozta a korábbi két év csökkenését. 2010 októberében Mianmar szövetségi köztársasággá vált és némileg enyhült a diktatúra,²⁶ ami hozzájárulhatott ahhoz, hogy innentől mind a turisták száma, mind az ezzel kapcsolatos bevételek exponenciálisan növekedtek annak

---

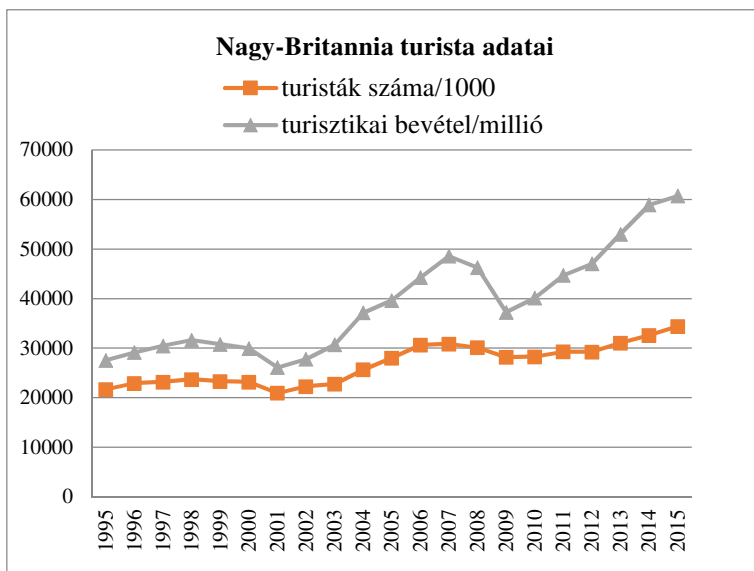
²⁶ Aun Szan Szu Kji Nobel Békédíjas ellenzéki vezető húszéves házi őrizetét 2010. november 13-án megszüntették. 2016. április 6-ától államtanácsosként Mianmar kormányfője.

ellenére, hogy a terrorcselekmények és az áldozatok száma is drasztikusan szaporodott.

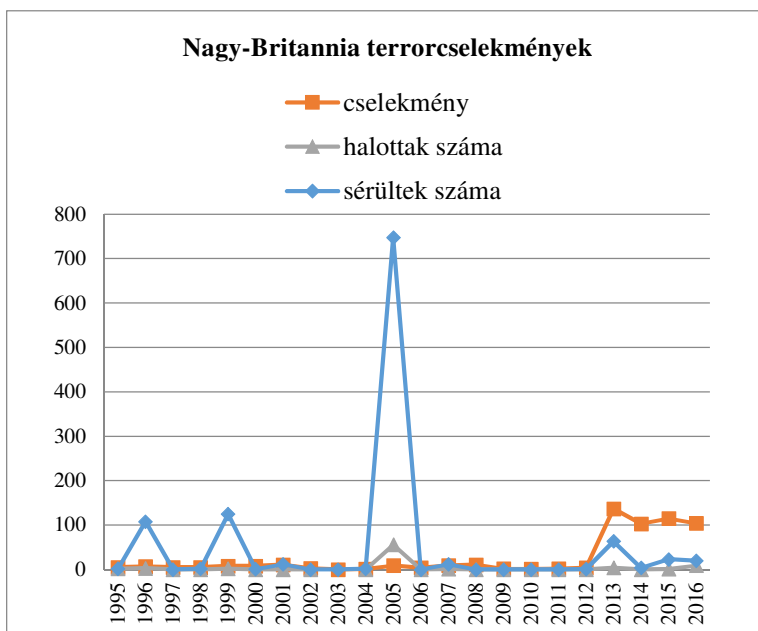
Mianmar vonatkozásában összegezve megállapíthatjuk, hogy az alap-hipotézisünk – amelyet eddig nem ismertettünk– csak részlegesen bizonyult megalapozottnak, ugyanis a turisták száma, illetve annak csökkenése nem volt a terrorcselekményekhez köthető, míg a turizmusból származó bevételek visszaesése 1997-ben, 2003-ban és 2005-2006-ban, illetve 2008-2009-ben köthető a terrorcselekményekhez, viszont 2011-től egyértelműen elszakadt a két eseménysor egymástól.

Nagy-Britannia

Nagy-Britannia azért került a vizsgálati körbe, mert az egyik legkedveltebb turista célpont, miközben a területén a kezdetektől (a GTD 1970 óta tart nyilván ilyen adatokat) követtek el terrorcselekményeket változó intenzitással, ami a hatáselemzés szempontjából kedvező is. Továbbá az utóbbi időben – legalábbis európai mértékben – nagyon elszaporodtak a terrorcselekmények. Itt kell megjegyezni, hogy alapvetően az említett két hivatalos forrásra támaszkodtunk, amelyek a terrorcselekmények vonatkozásában 2016 decemberéig adottak, de a turizmus adatait érintően csak 2015-ig állnak rendelkezésre, így a legfrissebb események, tendenciák nem lehetnek hatással az elemzésre.

9. számú ábra: Nagy-Britannia turizmus adatai 1995-2015

10. számú ábra: Nagy-Britannia terrorcselekmények adatai 1995-2016

A két grafikon vizuális értékelése, összevetése nem ad túl sok információt. Tekintettel arra, hogy a terrorcselekményekben hétszáznegyvennyolcan sebesültek meg 2005-ben, így a grafikon többi értéke vizuálisan szinte értelmezhetetlen. Ezért inkább a melléklet adataira alapozhatunk.

A melléklet adataiból jól kivethető, hogy Nagy-Britannia a világ turizmusának egyik legjelentősebb szereplője, a világ UNWTO által nyilvántartott kétszázhatvanhárom országának turizmusból származó bevételeinek közel 6%-a ideköthető. Viszont a terrorizmus is régóta jelen van, ami azt jelenti, hogy 1970-től nem volt olyan év, amikor legalább kettő terrorcselekményt ne követte volna el. Az általunk elemzett időszakot megelőzően (ezek az adatok a mellékletben nem szerepelnek) az 1990-es évek elején évi harminc-ötven terrorcselekményt kellett elszenvednie az ott élőknek és tartózkodóknak. 1995-től viszonylag nyugodtabb időszakot jeleznek az adatok. A turizmus fejlődött, az érkező turisták száma huszonegyről közel huszonzéte millióra nőtt 1998-ig, ahogy a bevételek ütemesen emelkedtek a világátlagot is meghaladva. 1999-ben viszont a terrorcselekmények száma 60%-kal nőtt és százhuszonötven megsérültek a terrorcselekményekben. Ez szinte azonnal érzékelhető volt a turisták számának és a bevételek csökkenésében. A következő két évben nem csökkent a terroristák intenzitása, sőt 2001-ben tovább nőtt az elkövetett cselekmények száma. A turisták száma és a bevétel ebben a három évben folyamatosan csökkent olyan mértékben, hogy a világon a turizmusból származó bevételekben való aránya is visszaesett (5,97%-ról 4,6%-ra). Megjegyzendő, hogy a jelentős csökkenésben közrejátszhattak a 9/11-es események, amelyek nem Nagy-Britanniában történtek, de a terrorizmus része, így a hipotézis megerősítését jelenti. Az Egyesült Királyság területén a terrorcselekmények vonatkozásában ezután csendesebb időszak következett 2005-ig. Ebben az évben viszont kilenc terrorcselekményt követtek el, ötvenhatan meghaltak, hétszáznegyvennyolcan megsebesültek.²⁷ A hipotézissel szemben ekkor nem csökkent sem a turisták száma, sem a bevétel. Két, viszonylagosan nyugalmi év (2006-2007) után 2008-ban

---

²⁷ https://hu.wikipedia.org/wiki/2005-%C3%B6s_londoni_terror%C3%A1mad%C3%A1s Letöltve: 2017. 10. 04.

tizenegy terrorcselekményre került sor. Visszaesett az érkező turisták száma és a bevétel is, illetve a világturizmusból származó bevételből való részesedés erős csökkenésnek indult. A bevétel értéke a következő évben is mérséklődött, míg a turisták száma a következő négy évben, egészen 2012-ig csökkent, illetve alacsony szinten maradt. A XXI. század második évtizede „fekete” időszak az Egyesült Királyság terrortörténetében. 2013-tól évente több mint száz terrorcselekményt követtek el. Szerencsére a halottak és a sérültek száma viszonylag minimális volt, bár 2013 ebben is kivétel a hatvannégy sebesülttel. Ennek ellenére az érkező turisták száma lendületes növekedést (4-6%) mutatott, sőt a bevételek még intenzívebb emelkedést produkáltak (5-13%).

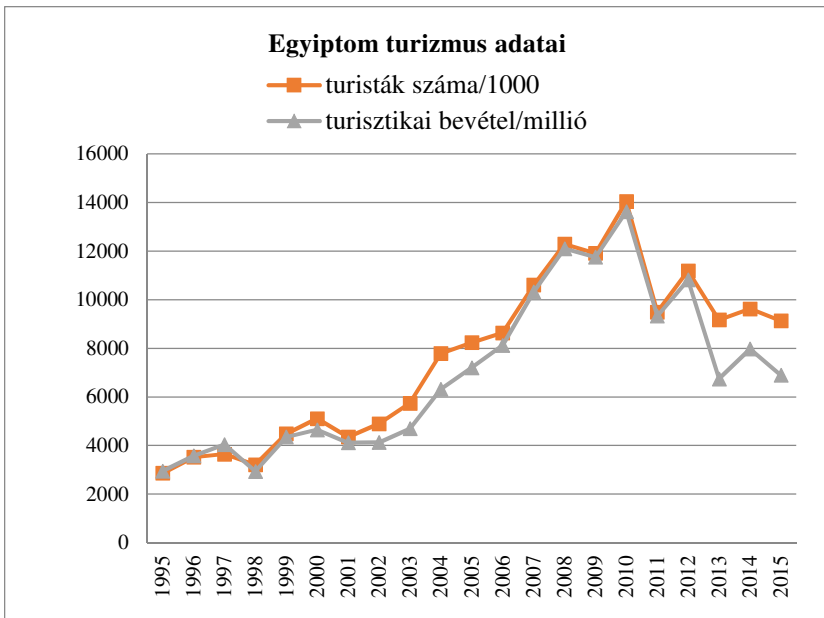
Összegezve Nagy-Britannia tekintetében kettős képet látunk a hipotézis vonatkozásában, ugyanis míg az ezredfordulós adatok megerősítették, addig a 2005 és 2013 utáni számok inkább cáfolták a feltételezést, mely szerint a terror elriasztja a turistákat. A 2008. év és az azt követő adatok talán részben alátámasztóak, de lehetséges, hogy csak a világgazdasági válságnak tudhatók be, így nem perdöntőek. Tovább folytatjuk az elemzést más országokkal.

Egyiptom

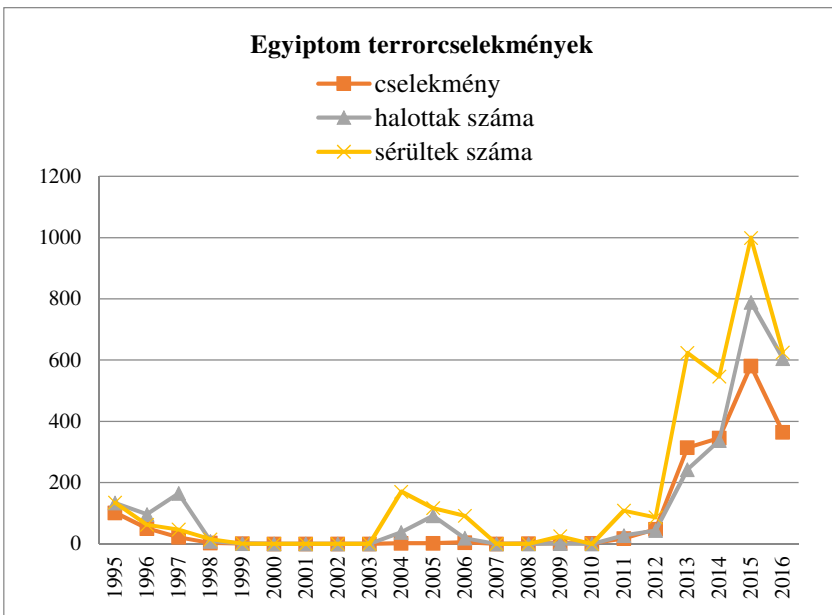
Egyiptom részben az emberiség bölcsőjének tekinthető, így a turizmus egyik közkedvelt célpontja.²⁸ Nem véletlen, hogy az ország GDP-jének az egytizede a turizmusból származik. Eközben az országban a második világháború óta különböző mélységű és színezetű diktatúrák váltják egymást.

---

²⁸ Érdekes, hogy ennek ellenére az odaérkező turisták számának nagyságrendje megegyezett a magyarorszáigival, 1995-ben 2,8 millió fő volt mindkét országban.

11. számú ábra: Egyiptom turizmus adatai 1995-2015

12. számú ábra: Egyiptom terrorcselekmények adatai 1995-2016

Egyiptom esetében a két grafikonon is látható a két terület közötti kapcsolat. Az 1990-es években, amikor magas a terrorcselekmények száma megbicsaklik a növekedés, ahogy a múlt évtized közepén is mindkét trendben változás látható. Egyértelműbben a 2010 utáni időszak jelzi a kapcsolatot, vagyis a terror erősödésével a turizmus visszaesett. Részletebben a melléklet adatainak elemzésével tudjuk vizsgálni a tényeket. Meg kell említeni, hogy a grafikonon és a mellékletben szereplő időszak előtt, – vagyis a szocialista világrendszer összeomlása után – Egyiptom terrorcselekményekben aktív időszakot élt át, amelynek csúcspontja 1993-94 volt százhuszonhét-száznegyvenhárom terrorcselekménnyel, százharminckettő-százhetvenhárom halottal és kétszáztizennégy-száznegyvennyolc sebesülttel évente. Ez azért lehet fontos, mert a vizsgált 1995-től ennél kevesebb terrorcselekményt és kevesebb áldozatot tartunk nyilván. A kvázi biztonságosabbá váló országba egyre több turista érkezett és a bevételek is növekedtek. 1998-ban hirtelen csökkent a turisták száma 12,1%-kal, míg a turizmusból származó bevétel 27,3%-kal esett vissza annak ellenére, hogy a terrorcselekmények száma hetedére csökkent. Viszont volt egy terrorcselekmény 1997. november 17-én, ami konkrétan turisták ellen irányult. Ötvennyolc külföldi turistát és négy egyiptomit mészároltak le löfegyverrel és karddal felszerelkezett támadók Luxor városának egyik ősi templománál. A médiában is nagy hírverést kapott az esemény.²⁹ Láthatjuk, hogy nem mindig a mennyiségi mutatókban kell a választ keresni, ugyanis elég volt egy kimondottan turistákat célzó terrorcselekmény és a média felerősítő hatása ahhoz, hogy elriassza a turistákat. Ez időlegesen volt, mivel 1999-ben az addigi legtöbb, 4,4 millió turista érkezett megnézni a piramisokat és a bevételek is csúcsot döntöttek. 2004-ig nem történt terrorcselekmény Egyiptomban és lényegében emelkedő tendencia jelezte mind a turisták számát, mind e területtel kapcsolatos bevételek nagyságrendjét. Ezt szakította meg időszakosan 2001-ben turisták számának 14,8%-os visszaesése, illetve a bevételek 11,6%-kal alacsonyabb szintje. Ez látszólagosan nincs kapcsolatban a

---

²⁹ <http://www.nytimes.com/1997/11/24/world/luxor-survivors-say-killers-fired-methodically.html>, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/32179.stm> Letöltve: 2017. 11. 25.

terrorizmussal, mivel 2000-2003 között Egyiptomban nem regisztráltak terrorcselekményt. Mégis van összefüggés a turizmus visszaesése és a terrorizmus között, mivel 2001-ben történt a már említett „9/11”, ami után az USA és szövetségesei „háborút hirdettek a terror ellen”, vagyis az iszlám terrorizmus ellen. A turisták bizalma megrendült³⁰ az arab, illetve iszlám államokban, így ezen országokban időszakosan visszaesett a turizmus, de 2003-ban újabb csúcsokat mutattak az adatok és intenzív fejlődést jeleztek. 2004-2006 között ismét elszaporodtak a terrorcselekmények, évente kettő-öt történt. A halottak száma tizenkilenc-kilencvenkettő között alakult és kilencvenkettő-százhetvenegy volt a sérültek száma. Ennek ellenére mind a turisták száma, mind a bevételek növekedtek, pedig mindkét 2005. évi terrorcselekmény kimondottan a turisták ellen irányult Kairóban, illetve Sharm el-Sheikhben. Ez a hipotézis (legalábbis részbeni) cáfolatának tekinthető. Ezzel szemben a hipotézist támasztja alá, hogy az ismét biztonságossá váló Egyiptomban (2007-2008-ban nem volt, illetve egy terrorcselekmény történt sérült és halott nélkül) évente kétmillióval nőtt az érkező turisták száma és a bevételek is rekordot döntöttek. Vélhetően a pénzügyi, illetve gazdasági világválság következménye volt a 2009. évi minimális megtorpanás. Ezt jelzik a 2010-es év kiemelkedő adatai is. 2011 már az „arab tavasz” által fémjelzett időszak kezdete, ami Egyiptom vonatkozásában azt jelentette, hogy minden évben egyre több terrorcselekményt követtek el egyre több halottal és sebesülttel. 2015-ben ötszáznyolcvankettő terrorcselekmény történt, ami ötszöröse a húsz évvel korábbi adatnak és ezer ember sebesült meg. A terrorba és instabilitásba zuhanó államba hullámozóan, de a 2010-es adatokhoz képest ötmillióval kevesebb turista látogatott és a turizusból származó bevételek közel a felére estek 2015-re.³¹

Az egyiptomi adatok alapján összességében megállapítható, hogy a húsz évvel ezelőtti, valamint az elmúlt hat év adatai alátámasztják a hipo-

---

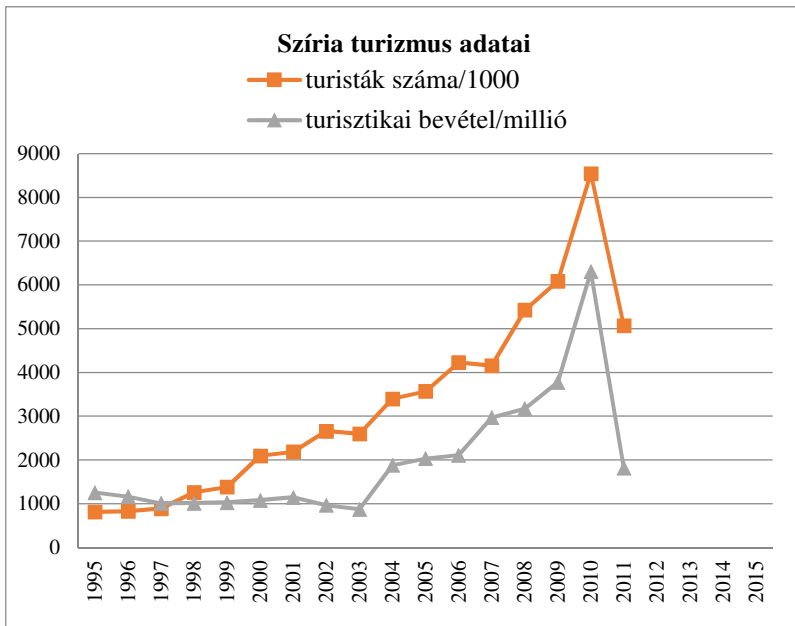
³⁰ Az egyik elkövető egyiptomi volt.

³¹ A turizmus visszaesése is hozzájárult ahhoz, hogy az észak-afrikai ország folyó fizetési mérlegének hiánya 37,5 százalékkal nőtt. - http://www.portfolio.hu/gazdasag/turisztikai_nagyhatalmakat_sopor_el_a_terror_ujakat_emel_fel.236436.html Letöltve: 2017. 11. 25.

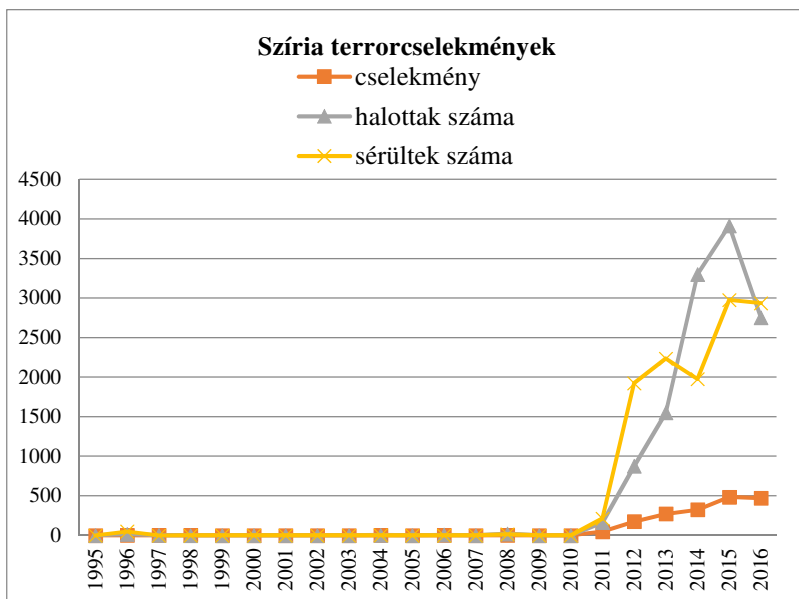
tézist. Az ezredfordulós adatok annyi kitételrel, hogy a terror nem mindig az adott országban értendő, vagyis más országban elkövetett terrorcselekményeknek is lehet hatása, visszahatása egy adott ország turizmusára, illetve nem mindig a mennyiség a mérvadó. Az elmúlt évtized egyiptomi terrorcselekményei viszont gyengítik a hipotézis alátámasztottságát.

Szíria

Szíria az emberiség őstörténetének egyik meghatározó területe és birtokosa volt, számtalan több ezer éves lelettel. A múlt idő viszont az elmúlt években vált nyomatékosná, amikor az Iszlám Állam (ISIS) következetesen igyekezett az emberiség pótolhatatlan múltját jelző, illetve jellemző építményeket, tárgyakat elpusztítani a terrorizmus alapismérvének megfelelően, a félelemkeltés érdekében.

13. számú ábra: Szíria turizmus adatai 1995-2011

14. számú ábra: Szíria terrorcselekmények adatai 1995-2016

Szíria esetében egyszerűbb lesz a vizuális értékelés mint a korábban elemzett államok esetében. Az ország az elmúlt évekig szinte mentes volt (a regisztrált) terrorcselekményektől, így a turisták száma lineárisan emelkedett lényegében a világszinttel együtt, bár a bevételek a vizsgált első évtizedében inkább stagnáltak és csak utána indultak fejlődésnek. 2011 viszont fordulatot jelentett a terrorcselekményekben és a turizmusban egyaránt. Az „arab tavasz” kvázi eredménytelensége Szíriában polgárháborúhoz vezetett és „elszabadult a terror”. Ez azt eredményezte, hogy 2011-ben harmadával csökkent a turisták száma, a bevételek pedig kevesebb mint a harmadára. Ezt követően már nincs nyilvántartott adat (nem csak a turizmus területén).

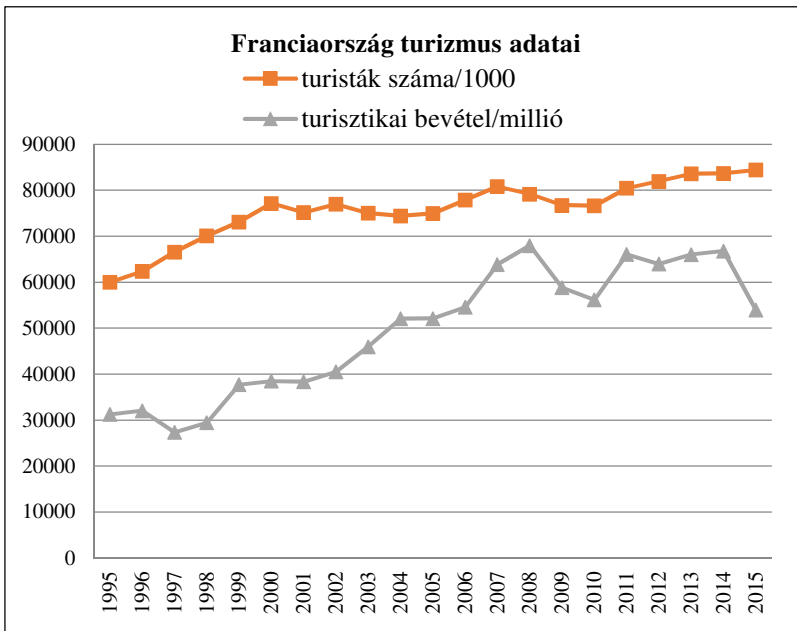
A mellékletben lévő adatok a fentiek megerősítésén és pontos illusztrálásán túl azt is jelzik, hogy a korábbi években már hatással voltak a terror események a szír turizmusra. Az 1990-es évek közepén elkövetett néhány terrorcselekmény következtében a turizmusból származó bevételek csökkentek, illetve sokáig stagnáltak. Ebben már éreztette hatását az

említett 9/11 terrorcselekmények, amelyek a legtöbb arab és muszlim állam turizmusát negatívan befolyásolták.

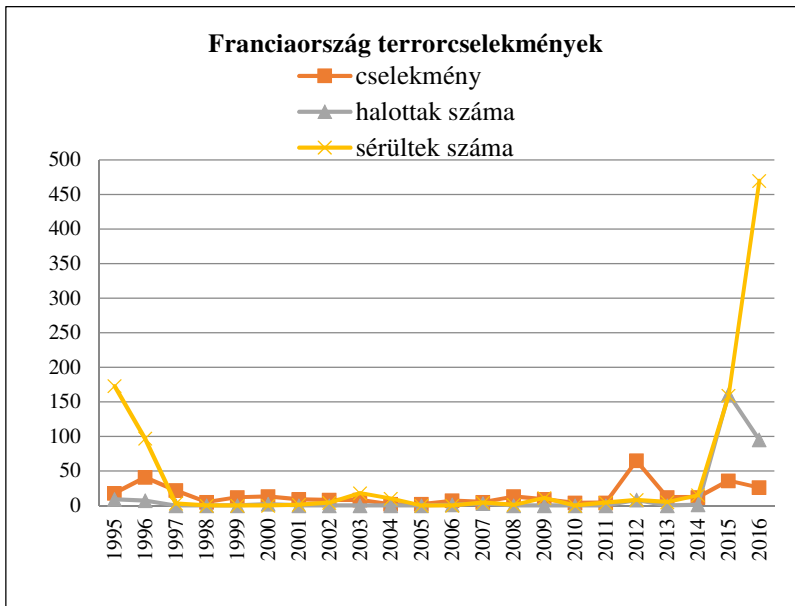
Szíria esetében egyértelműen alátámasztásra került a hipotézisben felvázolt gondolat, hogy a növekvő terror csökkenti a turizmust.

Franciaország

Franciaország a Föld egyik legkedveltebb turisztikai célországa, ahová az Egyesült Királyságnál háromszor több turista utazik és a világturizmusból származó bevételek 6-7%-át itt költik el. Kevésbé ismert, hogy az ország területén évtizedek óta rendszeresen követnek el terrorcselekményeket. A GTD szerint 1972 óta nem volt olyan év, amikor legalább két terrorcselekmény ne történt volna.

15. számú ábra: Franciaország turizmus adatai 1995-2015

16. számú ábra: Franciaország terrorcselekmények adatai 1995-2016

A vizuális összevetés Franciaország esetében is nehézségekbe ütközik, mivel a 2016. évben a terrorcselekményekben négyszázhetvenen sérültek meg, így a többi érték, illetve azok közötti különbség szinte láthatatlan. Megállapítható a terrorcselekmények kapcsán, hogy az értékelt időszak elején és végén voltak magasabb értékek, miközben a turizmus adatai jelzik a fejlődést. Ez nem olyan exponenciális mértékű, mint a világszerte, illetve a korábban elemzett országok többségénél, továbbá van néhány csökkenő időszak. A részletesebb elemzéshez a melléklet ad segítséget.

Az adatokból láthatjuk, hogy az 1990-es évek közepén évente két-három tucat terrorcselekményt követtek el Franciaországban, amelyek hét-kilenc halottat és kilencvenhét-százhetvenhárom sebesült áldozatot követeltek. Ennek is lehetett a következménye, hogy 1997-1998-ban visszaestek a turizmusból származó bevételek. A turisták száma viszont nem csökkent, hanem viszonylag egyenletesen 4-6%-kal növekedett. A 2001-es 9/11 itt is éreztette a hatását, csökkent a turisták száma és a bevétel. 2003-2004-ben kismértékben (2,55%) visszaesett az érkező turisták szá-

ma, ami csak részben köthető az évi nyolc terrorcselekményhez (nem halt meg senki, de tizennyolc sérült volt). Érdeemes azt is megfigyelni, hogy innentől napjainkig Franciaország részaránya a világturizmusból származó bevételekből folyamatosan csökkent, és 7,09%-ról 2015-re 3,76%-os szintre zsugorodott. Valószínűsíthető, hogy a 2008. évben elkövetett tizenhárom terrorcselekmény is hatással volt – a világgazdasági válság mellett – arra, hogy 2009-ben a turisták száma 3,1%-kal, míg a bevételek 13,4%-kal estek vissza. 2012-ben mennyiségi ugrás történt, ugyanis hatvanöt terrorcselekményt regisztráltak, majd az azt követő két évben egy-egy tucat ilyen cselekményt. 2015-16-ban ismét huszonhat-harminchat terrorcselekményt regisztráltak, de ami súlyossá tette az eseményeket az a kilencvenöt-százhatvanegy halott és a százötvenkilenc-négyszázhetven sebesült. Mindez annyiban érezte a hatását, hogy a turisták, ha nem is kerültek el Franciaországot, de a számuk növekedése jelentősen lelassult (0,08-0,9%), miközben a turizmusból származó bevételek 2015-ben már 19,2%-kal visszaestek.

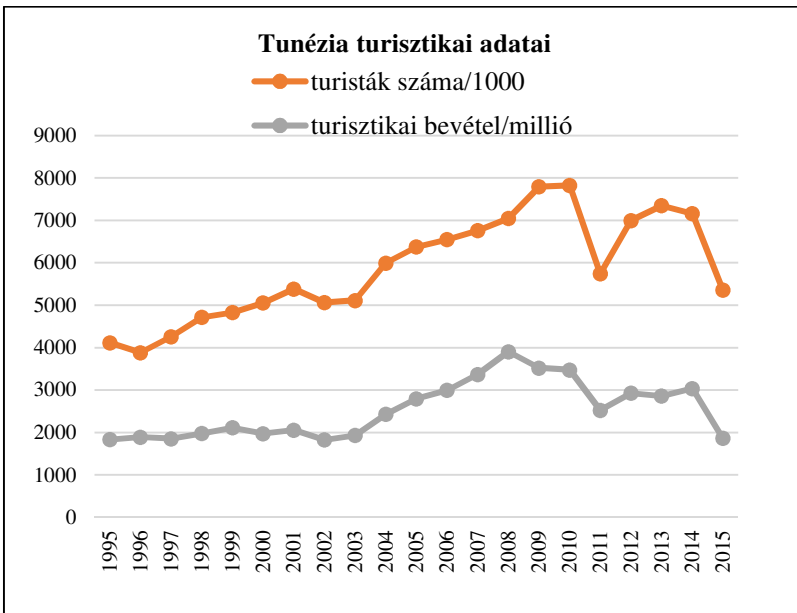
Franciaország vonatkozásában összegezve nem lehet egyértelműen állást foglalni, mivel az 1990-es évek második felében csak valószínűsíthető, hogy a terrorcselekmények miatt csökkentek a turizmus bevételei. A 9/11 negatív hatása határozottan érzékelhető, míg az egy évtizede jelentkező kevesebb turista és bevétel csökkenés már nem egyértelműen a terrorizmus következménye, míg az elmúlt évek eseményei markánsan viszszavetették az ottani turizmust.

Tunézia

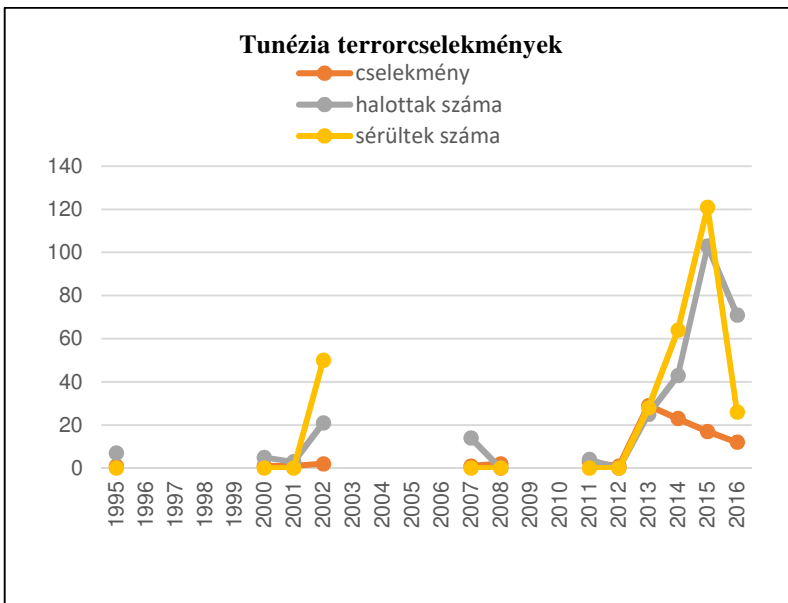
Tunéziát a történelmi múltja, de még inkább a tengerpartja és kedvező árai teszik vonzóvá a turisták számára, miközben az elmúlt években ki-mondottan a turisták ellen végrehajtott terrortámadásokkal kapcsolatos hírek jellemezték³² a médiában.

---

³² <http://24.hu/kulfold/2015/06/26/het-embert-megoltek-tuneziaban-a-turistaovezetben/>
Letöltve: 2017. 10. 04.

17. számú ábra: Tunézia turisztikai adatai 1995-2015

18. számú ábra: Tunézia terrorcselekmények adatai 1995-2016

Tunézia vizuális értékelése viszonylag egyszerű, ami annak köszönhető, hogy relatíve „kevés” terrorcselekményt kellett elszenvednie az ott lévőeknek. Látszik, hogy az 1990-es évek közepén voltak terror események és a turisták száma egy évben visszaesett. Az ezredforduló idején már több esemény történt, amelyek súlyosabb kimenetelűek voltak. Ezek a turisztikai adatokban már két évben okoztak alacsonyabb értéket a turisták számában és a bevételek tekintetében egyaránt. 2007-2008-ban ismét egy-két terror esemény történt, ami kisebb megingást jelentett a turizmusban. 2011-ben bekövetkezett az „arab tavasz”, ami Tunéziából indult néhány terrorcselekménnyel, majd a következő években fokozódott és a turizmust, valamint az ebből befolyó bevételeket is jelentősen érintette.

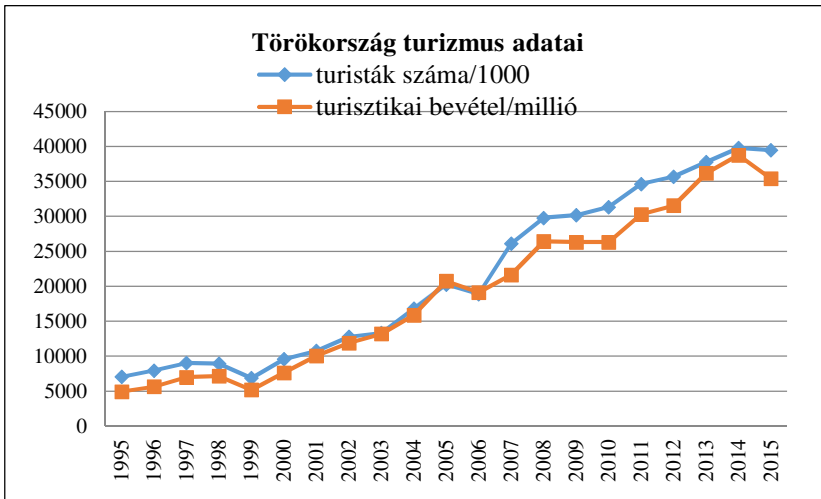
A mellékletet a részadatok vonatkozásában célszerű megnézni, ami alátámasztja a fenti megállapításokat. Érdeemes megnézni továbbá a mellékletben, ami a grafikonból csak részben érzékelhető, hogy a 2011-es események után a 2012. évben mindössze egy terrorcselekményt követtek el, amelynek nem volt sem halottja, sem sebesültje. Az emberek úgy gondolhatták, hogy a helyzet normalizálódott, ismét lehet utazni. Ennek következtében 21,8%-kal nőtt az érkező turisták száma és a bevételek is 15,9%-kal emelkedtek. Ezután az újbóli terrorcselekmények először elbizonytalanították a turistákat (stagnálás 2013-2014-ben). Majd 2015-ben az a felismerés, hogy mégis instabil a helyzet és a terrorcselekményekben százas nagyságrendben sebesültek és haltak meg emberek, főleg turisták, azt eredményezte, hogy a turisták jelentős része elpártolt ettől az országtól.

A hipotézis a lényegét tekintve erre az országra teljes mértékben érvényes.

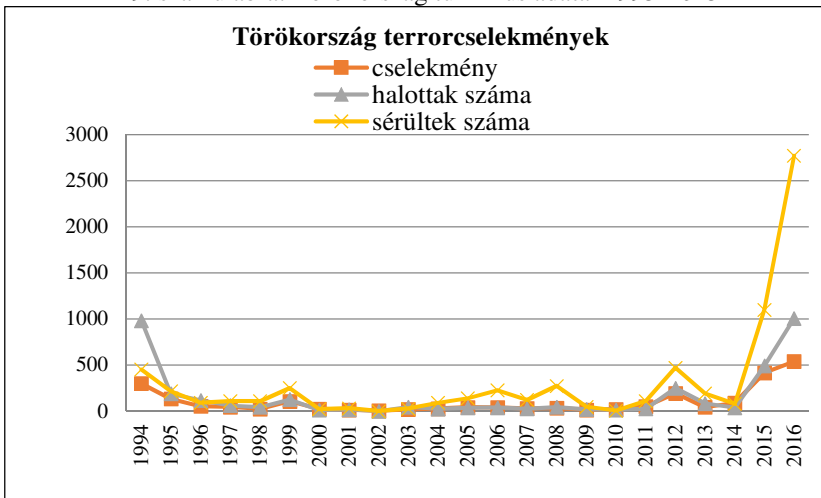
Törökország

Törökország két földrészen helyezkedik el, ebből adódóan viszont eltérő kultúrákat, gazdasági és társadalmi berendezkedéseket, valamint gondolkodásmódot képviselő térségeket köt össze és választ is el egyben. Ezáltal

nemcsak a kereskedők, hanem a kalandvágók és a tengerpartja révén egyre inkább a pihenni vágyók egyik kedvelt célpontja. Sokszínű etnikai és kulturális sajátosságai konfliktusok forrása is, ezért azon országok közé tartozik, ahol szinte rendszeresek a terrorcselekmények. Az 1970-től 2016-ig terjedő időszakban csak 1973-ban nem regisztráltak az ország területén elkövetett terrorcselekményt.

19. számú ábra: Törökország turizmus adatai 1995-2015

20. számú ábra: Törökország terrorcselekmények adatai 1995-2016

A vizuális elemzést majdnem lehetetlenné teszi a 2016-ban elkövetett ötszáznegyven terrorcselekmény és az ezernégy halott, illetve a kétezer-hétszáznegyvenkettő sebesült nagyságrendjének eltérése a korábbi időszaktól. Ezért nézzük inkább a mellékletet.

Törökország vonatkozásában is meg kell említeni a melléklet idősorát megelőző év terror adatait, ugyanis az 1994. évben kétszázkilencvenkilenc terrorcselekményben kilencszáznyolcvanketten haltak meg és további négyszázötvenkettő ember sebesült meg. Ehhez képest az 1995. évi események adatai felét, negyedét teszik ki. Vélhetően ennek a terror aktivitás csökkenésének is szerepe lehetett abban, hogy 1995-1998 között intenzíven (évente 12-23%) emelkedett az országba érkező turisták száma és a turizmusból származó bevétel. Az 1998. évben némileg megtörik a logika, mivel annak ellenére, hogy a terrorcselekmények száma és az áldozatok száma is csökkent, mégis mérséklődött a turisták száma és a turizmusból származó bevétel. 1999 viszont már ismét erősíti a hipotézist, mivel a Törökországban regisztrált terrorcselekmények ötszörösére növekedtek és ezzel együtt a turisták száma és a bevétel is mintegy negyedével visszaesett. Az ezredfordulón, illetve az azt követő két-három évben a terror egyre enyhébb mértékben volt jelen Törökországban, így a turizmus adatai szinte extrém módon növekedtek. Azért megjegyzendő, hogy ebben az időszakban Törökország „kedvezményezettje” lehetett annak a helyzetnek, hogy a 9/11 kapcsán az arab és muszlim országoktól részben elpártoltak a turisták. Ez azt jelenthette, hogy mint NATO tagállam vélhetően kvázi biztonságosnak volt tekinthető – legalábbis az említett államokhoz képest – és a turisták egy része inkább Törökországot választotta, mint az arab országok valamelyikét.

2005-2006-ban ismét több tucatra nőtt a terrorcselekmények száma Törökországban, ami azt eredményezte, hogy 2006-ban több mint egymillióval visszaesett az odalátogató turisták száma és természetesen a bevétel is csökkent (7,82%). 2007-ben viszont már harmadával, illetve a felére csökkent a terrorcselekmények és az áldozatok száma, ami összefüggésbe hozható azzal, hogy közel ilyen arányban növekedett a turisták száma és a

bevételek is. A 2008. év ismét fordulatot hozott, pontosabban ekkor közel harmadával növekedett a terrorcselekmények száma és duplájára nőtt a halottak és sérültek száma. Ez abban az évben még nem, de a következőben már éreztette a hatását, mivel a turisták száma stagnált és a bevételek csökkentek. Ez részben a világgazdasági válsággal is összefüggött.

2010-2012 között a terrorcselekmények és az áldozatok számát illetően ismét emelkedő fázis következett, de a turisták száma és a bevételek is nőttek. Ez formális ellentmondás, ami a 9/11-es időszakhoz hasonlóan a turizmus erősödése vonatkozásában vélhetően annak volt köszönhető, hogy a turisták egy részének a potenciális célpontja a Közel-Kelet volt, de az „arab tavasz” okán az úti céljukat némileg módosították, így egy részük az arab országok helyett Törökországot választotta. 2013-2014-ben a 2012-es adatokhoz képest enyhébb évek következtek a törökországi terror vonatkozásában. Ez segíthette, hogy növekedett mind a turisták száma, mind a bevételek nagyságrendje, bár megjegyzendő, hogy nem olyan ütemben, mint a korábbi „tényleg békés” időszakokban. 2015-ben a többszörösére növekedett mind a terrorcselekmények, mind az áldozatok száma, amelynek következtében a turisták száma és a bevételek is visszaesetek.

Összességében Törökország esetében is alapvetően helytállóan tekinthető a hipotézis: amikor a terror események fokozódtak,³³ akkor, illetve a következő évben a turizmus visszaesett. Ám itt is – mint a többi vizsgált országban – a visszaesések csak időszakosan jelentkeztek, valamint új jelenségeként tapasztalhattuk, hogy a térségben megjelenő, illetve erősödő terror a kvázi biztonságosabb ország felé terelheti a turisták legalább egy részét.

A terrorcselekmények száma, az annak következtében meghaltak és megsérültek száma, illetve a médiában való megjelenés jelentős mértékben befolyásolja a turisták, illetve a potenciális turisták döntését, hogy utazzanak-e és melyik országba, melyik térségbe tegyék.

---

³³ Kovács Gábor: Az integrált határellenőrzési rendszer létrehozására irányuló törekvések Törökországban. *Hadtudomány* 25. 1-2. (2015) p. 162-170.

Napjaink Hadtudománya: Az aszimmetrikus hadviselés. Budapest, Magyarország: 2014.11.12

Ezzel együtt az extrémítás, a terror jelenléte nem mindenkit riaszt el, sőt vannak olyan esetek, helyzetek, amikor ezek vonzó hatást jelenthetnek egyesek számára.

Extrém turizmus *„Terror-turisták”*

Európában a terrorfenyegetettség nem a „bevándorlókhoz” köthető, hanem alapvetően a „bennszülöttekhez”,³⁴ és csak kisebb részben a migráns háttérűekhez. Vagyis a fő gond – állítják a szociológusok³⁵ – az identitás elvesztése, a társadalmi értékrend elbizonytalanodása.

A másod- vagy harmadgenerációs migráns muszlimok (azaz a bevándorlók leszármazottai, akik már valamely EU-tagállamban születtek, nőttek fel) bizonyos hányada – amilyenek a párizsi és a belgiumi terror elkövetői is voltak – már nem érzi sajátjának szülei, nagyszülei kultúráját,³⁶ de az európai társadalmak sem fogadják be őket és gyakori tapasztalatuk a diszkrimináció. Ebben a kitaszítottágban sokan fogékonyak a szélsőséges, internetes portálokon és egyes európai mecsetekben módszeresen hirdetett, gyújtó hangú ideológiákra és csatlakoznak a közel-keleti dzsihádisták mozgalmához. Mondhatnánk azt is, addig van szerencsénk, amíg elutaznak egyfajta „terror-turistaként” és valamely közel-keleti országban élnek ki az identitászavarból fakadó frusztráltságukat. A kockázat abból fakad, amikor visszajönnek³⁷ szülőföldjükre. Egyes információk szerint³⁸ például ezerkétszáz francia, hatszázötven német, ötszáz brit, négyszázötven spanyol állampolgár harcolt az ISIS tagjaként. Ugyanakkor nem te-

---

³⁴ Például Anders Behring Breivik.

³⁵ http://hvg.hu/hvgfriss/2015.03/201503_muszlimok_dzsihadistak_es_rasszistak_europa
Letöltve: 2015. 04. 02.

³⁶ A többség nem is tartja a vallását, a rítusokat, nem jár mecsetbe.

³⁷ Az ISIS által elfoglalt területek csökkenésével, a veszített csaták számával ez a fenyegetettség erősödik is

³⁸ Tóth Péter – Szenté-Varga Mónika: A 2017. augusztusi spanyolországi terrortámadásokról – Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések 2017/8. p. 2.

kinthető mindenki potenciális terroristának, aki abból a térségből érkezik.³⁹

Itt kell megemlíteni, hogy a tömegbefolyásolást sikeresen műveli az ISIS az úgynevezett hibrid hadviselés részeként, amely nagyon jól kihasználja az internetes felületeket, a közösségi hálózatokat, a YouTube-ot, valamint a tévéműsorok szenzációéhségét.⁴⁰ Így nyújtva egyfajta ideológiát,⁴¹ „megoldást” az általában szétesett magánéletű, mentálisan instabil, sok esetben pszichésen problémás személyek számára, akik elveszetteknek érzik magukat. Terrorcselekmények elkövetésével viszont végre ők is lehetnek „valakik”, megkaphatják a „tizenöt perc hírnevüket.” Meg kell azonban jegyezni, hogy az egyes elkövetők esetében vélhetően több, egy időben ható és különböző fajsúlyú ok vezethet el a terroristává váláshoz.⁴² A terrorcselekmények bemutatásával, a részletek napokig tartó taglalásával a média nem csak a tömegek szubjektív biztonságérzetét rombolja, de egyenesen példát adhat az instabil személyiségű egyéneknek (mintakövetésre inspirál). Ezt tükrözheti, hogy 2016 júliusában szinte naponta olvashatunk Nyugat-Európában elkövetett kezes terrorcselekményekről, majd 2016-2017-ben a gépjárművel tömegbe hajtás vált egyfajta elkövetési mintává.

A terrorizmus, az extrém helyzetek racionális módon távol tartják a turistákat, de mint ahogy jeleztük bizonyos szélsőséges vagy arra hajlamos személyeket akár vonzhat, de ennek vannak árnyalatai is. Itt kell megemlíteni az úgynevezett katasztrófa turizmust.

---

³⁹ Ritecz – Sallai: i.m. p. 56.

⁴⁰ „Az Iszlám Állam távirányítóként használja a nyugati médiát.” Lásd: Bihari Ádám: A média az Iszlám Állam kinyújtott keze. In: HVG, 2016. 07. 28.

⁴¹ Egyfajta „dzsihadfranchise”-ként. Az Iszlám Állam médián keresztül toborzott új katonái számára az iszlám vallás már csak egy logó, legfeljebb a zálog a túlvilági élet nagyszerűségére, ami felváltja evilági sikertelenségüket.

⁴² „...minden esemény többszörösen determinált, hogy több, egy irányba ható ok következményeképpen keletkezik.” Lásd: Freud, Sigmund: Mózes. Európa Kiadó, Budapest, 1987. p. 165.

Katasztrófa és/vagy turizmus (esetvizsgálat Budapest 2006)

Az olvasók egy részének akár személyes emlékei is lehetnek a hazánkban 2006 őszén kialakult „katasztrófális” szituációkról és arról, hogy ezen események kapcsán tapasztalhattuk meg testközelből, hogy egyeseket vonzanak a társadalmi vagy természeti katasztrófák, míg másokat távol tartanak.

Mielőtt erre rátérünk, elevenítsük fel mi történt akkoriban.

21. számú ábra: Barikád a Ferenciek terén⁴³

2006. szeptember 17-én indult kormányellenes tüntetések sorozata, amelyek elsősorban Budapesten, valamint több magyarországi városban kezdődtek néhány nappal azután, hogy nyilvánosságra került Gyurcsány Ferenc miniszterelnök úgynevezett „őszödi beszéde”. A demonstrációk középpontja Budapesten, az Országház előtt, a Kossuth téren volt, ahol eleinte tízezres tömeg gyűlt össze esténként. A tüntetők napokon belül különböző csoportokat, szervezeteket alakítottak, melyeket egységesen Kossuth térieknek neveztek el. A tüntetők egy csoportja szeptember 18-án

⁴³ Forrás: http://mandiner.hu/cikk/20110218_nyilvanosak_a_2006_os_zavargasok_titkosított_jegyzokonyvei Letöltve: 2017. 04. 02.

az éjjeli órákban „megostromolta” a Magyar Televízió székházát, jelentős károkat okozva az épületben, illetve több, az épület előtt álló (főleg MTV-s) autóban. A szélsőségesek a tér kockaköveit felszedték, egyebek mellett ezekkel dobálták a rendőröket, akik hiába vetettek be könnygázt és vízágyút, a tüntetők erősebbnek bizonyultak és bejutottak az épületbe, ahol kifosztották a büfét.

A következő két éjszaka során a város több pontján kemény összecsapások voltak a tüntetők és a rendőrök között. A következő hónapok folyamán alkalmi csoportosulások és kormányellenes szervezetek ország-szerte nap mint nap tüntetéseken követelték a kormányfő lemondását.

2006. október 23-án, az 1956-os forradalom ötvenedik évfordulóján a délutáni óráktól Budapesten ismét összecsapások kezdődtek a lezárt Kossuth térre behatolni akaró csoportok és a rendőrség között. A Belvárosban, az erőszakos tömeg a Károly körúton és a Városháza parknál csapott össze a rendőrökkel. Az egész világot bejárta az a felvétel, amelyen az látható, hogy valaki elköti a Városháza parkban a forradalom évfordulójára kiállított tankot, és azzal indul a rendőrök felé. Az események az éjszaka nyúlta: a tüntetők az Erzsébet híd pesti hídfőjénél az északi Klotild-palota állványzatából építettek barikádot, onnan dobálták az őket megfékezni igyekvő rendőröket.

A rendőrség a tiltakozásokkal kapcsolatban összesen négyszázhetvenkettő embert állított elő, kettőszáznyolcvannégyet bűncselekmény, száztizenhetet szabálysértés, hetvenegyed pedig egyéb szabályszegés miatt. 2008 októberéig hatvankettő személy ellen indult büntető,- és tizenkettő személy ellen indult szabálysértési eljárást szüntettek meg.⁴⁴

---

⁴⁴ Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyarorsz%C3%A1gi_tiltakoz%C3%A1sok_2006_%C5%91sz%C3%A9n_és
http://hvg.hu/itthon/20110916_zavargasok_helyszinei_budapesten
Letöltve: 2017. 10. 02.

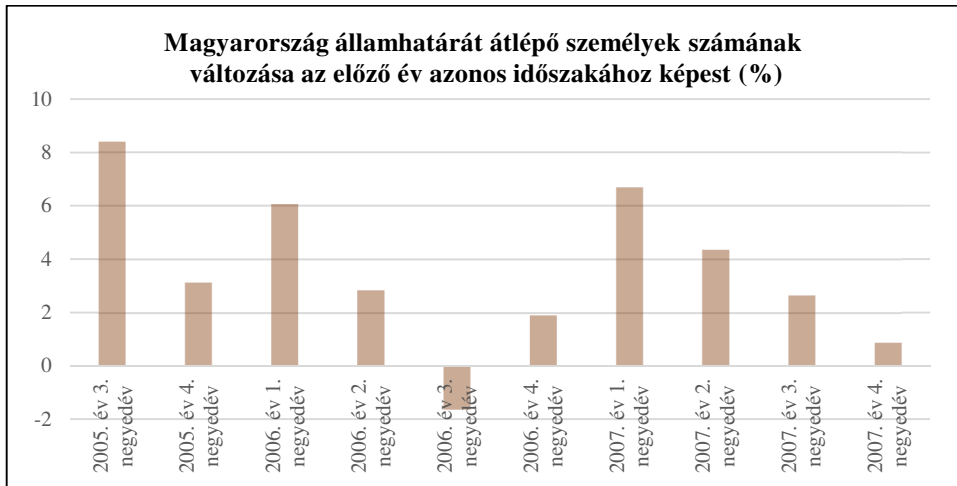
22. számú ábra: A TV Székház ostroma⁴⁵

Megjegyzendő a GTD adatai szerint Magyarországon nem regisztráltak terrorcselekményt 2001-2007 között (1998: kettő, 1999-2000: nem volt, 2001: egy, 2008: kettő, 2009: egy, 2010-2013 között egy sem). Ezzel együtt a 2006 őszi események – ha időszakosan is – befolyásolták a magyarországi turizmust.

23. számú ábra: Magyarország államhatárát átlépő személyek száma 2003-2007 között⁴⁶

⁴⁵ Forrás: http://firkasz.blogspot.hu/2006_09_01_archive.html Letöltve: 2015. 04. 02.

Vizuálisan nehezen érzékelhető, de 2006. harmadik negyedévben visszaesett a határátlépők száma. Megállapítható, hogy a harmadik negyedévek addig emelkedő trendje megtört. Amennyiben a negyedik negyedéket nézzük, a fejlődési trend lényegében töretlen.

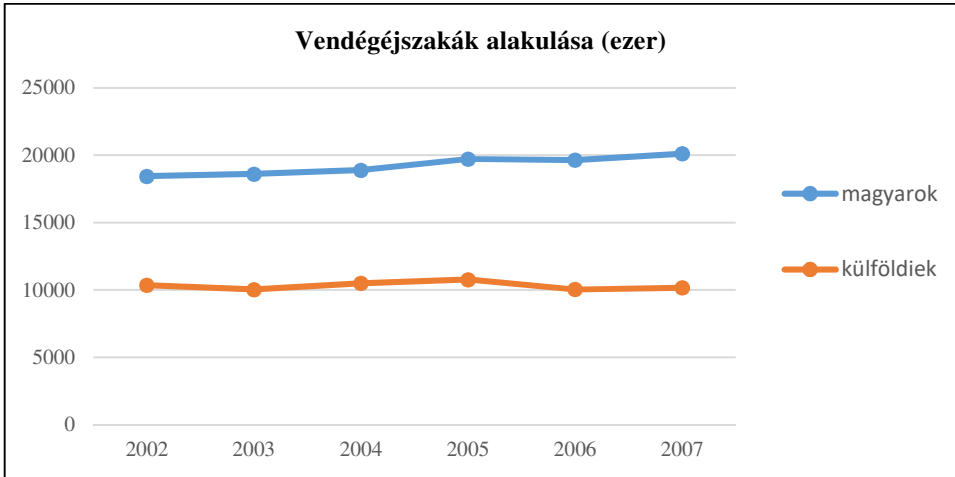
24. szám ábra: Magyarország államhatárát átlépő személyek számának változása⁴⁷

Az előző év azonos időszakához mért százalékos eltérés sokkal plasztikusabban mutatja a 2006 őszi események hatását. Egyedül ebben az időszakban - 2006. harmadik negyedév – volt negatív az eltérés. Ami nem jelent mást, mint az említett eseményeket megelőző és követő időszakokban a korábbi azonos időszakhoz képest mindig növekedett a határon átlépők száma, egyedül 2006. harmadik negyedévében csökken az átlépők száma, vagyis a turisták száma.

Nem ennyire pontosan, de érzékelhető a jelenségek hatása a vendégéjszakák számának éves adataiban is.

⁴⁶ Forrás: <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp> Letöltve: 2017. 10. 02. - adatai alapján rendszerezte és a grafikont szerkesztette a szerző

⁴⁷ Forrás: <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp> Letöltve: 2017. 10. 02. - adatai alapján rendszerezte és a grafikont szerkesztette a szerző

25. számú ábra: Vendégéjszakák alakulása Magyarországon⁴⁸

Vizuálisan látható a korábbi emelkedő trend 2006-os megtörése, főleg a külföldieket érintően.

Érdekes megnézni az előző év azonos időszakához képest milyen mértékben változtak a hazai lakosok és a külföldiek által eltöltött éjszakák arányai százalékban.

	2003	2004	2005	2006	2007
Külföldiek által igénybe vett vendégéjszakák változása (%)	-3,10	4,66	2,58	-6,80	1,24
Magyarok által igénybe vett vendégéjszakák változása (%)	5,96	-2,10	6,76	7,23	3,66

1. számú táblázat: Vendégéjszakák változása Magyarországon külföldiek és magyarok bontásban⁴⁹

A grafikonnál is jobban mutatja az előző évhez képest jelentkező változást százalékosan bemutató táblázat, hogy 2006-ban a külföldiek jelen-

⁴⁸ Forrás: <http://szakmai.itthon.hu> Letöltve: 2017. 10. 02. – adatai alapján rendszerezte és a grafikont szerkesztette a szerző

⁴⁹ Forrás: <http://szakmai.itthon.hu> Letöltve: 2017. 10. 02. – adatai alapján rendszerezte és a táblázatot szerkesztette a szerző

tős mértékben távol maradtak hazánktól, míg a magyarok ebben az időszakban a legnagyobb érdeklődés növekedést mutatták a belföldi turizmust érintően. Ez utóbbi vélhetően annak is következménye, hogy a fent említett események egy része ünnepekre esett (már előre várhatóak voltak) és így sokan megragadták az alkalmat és a tüntetések, atrocitások elkerülése végett inkább valamelyik vidéki szálloda kényelmét élvezték.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a 2006 őszi tüntetések és az ehhez kapcsolódó erőszakos incidensek a külföldi turizmus (időszakos) visszaesését eredményezték, de ezzel együtt belső, hazai turizmust generált.

Eközben viszont nem véletlenül fogalmazott úgy a Heti Világgazdaság az események ötödik évfordulóján: „*Valóságos aranybánya volt a budapesti katasztrófaturistáknak 2006 ősze. Ki sem kellett mozdulni a belvárosból azoknak, akik felgyújtott rendőrautók, lovas rendőrök elől menekülő zavargók vagy kifütyült politikusok látványában lelik örömeiket.*”⁵⁰

Itt kell megjegyezni, hogy a hivatalos statisztikák tömegét néztük át és szűrtük több tucat módon, mégsem sikerült olyan adatsorokat találni, ami egyértelműen igazolta volna, hogy jelentős számú „katasztrófaturista” látogatott volna abban az időben Magyarországra, illetve Budapestre. Pedig a szerző az életkoránál és akkori beosztásából adódóan nem csak átélője, de bizonyos mértékig részese volt az eseményeknek és emlékszik (tudjuk ez szubjektív megállapítás) a rengeteg újságíróra és médiamunkásra kívül a hazai és külföldi nézelődőre, katasztrófaturistára. Viszont azt is tudjuk, hogy sok esetben nem csak az bizonyít valamit, ha ott van, hanem annak a hiánya is. Ami jelen esetben arra vonatkozik, hogy a részletes megyei és Budapest kerületi bontású és havi részletezettségű statisztikákból azért nem lehetett egyértelműen és kételyek nélkül prezentálni a 2006-os események szűkebb lokalizációjában a turizmus elrettentő és a katasztrófaturizmus vonzó hatását, mert részben kompenzálták egymást. Vagyis elgondolásunk szerint azzal együtt, hogy az országos makró számok egyértelműen jelzik a 2006-os eseményekhez kapcsolódóan a kül-

---

⁵⁰ http://hvg.hu/itthon/20110916_zavargasok_helyszinei_budapesten - Letöltés: 2017. 10. 27.

földi turisták részbeni távolmaradását és a hazai belső turizmus időszakos erősödését, ami lokálisan nem mutatható ki, mivel Budapesten az „elmaradó” turisták egy részét pótolhatták a katasztrófaturisták, illetve a vidékre nem utazó külföldiek egy hányadát a magyarok „helyettesíthették.”

Érdeemes néhány szóban összefoglalni a katasztrófaturizmus hátterét, ami nem más mint fokozott kockázatkeresés (szenzoros élménykeresés). A szenzoros élménykeresés az emberek új és szokatlan, izgalmas, kihívást vagy kalandot jelentő élmények keresésére irányuló hajlama. Ezen dimenzió egyik oldalán azok vannak, akik jobban szeretik, ha mindig a megszokott környezetükben lehetnek, nem érik őket váratlan események, míg a másik oldalon a szenzoros élménykeresők, akik állandóan változatos élményeket keresnek.⁵¹ Ez utóbbi egyik divatos megjelenése napjainkban az extrém sportok üzése például a bungee-jumping, ejtőernyőzés, barlangászás, búvárkodás, hegymászás. Ennek a háttere mondhatnánk egyszerű kémia, ugyanis a veszély, sokszor a konkrét életveszély hatására a mellékvese adrenalin, vagyis egy speciális hormont kezd termelni. Az adrenalin szint megemelkedése közben az agyműködés fokozódik, az elme „élessé” válik, az idegrendszer éberré, szinte hiperérzékennyé. Olyan belső energia és szellemi források nyílhatnak meg, amelynek létezéséről nem sokat tudunk. A szervezet így készül fel a veszélyre és turbó üzemmódra kapcsolva lázasan azon dolgozik, hogy életben maradjon. Az adrenalin termelődésekor endorfin is felszabadul, ami egyfajta eufóriát okozhat. Tompul a fájdalomérzékelés, nem érez félelmet, éhséget, szomjúságot az egyén. A szervezet számára ez kedvező, sőt a létfenntartás egyik eleme, de folyamatos, magas szintű adrenalin szint viszont az úgy-mond normális hétköznapiakban zavaró és diszfunkcionális. Ennek taglása most nem témánk. Ezzel együtt jelezni szeretnénk volna, hogy van, illetve lehet ilyen célzatú turistamozgás is.

---

⁵¹ <http://www.csizmediadora.hu/blog/2014/04/elmenykereses-es-adrenalinfugges>

Konklúzió

A kutatás és a vizsgálatok megerősítették, hogy az emberi tevékenység az Abraham Maslow által ismertetett szükségletek⁵² által motivált, melyen belül az egyik legalapvetőbb emberi szükséglet a biztonság.⁵³ Ebből adódóan a biztonság objektív, illetve sok esetben inkább annak szubjektív szintje képes befolyásolni az ember vagy mondhatnánk a turista utazási célját, útvonalát, utazási eszközét és az utazás módját.⁵⁴

Tanulmányunkban vizsgáltuk, hogy az érintett országokban a terrorcselekmények az adott időszakban hogyan érintették a turistaforgalmat, illetve a turizusból származó bevételeket. Egy rövid kutatás, illetve korlátozott terjedelmű tanulmány nem vállalkozhatott teljes körű és mélységű vizsgálatokra, így néhány viszonylag széles spektrumot felölelő ország adatai kerültek elemzésre.

A statisztikai adatok elemzése alapján megállapítható, hogy az alapfel-tételezés szerint az embereknél a turista célállomás választása vonatkozásában a biztonsági szükségletek meghatározó szerepet kapnak. Ennek megfelelően a vizsgált országok, illetve az adott vizsgált perióduson belül, pontosabban a terrorcselekmények, de még inkább annak fokozódása, az áldozatok mennyiségének növekedése a legtöbb esetben a turizmus visszaszorulását generálta. Viszont azt is meg lehetett állapítani, hogy a terrorcselekmények, illetve azok megítélése relativizált, vagyis egy-egy terrorcselekmény, illetve áldozat aránya, befolyásoló hatása országonként, időszakonként eltérő lehet. Részben ennek is betudható, hogy a terrorcselekmények, illetve azok fokozódása általában csak egy, maximum két éves periódusra vetette vissza a turizmus fejlődését a vizsgált országokban. Az

---

⁵² A Maslow-piramis (vagy Maslow-szükséglethierarchia) Abraham Maslow szükségletelmélete, mely szerint az emberi szükségleteket hierarchikusan lehet rangsorolni. - A. H. Maslow: Elmélet az emberi motivációról - Psychological Review, 50. k. 1943. p. 370-396.

⁵³ A témával kapcsolatban lásd bővebben Görbe Attiláné Zán Krisztina: Még néhány gondolat a biztonságról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények VI. Pécs, 2006. p. 185-190.

⁵⁴ Michalkó Gábor: A turizmuselmélet alapjai – Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 2007. p. 46-48.

is érzékelhetővé vált a vizsgálat során, hogy a terror események – a turizmus exponenciális fejlődésében – a turisták számát kevésbé, míg a turizmussal kapcsolatos bevételeket már érzékenyebben érintették. Ezzel együtt meg kell jegyezni, hogy az országos makroadatokat éves bontásban vizsgáltunk, ami nem adhatott választ arra, hogy az adott országon belüli térségeket hogyan érintették a terrorcselekmények és ezek lokálisan hogyan befolyásolták a területi egységek turistaforgalmát. Továbbá arra sem, hogy a terrorcselekmények éven belüli megoszlás alakulása hogyan befolyásolta, hogy a turizmusra „kiváltott hatás” milyen időintervallumban jelentkezett. Viszont egyértelműen megállapítható, hogy a terror események nemcsak az adott országban befolyásolták a turizmus mértékét, hanem akár szélesebb régióban vagy akár globálisan is, például 9/11. Ezen kívül az adatok jelzik azt is, hogy a terrorcselekmények nem csak a turizmus mértékét, de az irányát is képesek befolyásolni, vagyis a tervezett utazási célt közeli vagy távolabbi desztinációk felé terelhetik. Ezzel együtt a terrorcselekmények elleni ellentevékenység igénye megváltoztathatja a rendvédelmi szervek személyi állományának a felkészítését is.⁵⁵

A fenti megállapításokkal együtt azt is hangsúlyozni kell, hogy voltak, vannak, lehetnek olyan időszakok, amikor kvázi irracionális módon a terrorcselekmények mennyiségi növekedése, súlyosságának fokozódása ellenére a turizmus növekedése szinte töretlen. Ez főleg az elmúlt évekre jellemző.

Alapvetően kijelenthető, hogy egy adott területen a terror erősödése a turizmust negatívan befolyásolja, de a turista döntésére, mint minden emberi tevékenységre több tényező is hatással van.

---

⁵⁵ Kovács Gábor: A Nemzeti Közszolgálati Egyetem alapképzésben végzett rendőrtisztekkel szemben támasztott követelmények változásai. In: Gaál Gyula, Hautzinger Zoltán (szerk.). Pécsi Határőr Tudományos Közlemények; 17. Pécs. 2016. p. 263-268. Horváth József, Kovács Gábor (szerk.) A rendészeti szervek vezetés- és szervezéselmélete. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2014. p. 240.

Irodalom

Ambrusz József (2014): Rendvédelmi ismeretek. In: Budapest, NKE, 2014.

Bakóczy Antal: Megismerési akadályok a terrorizmus kutatásában. In: *Belügyi Szemle*, 2015/7–8. p. 88–105.

Balla József (2017): Határőrizeti intézkedések a migrációs válság kezelésére és megszüntetésére. In.: Tálás Péter (szerk.), Magyarország és a 2015-ös migrációs válság, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, p. 83-100.

Bihari Ádám: A média az Iszlám Állam kinyújtott keze. In: *HVG*, 2016. 07. 28.

Deák József: A terrorizmus természete és az ellene történő fellépés nehézségei Oroszországban a Szovjetunió szétesésétől napjainkig *Belügyi Szemle* 2015/7-8 szám. p. 137–151.

Görbe Attiláné Zán Krisztina: Még néhány gondolat a biztonságról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények VI. Pécs, 2006. p. 185-190.

Juhász Márta, Takács Ildikó: Pszichológia. – Typotex Kiadó, Budapest, 2006.

A. H. Maslow: Elmélet az emberi motivációról. - *Psychological Review*, 50. k. 1943. p. 370-396.

Horváth József, Kovács Gábor (szerk.): A rendészeti szervek vezetés- és szervezésmélete. Budapest. Nemzeti Közszerzői Egyetem, 2014. p. 240.

Kovács Gábor: Az integrált határellenőrzési rendszer létrehozására irányuló törekvések Törökországban. *Hadtudomány* 25. 1-2. 2015. p. 162-170.

Kovács Gábor: A Nemzeti Közszerzői Egyetem alapképzésben végzett rendőrtisztekkel szemben támasztott követelmények változásai. In: Gaál Gyula, Hautzinger Zoltán (szerk.). Pécsi Határőr Tudományos Közlemények; 17. Pécs. 2016. p. 263-268.

Michalkó Gábor: A turizmuselmélet alapjai. - Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 2007.

Németh József, Tokodi Panna: A terrorizmus hatása a turizmus biztonságára Egyiptom tengerparti turizmusa visszaesésének példáján keresztül. In: Szerk.: Németh Kornél I. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia. Nagykanizsa: Pannon Egyetem, 2016.

Póczik Szilveszter: A nemzetközi terrorizmus fontosabb összetevőiről. – In: Magyar Tudomány (Főszerk.: Csányi Vilmos) 2005/10. MTA, Budapest. p. 1269-1278.

Resperger István: A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem lehetséges stratégiái. Egyetemi jegyzet – ZMNE, Budapest, 2005.

Ritecz György: A terrorizmus és a migráció viszonya a számok alapján. – Acta Humana 2016/5. p. 103-123.

Ritecz György, Sallai János: A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei 2.0. – Hanns Seidel Alapítvány, Budaörs, 2016.

Tálás Péter, Szente-Varga Mónika: A 2017 augusztusi spanyolországi terrortámadásokról. – Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések 2017/8.

Freud, Sigmund: Mózes. Európa Kiadó, Budapest, 1987.

Zán Krisztina, Horpácsi Ferenc: A terrorizmus és a Határőrség. Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények IX.(3.) Budapest, 2005. p. 144-150.
Background Report - Overview: Terrorism in 2016.

Melléklet

Mianmar	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Cselekmény	12	13	35	0	4	0	3	4	9	2	10
Halottak száma	30	86	16	0	10	0	2	1	14	1	21
Sérültek száma	29	84	10	0	18	0	5	4	51	3	178
Turisták száma/1000	194	490	491	478	435	416	475	487	597	657	660
Turisztikai bevétel/millió	169	215	183	196	222	195	132	136	70	97	83
Részesedés a világ t. bevételéből %	0,035	0,041	0,035	0,037	0,04	0,034	0,023	0,023	0,011	0,013	0,01
Változás											
V-cselekmény		8,3	169,2	-100,0		-100,0		33,3	125,0	-77,8	400,0
V-halottak száma		186,7	-81,4	-100,0		-100,0		-50,0	1300,0	-92,9	2000,0
V-sérültek száma		189,7	-88,1	-100,0		-100,0		-20,0	1175,0	-94,1	5833,3
V-turisták száma/1000		152,6	0,2	-2,6	-9,0	-4,4	14,2	2,5	22,6	10,1	0,5
V-turisztikai bevétel/millió		27,2	-14,9	7,1	13,3	-12,2	-32,3	3,0	-48,5	38,6	-14,4

Mianmar	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Cselekmény	2	3	20	14	11	2	17	17	11	33	74
Halottak száma	0	10	14	46	13	0	16	10	17	58	73
Sérültek száma	0	5	33	15	84	0	10	25	39	151	58
Turisták száma/1000	630	716	731	763	792	816	1059	2044	3081	4681	
Turisztikai bevétel/millió	59	97			91	334	550	964	1687	2266	
<i>Részesedés a világt. bevételéből %</i>	0,007	0,01	0,007	0,007	0,008	0,027	0,043	0,07	0,112	0,158	
Változás											
V-cselekmény	-80,0	50,0	566,7	-30,0	-21,4	-81,8	750,0	0,0	-35,3	200,0	124,2
V-halottak száma	-100,0		40,0	228,6	-71,7	-100,0		-37,5	70,0	241,2	25,9
V-sérültek száma	-100,0		560,0	-54,5	460,0	-100,0		150,0	56,0	287,2	-61,6
V-turisták száma/1000	-4,5	13,7	2,1	4,4	3,8	3,0	29,8	93,0	50,7	51,9	
V-turisztikai bevétel/millió	-28,9	64,4	-17,5	-6,3	21,3	267,0	64,7	75,3	75,0	34,3	

Rítecz György: A terrorizmus hatása a turizmusra

Nagy-Britannia	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Cselekmény	5	7	5	5	8	8	11	3	0	1	9
Halottak száma	2	3	0	0	2	0	0	0		0	56
Sérültek száma	2	108	0	2	125	1	12	0	0	2	748
Turisták száma/1000	21719	22936	23215	23710	23341	23212	20982	22307	22787	25678	28039
Turisztikai bevétel/millió	27577	29181	30483	31658	30807	29978	26137	27819	30736	37166	39684
Részesedés a világ t. bevételéből %	5,666	5,548	5,783	5,97	5,561	5,234	4,635	4,712	4,741	4,815	4,864
Változás											
V-cselekmény		40	-28,57	0	60	0	37,5	-72,73	-100		800
V-halottak száma		50	-100			-100					
V-sérültek száma		5300	-100		6150	-99,2	1100	-100			37300
V-turisták száma/1000		5,60	1,22	2,13	-1,56	-0,55	-9,61	6,31	2,15	12,69	9,19
V-turisztikai bevétel/millió		5,82	4,46	3,85	-2,69	-2,69	-12,81	6,44	10,49	20,92	6,78

Nagy-Britannia	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Cselekmény	4	9	11	2	1	2	4	137	103	115	104
Halottak száma	0	1	0	0	0	0	0	4	0	1	9
Sérültek száma	0	12	0	0	0	0	1	64	4	23	20
Turisták száma/1000	30654	30870	30142	28199	28295	29306	29282	31063	32613	34436	
Turisztikai bevétel/millió	44284	48618	46283	37272	40138	44741	47070	53052	58935	60744	
<i>Részesevés a világ t. bevételeéből %</i>	5,022	4,766	4,133	3,695	3,653	3,638	3,689	3,852	3,929	4,227	
Változás											
V-cselekmény	-55,56	125	22,22	-81,82	-50	100	100	3325	-24,82	11,65	-9,565
V-halottak száma	-100		-100						-100		800
V-sérültek száma	-100		-100					6300	-93,75	475	-13,04
V-turisták száma/1000	9,33	0,70	-2,36	-6,45	0,34	3,57	-0,08	6,08	4,99	5,59	
V-turisztikai bevétel/millió	11,59	9,79	-4,80	-19,47	7,69	11,47	5,21	12,71	11,09	3,07	

Rítecz György: A terrorizmus hatása a turizmusra

Egyiptom	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Cselekmény	102	51	22	3	1	0	0	0	0	2	2
Halottak száma	134	97	165	9	1	0	0	0	0	38	92
Sérültek száma	135	63	47	15	1	0	0	0	0	171	117
Turisták száma/1000	2871	3528	3656	3213	4490	5116	4357	4906	5746	7795	8244
Turisztikai bevétel/millió	2954	3583	4046	2942	4361	4657	4119	4133	4704	6328	7206
Részesedés a világ t. bevételéből %	0,607	0,681	0,768	0,555	0,787	0,813	0,73	0,7	0,726	0,82	0,883
Változás											
V-cselekmény		-50	-56,86	-86,36	-66,67	-100					0
V-halottak száma		-27,61	70,1	-94,55	-88,89	-100					142,1
V-sérültek száma		-53,33	-25,4	-68,09	-93,33	-100					-31,58
V-turisták száma/1000		22,88	3,63	-12,12	39,74	13,94	-14,84	12,6	17,12	35,66	5,76
V-turisztikai bevétel/millió		21,29	12,92	-27,29	48,23	6,787	-11,55	0,34	13,82	34,52	13,87

Egyiptom	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Cselekmény	5	0	1	2	2	18	48	315	346	582	365
Halottak száma	19	0	0	1	0	28	44	243	338	790	606
Sérültek száma	92	0	0	25	0	109	87	624	547	1000	626
Turisták száma/1000	8646	10610	12296	11914	14051	9497	11196	9174	9628	9139	
Turisztikai bevétel/millió	8133	10327	12104	11757	13633	9333	10823	6747	7979	6897	
Részesedés a világ t. bevételéből %	0,922	1,012	1,081	1,166	1,241	0,759	0,848	0,49	0,532	0,48	
Változás											
V-cselekmény	150	-100		100	0	800	166,7	556,3	9,841	68,21	-37,29
V-halottak száma	-79,35	-100			-100		57,14	452,3	39,09	133,7	-23,29
V-sérültek száma	-21,37	-100			-100		-20,18	617,2	-12,34	82,82	-37,4
V-turisták száma/1000	4,88	22,72	15,89	-3,107	17,94	-32,41	17,89	-18,06	4,952	-5,082	
V-turisztikai bevétel/millió	12,86	26,98	17,21	-2,867	15,96	-31,54	15,96	-37,66	18,26	-13,56	

Rítecz György: A terrorizmus hatása a turizmusra

Szíría	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Cselekmény	0	2	1	1	0	0	0	0	0	1	0
Halottak száma	0	15	2	0	0	0	0	0	0	4	0
Sérültek száma	0	50	0	0	0	0	0	0	0	2	0
Turisták száma/1000	815	830	891	1267	1386	2100	2192	2661	2598	3399	3571
Turisztikai bevétel/millió	1258	1165	1013	1017	1031	1082	1150	970	877	1883	2035
Részesedés a világ t. bevételéből %	0,258	0,221	0,192	0,192	0,186	0,189	0,204	0,164	0,135	0,244	0,249
Változás											
V-cselekmény			-50	0	-100						-100
V-halottak száma			-86,67	-100							-100
V-sérültek száma			-100								-100
V-turisták száma/1000		1,84	7,35	42,20	9,39	51,52	4,38	21,4	-2,368	30,83	5,06
V-turisztikai bevétel/millió		-7,39	-13,05	0,39	1,38	4,95	6,28	-15,65	-9,588	114,7	8,072

Szíría	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Cselekmény	1	0	2	0	0	49	176	272	326	485	472
Halottak száma	5	0	19	0	0	163	875	1552	3301	3916	2755
Sérültek száma	0	0	14	0	0	215	1926	2237	1978	2978	2936
Turisták szá- ma/1000	4231	4158	5430	6092	8546	5070					
Turisztikai bevé- tel/millió	2113	2972	3176	3781	6308	1816					
Részesedés a világ t. bevételéből %	0,24	0,291	0,284	0,375	0,574	0,148					
Változás											
V-cselekmény		-100		-100			259,2				
V-halottak száma		-100		-100			436,8				
V-sérültek száma				-100			795,8				
V-turisták szá- ma/1000	18,48	-1,725	30,59	12,19	40,28	-40,67					
V-turisztikai bevé- tel/millió	3,833	40,65	6,86	19,05	66,83	-71,21					

Rítecz György: A terrorizmus hatása a turizmusra

Franciaország	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Cselekmény	18	41	22	5	12	13	9	8	8	2	2
Halottak száma	9	7	0	0	0	2	0	0	0	0	0
Sérültek száma	173	97	3	0	0	0	1	4	18	10	0
Turisták száma/1000	60033	62406	66591	70109	73147	77190	75202	77012	75048	74433	74988
Turisztikai bevétel/millió	31295	32088	27402	29490	37770	38534	38385	40537	45990	52108	52139
Részesedés a világ t. bevételéből %	6,429	6,101	5,198	5,561	6,818	6,728	6,807	6,866	7,093	6,75	6,391
Változás											
V-cselekmény		127,8	-46,34	-77,27	140	8,333	-30,77	-11,11	0	-75	0
V-halottak száma		-22,22	-100				-100				
V-sérültek száma		-43,93	-96,91	-100				300	350	-44,44	-100
V-turisták száma/1000		3,95	6,71	5,28	4,33	5,53	-2,58	2,41	-2,55	-0,819	0,75
V-turisztikai bevétel/millió		2,53	-14,6	7,62	28,08	2,02	-0,39	5,61	13,45	13,3	0,06

Franciaország	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Cselekmény	7	5	13	9	4	4	65	12	12	36	26
Halottak száma	1	3	0	0	0	0	8	0	1	161	95
Sérültek száma	0	4	1	11	0	4	8	5	15	159	470
Turisták száma/1000	77916	80853	79218	76764	76647	80499	81980	83634	83701	84452	
Turisztikai bevétel/millió	54587	63902	68001	58858	56187	66087	64001	66049	66803	54003	
Részesedés a világ t. bevételéből %	6,19	6,264	6,073	5,835	5,114	5,374	5,016	4,795	4,453	3,758	
Változás											
V-cselekmény	250	-28,57	160	-30,77	-55,56	0	1525	-81,54	0	200	-27,78
V-halottak száma		200	-100					-100		16000	-40,99
V-sérültek száma			-75	1000	-100		100	-37,5	200	960	195,6
V-turisták száma/1000	3,90	3,77	-2,02	-3,098	-0,152	5,026	1,84	2,02	0,08	0,90	
V-turisztikai bevétel/millió	4,70	17,06	6,41	-13,45	-4,538	17,62	-3,156	3,2	1,142	-19,16	

Ritecz György: A terrorizmus hatása a turizmusra

Tunézia	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Cselekmény	1					1	1	2			
Halottak száma	7					5	3	21			
Sérültek száma	0					0	0	50			
Turisták száma/1000	4120	3885	4263	4718	4832	5058	5387	5064	5114	5998	6378
Turisztikai bevétel/millió	1838	1895	1858	1980	2118	1977	2061	1831	1935	2432	2800
Részesedés a világ t. bevételéből %	0,378	0,36	0,352	0,373	0,382	0,345	0,365	0,31	0,298	0,315	0,343
Változás											
V-cselekmény							0	100,0			
V-halottak száma							-40	600,0			
V-sérültek száma											
V-turisták száma/1000		-5,70	9,73	10,67	2,42	4,68	6,50	-6,00	0,99	17,29	6,34
V-turisztikai bevétel/millió		3,10	-1,95	6,57	6,97	-6,66	4,25	-11,16	5,68	25,68	15,13

Tunézia	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Cselekmény		1	2			3	1	29	23	17	12
Halottak száma		14	0			4	0	25	43	103	71
Sérültek száma		0	0			0	0	28	64	121	26
Turisták száma/1000	6550	6762	7050	7797	7828	5746	6999	7352	7163	5359	
Turisztikai bevétel/millió	2999	3373	3909	3524	3477	2529	2931	2863	3042	1869	
<i>Részesedés a világ t. bevételéből %</i>	0,34	0,331	0,349	0,349	0,316	0,206	0,23	0,208	0,203	0,13	
Változás											
V-cselekmény			100,0				-66,67	2800	-20,69	-26,09	-29,41
V-halottak száma			-100,0						72,00	139,5	-31,07
V-sérültek száma									128,6	89,06	-78,51
V-turisták száma/1000	2,70	3,24	4,26	10,60	0,40	-26,60	21,81	5,04	-2,57	-25,18	
V-turisztikai bevétel/millió	7,11	12,47	15,89	-9,85	-1,33	-27,26	15,90	-2,32	6,25	-38,56	

Ritecz György: A terrorizmus hatása a turizmusra

Törökország	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Cselekmény	133	53	44	24	107	23	13	5	19	27	41
Halottak száma	189	117	60	43	127	12	17	0	45	23	35
Sérültek száma	216	91	108	108	251	22	30	0	28	92	140
Turisták száma/1000	7083	7966	9040	8960	6893	9586	10783	12790	13341	16826	20273
Turisztikai bevétel/millió	4957	5650	7002	7177	5203	7636	10067	11901	13203	15888	20760
Részesedés a világ t. bevételéből %	1,018	1,074	1,328	1,353	0,939	1,333	1,785	2,016	2,036	2,058	2,545
Változás											
V-cselekmény		-60,15	-16,98	-45,45	345,8	-78,5	-43,48	-61,54	280	42,11	51,85
V-halottak száma		-38,1	-48,72	-28,33	195,3	-90,55	41,67	-100	45	-48,89	52,17
V-sérültek száma		-57,87	18,68	0	132,4	-91,24	36,36	-100	28	228,6	52,17
V-turisták száma/1000		12,47	13,48	-0,885	-23,07	39,07	12,49	18,61	4,308	26,12	20,49
V-turisztikai bevétel/millió		13,98	23,93	2,499	-27,5	46,76	31,84	18,22	10,94	20,34	30,66

Törökország	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Cselekmény	39	29	32	13	20	51	194	42	90	416	540
Halottak száma	38	25	42	18	13	25	250	83	38	490	1004
Sérültek száma	226	122	274	48	7	110	471	192	81	1100	2772
Turisták száma/1000	18916	26122	29792	30187	31364	34654	35698	37795	39811	39478	
Turisztikai bevétel/millió	19137	21662	26446	26331	26318	30302	31566	36192	38766	35413	
<i>Részesezés a világ t. bevételéből %</i>	2,17	2,123	2,362	2,61	2,395	2,464	2,474	2,628	2,584	2,464	
Változás											
V-cselekmény	-4,878	-25,64	10,34	-59,38	53,85	155	280,4	-78,35	114,3	362,2	29,81
V-halottak száma	8,571	-34,21	68	-57,14	-27,78	92,31	900	-66,8	-54,22	1189	104,9
V-sérültek száma	61,43	-46,02	124,6	-82,48	-85,42	1471	328,2	-59,24	-57,81	1258	152
V-turisták száma/1000	-6,694	38,09	14,05	1,326	3,90	10,49	3,01	5,87	5,33	-0,836	
V-turisztikai bevétel/millió	-7,818	13,19	22,08	-0,435	-0,049	15,14	4,171	14,66	7,11	-8,649	

NÉMETH GYULA

A KÖZÚTI SZÁLLÍTÁS BIZTONSÁGÁT VESZÉLYEZTETŐ KIHÍVÁSOK AZ EURÓPÁT ÉRT TERRORTÁMADÁSOK TÜKRÉBEN

Bevezetés

Ma már mindenki közlekedik: a gyerek, az iskolások, a felnőttek, de az idősök is. A különbség főleg abban áll, hogy tömegközlekedést vesznek igénybe vagy saját gépjárművel utaznak. Annyira felgyorsult a világ, hogy a távolságok szinte eltűntek, nagyon sokan ingáznak napi több száz kilométert is. Az autópálya-hálózat fejlődésével szinte valamennyi hazai település integrálva lett a rendszerbe, a közlekedés vérkeringésébe. A statisztikák már többször bizonyították, hogy a balesetek kialakulásának kockázata szoros összefüggésben van közlekedők számával és a futott kilométerekkel.

Magyarország közútjain évről évre sokan halnak meg. Ez a szám általában csökken, de minden évben egy kisebb falu lakossága elveszíti életét közúti közlekedési balesetekben. Az Európai Unió azt a célt tűzte ki, hogy a tagországokban 2010 és 2020 között a közlekedési balesetek halálos áldozatainak számát a felére kell csökkenteni. Érdeemes összehasonlítani az egyes tagállamokban az egymillió lakosra jutó halálos közúti halálosek számát, amely a következő:

ORSZÁG	2010	2014	2015
BELGIUM	77	65	65
BULGÁRIA	101	91	95
DÁNIA	46	32	30
EGYESÜLT KIRÁLYSÁG	30	29	29
FINNORSZÁG	51	42	48
LENGYELORSZÁG	102	84	77
MAGYARORSZÁG	74	63	66
NÉMETORSZÁG	45	42	43
ROMÁNIA	117	91	95
SVÉDORSZÁG	28	28	27

1. számú táblázat: EU egyes tagállamainak egymillió lakosára jutó halálos közúti haláleseteinek száma¹

A táblázat adataiból jól látszik, hogy a közlekedési balesetek halálos áldozatainak száma országonként jelentős eltérést mutat. Azokban az országokban, ahol a közlekedés biztonságára nagy hangsúlyt fektetnek, jóval kevesebb ember hal meg az utakon (természetesen a közlekedésben résztvevő felek mentalitása jelentősen befolyásolja az áldozatok számát). Az újonnan csatlakozott EU-s tagállamokban jóval magasabb ez az átlag, de jól látszik, hogy évről évre jelentősen csökken ez a szám.

A publikációban nagyobb hangsúlyt helyezek a közúton történő áruszállítás, főleg a veszélyes anyag szállításának és tárolásának biztonságára. A közúti szállítmányok veszélyeztethetnek vagy azok veszélyeztetettek. Az utóbbit őrizni és védeni kell, ezeket nem céloz vizsgálni. Azok a szállítmányok, amelyek személyeket, illetve a környezetet veszélyeztetik, lehetnek úgynevezett túlméretesek.²

¹ A veszélyes áruk nemzetközi közúti szállításáról szóló európai megállapodás (ADR) A és B melléklete, Magyar Közlöny 2011, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft.: http://doc.hjegy.mhk.hu/20092M20000038A7F0_3.PDF

² Berek Lajos, Vass Attila: Transzformátor állomás szállítás a közúton, Hadmérnök, 2017/3. szám, 76-90. o.

Veszélyes szállítmányok osztályozása

A szállítmányokat nemzetközi szabványok sorolják be és kilenc fő osztályt különböztetünk meg:

1. Robbanóanyagok, és robbanóanyagokat tartalmazó tárgyak
  - 2.1 Gyúlékony gázok
  - 2.2 Nem gyúlékony, nem mérgező gázok
  - 2.3 Mérgező gázok
3. Gyúlékony folyékony anyagok
  - 4.1 Gyúlékony szilárd anyagok, önreaktív anyagok, szilárd, érzéketlenített robbanóanyagok
  - 4.2 Öngyulladó anyagok
  - 4.3 Vízzel gyúlékony gázokat képező anyagok
- 5.1 Gyújtó hatású (oxidáló) anyagok
- 5.2 Szerves peroxidok
- 6.1 Mérgező anyagok
- 6.2 Fertőzőveszélyes anyagok
7. Radioaktív anyagok
8. Maró (korrozív) anyagok
9. Különböző veszélyes anyagok és tárgyak³

Az anyag nemek felsorolásából jól látszik, hogy tárolásukra, szállításukra, az emberekkel és a természettel való érintkezésükre kiemelten kell figyelni, mert baleset vagy irányíthatatlan folyamatok beindulása esetén súlyos, beláthatatlan következmények lehetnek. Elképzelni sem lehet, hogy egy radioaktív anyaggal megterhelt vasúti kocsis, és egy üzemanyagot vagy más gyúlékony vagy robbanóanyagot szállító tartálykocsis ütközése és felrobbanása esetén milyen katasztrófális következmények lennének.

---

³ A veszélyes áruk nemzetközi közúti szállításáról szóló európai megállapodás (ADR) A és B melléklete, Magyar Közlöny 2011, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft.: http://doc.hjegy.mhk.hu/20092M20000038A7F0_3.PDF

Az európai országok egyezményt kötöttek (közúti szállításnál az ADR), amelyben lefektették a veszélyes anyagok szállítására vonatkozó általános előírásokat. Ilyen előírások vonatkoznak a vasúti, a vízi, és a légi szállításra is (RID, ADN, IMDG kódex, ICAO TI/IATA DGR). Ennek a megállapodásnak az elsődleges célja, hogy a veszélyes anyagok szállításának kockázatát minimalizálják, például az által is, hogy egységes jelöléseket használnak.

Hazánkban jogszabály is készült az ADR megállapodás alkalmazására, többek között a 61/2013. (X. 17.) NFM rendelet, amely iránymutatást ad a veszélyes áruk nemzetközi szállításáról szóló európai megállapodás A és B mellékletének belföldi alkalmazásáról (A melléklet: Általános előírások és a veszélyes anyagokra vonatkozó előírások. B melléklet: A szállító eszközökre és szállításra vonatkozó előírások).

Veszélyes anyagok szállításának főbb szabályai

A veszélyes anyagok szállításának szabályozása régmúltra tekint vissza. 1888-ban Németországban a Rajna folyón veszélyes anyagot szállító hajókra kötelező volt felírni a „méreg” feliratot. Svájc és Németország között az első nemzetközi szerződés is létrejött 1890-ben, amely a vasúton szállított veszélyes árukra vonatkozott. 1957. szeptember 30-án megszületett az ADR alapokmánya, de csak 1968 januárjában lépett hatályba. Hazánk 1979. július 19-én csatlakozott az egyezményhez.

A veszélyes anyagok szállítása önmagában is komoly feladat, mivel a mozgatott áru jellegéből adódóan rengeteg kockázati tényezővel kell számolni. Veszélyes anyagot csak olyan vállalkozás szállíthat, ahol kiképzett, jól felkészült, vizsgáztatott szakemberek dolgoznak és a szállítójárművek műszaki és közlekedésbiztonsági állapota a szigorú előírásoknak megfelel. Külön érdemes foglalkozni a szállítóeszközre vonatkozó szabályokkal, és külön a szállítandó veszélyes anyagra vonatkozó előírásokkal. Gondot okozhat a rakomány hibás rögzítése, felpakolása, de szállítás közben is súlyos hibákat lehet elkövetni. Problémát jelenthet a rakomány

okmányainak (szállított anyag tartalmára vonatkozó adatok) szándékos vagy hanyag kitöltése is.⁴

1. számú ábra: A veszélyt jelölő és az UN számot feltüntető narancssárga tábla mintája⁵

A veszélyt jelölő számok jelentését az A melléklet 5.3.2.3.1 pontja tartalmazza. A veszélyt jelölő szám két vagy három számjegyből áll. A számok általában a következő veszélyekre utalnak: 2 nyomás vagy vegyi reakció révén gáz kiszabadulása, 3 folyékony anyagok (gőzök) és gázok gyúlékonysága vagy önmelegedő folyékony anyag, 4 szilárd anyagok gyúlékonysága vagy önmelegedő szilárd anyag, 5 gyújtó (égést tápláló) hatás, 6 mérgezőképesség vagy fertőzésveszély, 7 radioaktivitás, 8 maró hatás, 9 spontán heves reakció veszélye.

A szállító eszközökön jól láthatóan kell feltüntetni a szállított anyagra vonatkozó adatokat. A táblának narancsszínűnek kell lennie és a mérete nem lehet kisebb, mint negyven centiméter szer harminc centiméter. Ha a tábla üres, az azt jelzi, hogy darabos árut szállítanak, ha számokat tartalmaz, akkor a felső szám az osztályt jelenti, az alsó szám pedig a szállít-

⁴ Berek Lajos, Solymosi János: Veszélyes anyagok szállításának biztonsága, Bólyai Szemle, 24. évfolyam 2. szám

⁵ A veszélyes áruk nemzetközi közúti szállításáról szóló európai megállapodás (ADR) A és B melléklete, Magyar Közlöny 2011, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft.: http://doc.hjegy.mhk.hu/20092M20000038A7F0_3.PDF

mány UN (az áruk egy adatbázisban szerepelnek, ahol a veszélyességi osztály szerint, a mennyiségtől függő veszélyek és egyéb hasonló kritériumuk szerint osztályozzák őket) számát jelöli.⁶

A veszélyes áruk szállításához az általános okmányokon kívül szükségesek egyéb speciális dokumentációk is, amelyek az alábbiak:

- Fuvarlevél,
- írásbeli utasítás a közúti szállításhoz, amely tartalmazza az áru megnevezését, az ADR vagy RID osztályát, UN számát, a rakomány tulajdonságait, veszélyeket, az alkalmazandó védőfelszereléseket, a járművezető által végrehajtandó feladatokat szivárgás, ömlés, szóródás, vagy tűz esetén, személyi sérülés esetén a szükséges eszközök és felszerelések felsorolását, a feladó kiegészítő információit, a feladó nevét és címét,
- felelős nyilatkozat arról, hogy az ADR utasításban foglaltak maradéktalanul betartásra kerültek,
- ADR oktatási bizonyítvány,
- jármű-jóváhagyási igazolás (az igazolás a járműre vonatkozik, ezért a hiányosságokért a felelősség elsősorban a jármű tulajdonosát terheli),
- egyéb, különleges okmányok (például szállítási engedély radioaktív anyagokhoz vagy engedély veszélyes hulladékhoz).⁷

---

⁶ A veszélyes áruk nemzetközi közúti szállításáról szóló európai megállapodás (ADR) A és B melléklete, Magyar Közlöny 2011, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft.: http://doc.hjegy.mhk.hu/20092M20000038A7F0_3.PDF

⁷ Berek Lajos, Berek Tamás, Berek László: Személy- és vagyonsbiztonság. Óbudai Egyetem BGK, 2016

2. számú ábra: Veszélyes anyagot szállító gépjármű, illetve az előforduló veszélyes anyagot feltüntető jelzések⁸

A veszélyes anyagokat és készítményeket az előírásoknak megfelelő módon kell tárolni és őrizni. A telephelyet úgy szükséges kialakítani, hogy az ott tárolt áruk és eszközök azonosíthatóak legyenek, azaz bárcával vagy más módú jelöléssel legyenek ellátva. Külön nyilvántartást szükséges készíteni, vezetni, meghatározott adattartalommal. Ki kell dolgozni a kezelési előírásokat, valamint az együtt tárolás szabályait. El kell készíteni és rögzíteni szükséges a biztonsági követelményeket, amelynek vonatkozni kell az összes lehetséges veszélyforrásra.

A telephely őrzés-védelmének rendszabályait szintén meg kell alkotni, kiemelt hangsúlyt fordítva a ki- és beléptetés szabályaira. Meg kell akadályozni az illetéktelen személyek bejutását az objektum teljes területére.⁹

---

⁸ A veszélyes áruk nemzetközi közúti szállításáról szóló európai megállapodás (ADR) A és B melléklete, Magyar Közlöny 2011, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft.: http://doc.hjegy.mhk.hu/20092M20000038A7F0_3.PDF

⁹ Közúti ellenőrzéssel kapcsolatos komplex ellenőrzési és bírságolási útmutató, 2015 május, Nemzeti Közlekedési Hatóság honlapja: <https://www.nkh.gov.hu/documents/10181/590185/K%C3%B6z%C3%BAti+Ellen%C5%91rz%C3%A9ssel+Kapcsolatos+Komplex+Ellen%C5%91rz%C3%A9si+%C3%A9s+B%C3%ADrs%C3%A1g%C3%A1si+%C3%A9tmutat%C3%B3/d3bb5104-1904-4ead-9505-e9d658f11201?version=1.2&type=pdf>

A veszélyes anyagtároló kialakításának főbb szabályai a következők:

- A helyszín jól szellőző és nem éghető, zárható, a járműforgalomtól védve legyen.
- Legyen ellátva a tárolt anyagokra és eszközökre vonatkozó biztonsági és figyelmeztető jelzésekkel.
- Külön lehessen tárolni a teli és az üres tárolóedényeket.
- A tároló felületek simák és megfelelő teherbírásúak legyenek.
- A veszélyes anyagok tárolása során a környezet nem szennyeződhet.
- A veszélyes anyagokat fajtánként, egymástól jól elkülönítetten kell tárolni.
- A vegyi anyagok biztonsági adatlapjait nyomtatott formában szükséges a helyszínen tárolni.
- Legyen megfelelő számú tűzoltó készülék a tároló helyek közvetlen közelében.
- Fel kell készülni a kiömlő anyag azonnali felitatására, ezért úgynevezett felitató és semlegesítő anyagokat szükséges elhelyezni a tárolók mellett.
- Külön rendszabályokat kell kidolgozni az éghető, gyúlékony és robbanásveszélyes anyagokra.¹⁰

A veszélyes anyaggal megrakodott jármű mint potenciális terrorista fegyver

A veszélyes anyagokkal megrakott járművet két módon lehet megszerezni: a telephelyről vagy a közterületről ellopni, elrabolni. Mindkét módszer erőszakos jellegű, de mint az utóbbi időszak eseményei bizonyították, az elkövetők egyik módszertől sem riadnak vissza.

---

¹⁰ Berek Lajos, Berek Tamás, Berek László: Személy- és vagyónbiztonság, Óbudai Egyetem BGK, 2016

2016. július 14-én a francia nemzeti ünnep alkalmából rendezett nizzai tűzijáték helyszínénél szolgáló tengerparti sétányon egy kamionnal behajtott a tömegbe egy tunéziai származású férfi. A támadásban nyolcvan-négyen meghaltak, és több mint ötven ember sérülését súlyos, életveszélyesnek minősítették.¹¹ A Rendőrség gyakorlatilag felkészületlen volt, a helyszínt a káosz és a zűrzavar jellemezte. A teherautó úgy gázolt át a tömegben, hogy semmilyen ellenállásba nem ütközött. Amikor a terroristát semlegesítették, addigra a pusztítás olyan mértékű volt, hogy az sokkolta a világot. Az elkövető frissen szerzett teherautó vezetésére feljogosító engedélyt és a járművet is legálisan birtokolta.

A tengerparton több tízezer ember tartózkodott, és viszonylag kis területen koncentráldott ez a hatalmas tömeg, ami célpontjává vált a terrorista elkövetőnek.

A 2016. december 19-i berlini esemény¹² nagyon sok hasonlóságot, de rengeteg különbséget is mutat a nizzai eseményekkel. A hasonlóság főleg abból adódik, hogy az elkövetés eszköze itt is egy teherautó, és a tömeg egy részének válogatás nélküli elpusztítása volt a cél. Az elkövető szintén tunéziai származású. Jelen esetben is viszonylag kis területen gyűlt össze az embertömeg.

A különbség pedig az, hogy a németországi helyszínen történt eseménynek vallásos, keresztény jellege volt. Az elkövetés eszközét úgy szerezték meg, hogy megölték a kamion vezetőjét. Az elkövető nemrég érkezett illegális migráns volt, míg a nizzai tömeggyilkos második generációs bevándorló.

Az elkövetők egyik esetben sem alkalmaztak másodlagos pusztítást, azaz nem lövöldöztek a tömegbe, nem robbantották fel sem magukat, sem a teherautót. Nem használtak veszélyes anyagot szállító gépjárművet arra

---

¹¹ Iván András, Hanula Zsolt, Janecskó Kata: 84-en haltak meg a nizzai terrortámadásban, 2016. július 14. Index: https://index.hu/kulfold/2016/07/14/a_tomegbe_hajtott_egy_teherauto_a_nizzai_parti_se_tanyon/

¹² Terrortámadás Berlinben: ezt lehet tudni a merényletről, 2016. december 20. Origo: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20161220-berlini-terrortamadas-12-halalos-aldozat-pakisztani-menekult.html>

törekedve, hogy a szállítmányt felrobbantva vagy levegőbe juttatva hatalmas pusztítást hajtsanak végre.

A publikáció megírásával nem célozom a pánikkeltés, az emberek biztonságérzetének a csökkentése. Azonban bizonyára mindenki egyetért velem, hogy néhány évvel ezelőtt elképzelhetetlennek tartották az Európát ért sorozatos terrortámadásokat. A védekezésre fel kell készülni, meg kell akadályozni, hogy a terroristák mintegy vegyi fegyverként bevethessék a veszélyes anyagokat szállító járműveket.

Nem állnak a rendelkezésre olyan publikus kimutatások, amelyek részletesen bemutatnák a pusztítás mértékét különféle robbanó és tűzveszélyes, valamint mérgező, maró, sugárzó és más veszélyes anyagok esetén. Könnyen belátható, hogy egy harminc méter sugarú körön belül, négyzetméterenként két fővel számolva (például karácsonyi vásár, tűzijáték, koncert helyszínén) kétezer-nyolcszázhuszonhét ember tartózkodhat. Negyven méter sugarú körnél – hasonlóképpen számolva – ez a szám már ötezer-huszonhat fő. Ennyi ember élete lehet veszélyben akkor, ha emberekkel zsúfolt helyen felrobbanna egy veszélyes árut szállító teherautó.

A fentiekre, valamint a hatékonyság növelése érdekében a védekezést már a tároló helyen meg kell kezdeni, meg kell akadályozni, hogy oda illetéktelen személy bejusson. Ilyen helyeken indokolt az őrség fegyveres megerősítése. A járművek mozgását, a szállítás paramétereit titokban szükséges tartani, hogy az ártó szándékú személyek ne rendelkezzenek információval. A szállító járművek mozgását nyomon kell követni, és azonnal megállítani (műholdvevő alkalmazásával), amennyiben az előzetesen engedélyezett menetútvonaltól eltérnek. Továbbá a szállító járművek ajtóit a repülőgépekhez hasonlóan úgy kellene átalakítani, hogy csak olyan személyek tudjanak beszállni, akit a gépkocsi vezetője beenged. Ezek a megoldások az ártó szándékú személyek elleni fellépés miatt szükségesek.

Könnyen belátható, hogy szigorú rendszabályok bevezetésével különösebb anyagi ráfordítás nélkül lehetne növelni a veszélyes anyagokat szállító járművek lopás vagy rablás elleni védelmét. Első lépésként a biztonsági rendszabályokat szükséges folyamatosan fejleszteni.

Befejezés

A publikáció megírásakor azt a célt tűztem ki, hogy bemutassam azokat a veszélyforrásokat, amelyek a közúton történő közlekedés során felléphetnek. A számadatokból jól látszik, hogy a közlekedés és ezen belül a szállítás már önmagában olyan veszélyes üzemvitel, ahol a spontán bekövetkező baleseteknek is sok halálos áldozata lehet. Szerencsére hazánkban, de az Európai Unió területén is ez a szám évről évre csökkenő tendenciát mutat.

A veszélyes anyagok szállítását közúton az ADR egyezmény szabályozza. A szigorú szabályozásnak köszönhetően ma már ellenőrzöttek és maximális biztonsági előírások betartásával közlekednek a veszélyes anyagot szállító járművek. A biztonsági előírások nemcsak a szállító járművekre, a tartályokra és a tároló konténerekre terjednek ki, hanem az ilyen anyagot tároló és elosztó telephelyekre is. Annak a vállalkozásnak, aki veszélyes anyag szállításával szeretne foglalkozni költséges, korszerű műszaki megoldásokat és technológiákat kell beszerezni, alkalmazni. A foglalkoztatott szakemberek megbízhatóak és jól képzettek lehetnek.

Jelenleg is szigorú szabályok vonatkoznak a veszélyes anyagokkal foglalkozó létesítmények és szállító járművek biztonságára, de komoly kritériumoknak kell megfelelni minden cégnek, akik valamilyen módon kapcsolatba kívánnak lépni ezekkel az anyagokkal és eszközökkel.

Az utóbbi időben Európát olyan terrortámadás-sorozat érte, amire korábban nem volt példa, még a titkosszolgálatok sem készültek fel annak mértékére. Úgy gondolom, hogy a publikáció rávilágított arra, hogy a veszélyes anyagokat szállító járműveket a terroristák akár vegyi fegyverként is bevethetik a békés lakosság ellen. Az elszántságukat jól példázzák a nizzai és a berlini merényletek. Bizonyították, hogy válogatás nélkül képesek embereket ölni, a fő céljuk a minél nagyobb mértékű pusztítás, a minél nagyobb számú emberáldozat.

Egy kihallgató szemszögéből – Hozzátartozók közötti vallomásmegtagadási jog az új Be. tükrében¹

Bevezetés

„Az igazság feltárása abban az esetben, ha összeütközik más értékkel, nem mindig kap prioritást.”²

Jelen dolgozat témájaként fogalmazható meg az alapjogként korábban az 1998. évi XIX. törvényben (a továbbiakban: régi Be.) nevesített önvád-ra kötelezés tilalmából levezethető azon jog vizsgálata, amely alapján egyes esetekben a büntetőeljárás során a vallomás megtagadható. Ez az alapjog megilleti a terheltet³ és a tanút is.

Az alapjog mindazon személyek körében vizsgálandó, akik vallomással (esetenként igazmondási kötelezettséggel terhelt) magukat vagy hozzátartozójukat bűncselekmény elkövetésével vádolnák.⁴ A tanú vallomástételi tilalmak tehát jelen alapjog mentén nem vizsgálandóak, hiszen a régi Be.,⁵ valamint a 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) is valamilyen kötelezettség alapján állít fel egy objektív tilalmi rendszert. A vallomástételi tilalommal terhelt személyek tehát nem dönthetnek arról, hogy vallomást tesznek-e vagy sem. Felmentés hiányában ugyanis a vallomástétel megtagadására, míg megléte esetén vallomástételre köteles a tanú.

---

¹ A tanulmány a Rendőrség Tudományos Tanácsa 2018. évi pályázatán első helyezést elért pályamű szerkesztett változata.

² FÖLDESI, 2013 481.o.

³ Régi Be. 117.§ (2) bek.; Be. 185.§ (1) bek. a) pont

⁴ Mint ahogyan azt látni fogjuk, ez azért nem teljesen helyes megfogalmazás. A tanú ugyanis csak az egyes kérdésekre történő válaszadást tagadhatja meg akkor, ha önmagát bűncselekmény elkövetésével vádolná.

⁵ Régi Be. 81.§, Be. 170.§

A vallomás megtagadásának joga pedig már elnevezéséből adódóan is egy jogosultság, amely a tilalmi rendszerrel ellentétben mérlegelésen, emberi érzelmeken és döntésen alapul.⁶ Ennél fogva vizsgálata és szabályozása is bonyolultabb lehet a jogalkalmazók számára.

A vallomástételi akadályrendszeren a Be. némileg változtatott. A 2017.évi CX. törvény hatályba lépésével a szabályozás egyes részei álláspontom szerint világosabbak lettek, ami a joggyakorlat szempontjából egy lényeges könnyítést jelent. Ugyanakkor a törvény más részein a jogalkotó ez alkalommal sem fogalmaz tisztán, amely miatt a figyelmeztetések egy séges alkalmazásának hiánya bizonytalanságot okoz a jogalkalmazók számára.

Az 1998. évi XIX. törvény 81-82.§-ában a jogalkotó abszolút és relatív akadályokat különböztetett meg, ugyanis mindkét esetben a tanúvallomás megtételének valamilyen akadály volt. Abszolút akadályról akkor beszélhetünk, ha az nem hárítható el, míg relatív esetében az akadály „legyőzhető”. A mentességi okot ez esetben a tanú nyilatkozata (az, hogy a figyelmeztetések tudatában vallomást kívánt tenni) hárítja el.⁷ Ez gyakorlatilag megegyezik a 2017. évi XC. törvény 170-172.§-ában foglaltakkal, leszámítva azt, hogy az új szabály impliciten rögzíti, hogy mikor beszélhetünk tilalomról és lehetőségről.

Tekintettel arra, hogy jelen munka tárgya szűk értelemben a vallomástétel megtagadásának a problematikája, azon belül is a hozzátartozói viszonyon alapuló vallomásmegtagadási jog, ezért a tilalmak részletezéséről eltekintek.

Jelen tanulmány céljaként fogalmazható meg a hozzátartozói viszonyon alapuló vallomásmegtagadási jog szabályozásának gyakorlati szemszögéből történő bemutatása, a nyomozási eljárás során felmerülő gyakorlati problémák felvázolása és a problémák megoldására módosító javaslat bemutatása.

---

⁶ A Pécsi Tudományegyetem büntető eljárásjogi tankönyvének szerzői ezért a vallomástételi akadályokat diszpozitív és kogens mentességi okként említik. HERKE - TREMEL – FENYVESI, 2012, 152.o.

⁷ HÁGER, 2014, 427.o.

Alapfogalmak

Mint ahogyan azt a bevezetésben is hangsúlyoztam, jelen dolgozat a tanúzási akadályok közül kizárólagosan a megtagadhatóságot, azon belül is a hozzátartozói viszonyon alapuló megtagadási okot vizsgálja.

E fejezet kapcsán fejtem ki részletesebben, hogy milyen problémák akadhatnak a terhelt, illetve a hozzátartozó fogalmának meghatározásával, amelyek tisztázatlansága a tanúvallomás megtagadása kapcsán további problémákat okozhat. Ebből adódóan jogalkalmazási eltérések megjelenését figyelhetjük meg.

A hozzátartozó

A tanúzási figyelmeztetések első mondata⁸ látszólag egyszerű, könnyen értelmezhető, amellyel azonban több, részben anyagi jogi, részben dogmatikai probléma is akad. Nevezetesen a régi Be.⁹ és a jelenleg hatályos Be.¹⁰ is tartalmilag azonos módon sorolja fel az értelmező rendelkezésben a hozzátartozók körét, az egyetlen különbség, hogy a korábban hatályban volt eljárásjogi törvény a Btk.¹¹ rendelkezéseire utalt vissza.

Az Alaptörvény rendelkezései szerint a család alapja a házasság és a szülő-gyermek viszony. A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény 7. § (1)-(2) bekezdése általános jelleggel igyekezett konkretizálni a család fogalma alá eső rokoni kapcsolatokat,¹² amely rendelkezéseket azonban az Alkotmánybíróság hatályon kívül helyezett.¹³ A megsemmisített jogszabályi helyek ugyanis kizárták a család fogalmi köréből a társas

⁸ Régi Be. 82. § (1) bek. a) pont; Be. 171. § (1) bek. „A tanúvallomást megtagadhatja a terhelt hozzátartozója.”

⁹ Régi Be. 601. § (3) bek.

¹⁰ Be. 10. § 5. pont

¹¹ Btk. 459. § 14. pont

¹² „A család a természetes személyek érzelmi és gazdasági közösségét megvalósító olyan kapcsolatrendszer, amelynek alapja egy férfi és egy nő házassága vagy egyenesági rokoni kapcsolat, vagy családba fogadó gyámság. Az egyenes ági rokoni kapcsolat leszármazással vagy örökbefogadással jön létre.”

¹³ 43/2012. (XII.20.) AB határozat

kapcsolatok egyes részét, így különösen az élettársi kapcsolatot (de facto, regisztrált), bejegyzett élettársi kapcsolatot, valamint a nem vérségi alapon lévő kapcsolatokat is.¹⁴

Jelen dolgozat szempontjából kiemelendő a határozatból Lévay Miklós alkotmánybíró párhuzamos indokolásának azon része, amely szerint „*A családban, mint az egyik legkisebb és feltétlenül legintimebb társadalmi csoportban való élés az egyes családtagok személyiség-kibontakozásán túl csoport-szolidaritáson, egymás védelmén alapul...Az egy férfi és egy nő házasságán, egyenesági rokon kapcsolatán és a családbafogadó gyámságon alapuló kapcsolatrendszer csak a lehetséges és a létező családi kötelek egy részét fogja át[...].A családnak ebből fakadóan nemcsak a gyermekek születésében és felnevelésében van szerepe, hanem ennél jóval több mindenben. Ebbe beletartozik a testi-lelki gondoskodás, az együttérzés kifejezése, a családért való helytállás is.*”

Ennél fogva a családhoz tartozó személyek körét törvényben meghatározni nem lehet. A családnál szűkebb fogalmat lehet, de csak úgy, ha az Alaptörvény elveivel összhangban, a társas együttélések valamennyi formáját figyelembe vesszük. Ez a személyi kör lesz az, akiknek a jogszabály által valamilyen jogot kívánunk teremteni vagy akikkel szemben kötelezettséget kívánunk felállítani.

A tanúvallomás megtagadásával kapcsolatban két hozzátartozói kör emelendő ki: az élettárs és a bejegyzett élettárs.

Az élettárs

A hozzátartozói körből kiemelt jelentőséggel bír a különmeműek közötti élettársi kapcsolat. A büntetőeljárás törvény (az 1998. évi XIX. törvény is) az élettársi kapcsolatban élőknek ugyanolyan jogosultságokat teremt jelen tanulmány témája szempontjából, mint a házasságban élőknek.¹⁵ Az

---

¹⁴ Ez alól kivételt képez az örökbefogadáson alapuló rokon kapcsolat.

¹⁵ Polgári jogi szempontból természetesen van különbség, melynek részletezése azonban nem tárgya jelen tanulmánynak. (bővebben lásd Ptk. családjogi könyve)

élettársi kapcsolat fogalmát a Polgári Törvénykönyv határozza meg,¹⁶ mely definíció gyakorlati alkalmazása, értelmezése problémát okozhat a jogalkalmazóknak a büntetőügyekben.

A Ptk. által megfogalmazott definíciónak nem tartalmi eleme az, hogy az élettársi kapcsolat létét bármilyen jognyilatkozathoz kössék a felek. Az ún. de facto élettársi kapcsolat alapján gyakorolt vallomásmegtagadási jog a nyomozási eljárás során, sajnálatos módon jóformán a fél bemondásán alapul,¹⁷ annak bizonyítására ritkán tesznek intézkedéseket a hatóságok. Nem vonható például kétségbe az élettársi kapcsolat fennállása csak azért, mert a felek tartózkodási helye eltérő címen van, hiszen az egy helyen történő együttélés alapozza meg ezt a hozzátartozói kört, nem az, hogy az ügyfelek lakcímkártyáján milyen adat szerepel. Amennyiben pedig az eljárás során mégsem lehet megállapítani azt, hogy az élettársi viszony a kérdéses időszakban fennállt-e, úgy a tanúnak az in dubio pro reo elv alapján¹⁸ vallomástételi kötelezettség alól mentességet szükséges biztosítani.¹⁹

Ugyanakkor megkönnyítheti a bizonyítást, ha a felek közjegyző előtt nemperes eljárásban kérik az élettársi kapcsolatuk nyilvántartásba vételét²⁰ (regisztrált élettársi kapcsolat). Az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása közhiteles nyilvántartásnak minősül, melyben foglalt tényeket el-

¹⁶ Ptk. 6:514.§ (1) bek. *„Élettársi kapcsolat áll fenn két olyan, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben (továbbiakban életközösség) együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége, bejegyzett élettársi közössége vagy élettársi kapcsolata, és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri kapcsolatban. „*

¹⁷ ÍH 2006.141: *„Amennyiben a tanú, illetve több tanú a büntetőeljárásban a vádlottal való élettársi kapcsolatukra hivatkozva – a Be. 82.§ (1) bekezdés a) pontja alapján – megtagadja a vallomástételt, a bíróságnak szerteágazóan kell vizsgálnia, hogy a vádlott és melyik tanú között állt fenn valóságos élettársi kapcsolat. „*

Habár a határozat a bíróságokra ír elő kifejezett vizsgálódási kötelezettséget, értelemszerűen irányadó a tartalma az eljárás többi szakaszára, így a nyomozási szakaszra is. Máskülönben a vizsgálódását követően hogyan szabhatna ki a nyomozó hatóság a tanúvalomás jogosulatlan megtagadása miatt rendbíróságot?

¹⁸ HÁGER, 2014 428.o.

¹⁹ BH 2009.174

²⁰ Kjnp. 36/E (1)-(2) bek.

lenkező bizonyításig valósnak kell elfogadni. A gyakorlatban azonban regisztrált élettársi kapcsolattal jóval ritkábban találkozunk, mint de facto élettársi kapcsolattal, így a figyelmeztetések közlésekor az eljáró problémákba ütközhet. Példával illusztrálva:

„A Piripócsi Rendőrkapitányság Vizsgálati Osztályán tanúként hallgatják ki P.L.-t, aki a figyelmeztetések tudatában úgy nyilatkozik, hogy a bűncselekmény elkövetésének idején és jelenleg is élettársi kapcsolatban áll K.J. terhelttel, ezért él a vallomás megtagadási jogával. Az eljárás későbbi szakaszában a hatóság tanúként hallgatja ki F.R.-t is, aki ugyanezre hivatkozva tagadja meg a vallomástételt. K.J. gyanúsított ki hallgatása során vallomást nem tesz, a választ személyi körülményeire vonatkozóan is megtagadja. A Személy-és Lakcímnnyilvántartás adatai alapján mind a három személynek eltérő a tartózkodási helye, az adatgyűjtés során megkérdezett személyek pedig ellentmondásosan nyilatkoztak. Azt, hogy ténylegesen ki élettárs kivel, megállapítani nem lehetett.”

A fenti jogesetben nyomozási szakban vagy kiderül, hogy ki tagadta meg jogosulatlanul a vallomástételt vagy nem, mindenesetre a nyomozás során a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának következményeként rendbírság szabható ki, amelyről a nyomozó hatóság csak azt követően rendelkezhet, hogy kiderül: melyik tanú tagadta meg a vallomást jogosulatlanul. A hatóság döntésének halasztó hatálya van. A bíróság előtt jogosulatlanul megtagadott vallomástétel esetén az elkövető cselekménye a Btk. hatályba lépése óta bűncselekménynek minősül,²¹ elzárással büntetendő. A nyomozási eljárásban a vallomástételt jogosulatlanul megtagadó tanú elfogulatlansága a bírósági eljárás során ezek után megkérdőjelezhető. Mivel korábban nem tett vallomást, ezért vallomása értelemszerűen nem lehet ellentétes a korábbival, ezért azt nagy valószínűséggel igaznak fogadja el a bíróság, holott elképzelhető, hogy a részéről ez egy szándékos taktikai lépés volt.

---

²¹ Btk. 277.§

A bejegyzett élettárs

A bejegyzett élettársi kapcsolat csak nevében hasonlít a fent részletezett élettársi kapcsolatra. Bejegyzett élettársi kapcsolat ugyanis két tizennyolcadik életévét betöltött, azonos nemű személy között jöhet létre, ha anyakönyvvezető előtt személyesen, egymás jelenlétében kijelentik, hogy egymással bejegyzett élettársi kapcsolatot kívánnak létesíteni.²² A bejegyzett élettársi kapcsolathoz főszabály szerint ugyanazok a jogkövetkezmények kötődnek, mint a házassághoz.²³ A Béktv. 3.§ (1) bek. b) pontja nevesíti, hogy nem csupán magára a házasságra, hanem a házastársra (házastársakra) vonatkozó szabályokat is alkalmazni kell a bejegyzett élettársra (bejegyzett élettársakra).

A törvény a főszabály alóli kivételes eseteket is nevesíti, így különösen azokat, amikor az egyneműek közötti kapcsolat jellegéből adódóan nem alkalmazható a főszabály.²⁴ Ilyen módon, még ha ezt az eljárásjogi törvény explicite nem is tartalmazza, a bejegyzett élettársak ugyanazokkal a jogokkal és kötelezettségekkel rendelkeznek a büntetőeljárás során, mint a házastársak, így ugyanazokkal a feltételekkel tagadhatják meg a vallo mástételt is.

Az elfogult hozzátartozó

A dolgozat jelen fejezetében nem az eljárási törvény szerint „elfogultságot” kívánom vizsgálni, hanem továbbra is a hozzátartozók közötti általában elfogult viszonyt.²⁵

Mint ahogyan azt fentebb is említettem, a hozzátartozók körének meghatározása látszólag egyszerűnek tűnhet, a gyakorlati alkalmazása során azonban a jogalkalmazó problémákba ütközhet. Probléma első sorban

---

²² Béktv. 1.§ (1) bek.

²³ Uo. 3.§ (1) bek.

²⁴ Uo. 3.§ (2)-(4) bek.

²⁵ A régi Be. 85.§ (2) bek., valamint a Be. 179.§ (1) bek. szerint tanúkihallgatás megkezdésekor vizsgálandó elfogultságtól eltérő fogalom. Erről részletesebben lásd: A tanúkihallgatás menete című részt.

abból adódóan merülhet fel, hogy egy jogviszony igazolása nehézségekbe ütközik, adott esetben az eljáró hatóság külön vizsgálandó köteles arra vonatkozóan, hogy fennáll-e a hozzátartozói viszony két személy között. Ez a külön vizsgálat vezethet akár az eljárás elhúzódnásához is. Ha a fenti jogesetet vesszük alapul, elképzelhető, hogy a tanú élettársi kapcsolatra hivatkozva megtagadja a vallomást, holott annak fenn nem állásáról tudomása van. Elképzelhető ugyanakkor, hogy a tanú tévedésben van a hozzátartozói viszony tekintetében. Ilyenkor tévedés miatt²⁶ a tanú nem lesz büntethető (vele szemben rendbírság sem szabható ki), a vallomásából nyert bizonyíték azonban – mivel nem tett vallomást – az eljárás során elvész. Kivételt képezhet ez alól, ha a nyomozás során tévedés miatt megtagadott vallomást a bírósági szakban úgy orvosolják, hogy ismételten kihallgatják a tanút, közölve vele azt, hogy hozzátartozói viszonyra tekintettel nem tagadhatja meg a vallomástételt.

A terhelt fogalmának meghatározása még bonyolultabb. Teleologikus értelmezés szerint a vallomástétel megtagadásának jogpolitikai indoka a büntetőeljárásban résztvevő személyek egymáshoz fűződő érzelmi kapcsolata. A jogalkotó a család fogalmából kiemeli azon személyi kört, akik vonatkozásában úgy látja, hogy a kötődés olyan szoros (vagy legalábbis vélelmezetten az), mely miatt nem várható el tőlük a vallomástétel, azaz lehetőséget biztosít ennek a személyi körnek arra, hogy kivételesen az általános vallomástételi kötelezettségének ne tegyen eleget.

Amennyiben megfordítjuk a gondolatmenetet, elméletileg az érzelmi és vagyoni közösségben nem, de házasságban élő személyek vallomásmegtagadási jogának jogalapja is megkérdőjelezhető. Hasonló a helyzet a többi hozzátartozóval is, akik példának okáért nem tartják egymással a kapcsolatot, így nincs meg az érzelmi kapocs sem. Annak bizonyítása azonban, hogy tényleges érzelmi kötődés van-e a terhelt és a tanú között, aránytalan nehézséget támasztana a jogalkalmazókkal szemben. Nem beszélve arról, hogy a vallomás megtagadása számos esetben a jogalkalmazóknak is segítségül szolgálhat.

---

²⁶ Btk. 20. §

Ennél fogva már mindennapi jogalkalmazóként sem értek egyet azzal az általános kijelentéssel, hogy jobb az, ha a jogosult nem tagadja meg a vallomástételt. Azt ugyanis, hogy az elfogult hozzátartozó – akár pozitív, akár negatív elfogultságról is legyen szó – vallomása kedvező lenne a nyomozás előre vitelében, nem lehet általánosságban elmondani, de kétség sem fér ahhoz, hogy számos esetben olyan közlést tartalmaz a vallomásuk, mely döntő jelentőséggel bír az eljárás során.

Jelen dolgozat szerzője a hozzátartozó tanúkat (a teljesség igénye nélkül) a szerint csoportosította, hogy őket akár a terhelttel, akár az ügyvel kapcsolatban milyen szubjektív vonások befolyásolhatják a vallomástételében.²⁷

A „pozitív” elfogultság

„M.S.né az eljárás során a figyelmeztetések ellenére úgy nyilatkozik abban az eljárásban, melyben M.S. (férj) a terhelt, hogy vallomást kíván tenni. A kihallgatása során M.S.né előadta, hogy a bűncselekmény elkövetésének idején férje, M.S. a Piripócs, Sárga utca 5. szám alatti nyaralójában tartózkodott vele, ahova az ABC-123 frg.-i rendszámú autójukkal indultak ki lakhelyükről (a 100 km-re lévő Máriafalváról), a bűncselekmény elkövetésének napján 10:00 perc körüli időben.”

Abban az esetben, ha a tanú úgymond „pozitív” irányban elfogult az elkövetővel szemben, gyakran szembesül a kihallgató azzal, hogy a tanú a valósághoz képest a cselekmény egyes részleteit a terheltre nézve kedvező módon igyekszik előadni. Mivel a tanúzási figyelmeztetéseket az eljáró előzetesen közölte vele, és a tanú ezek tudatában tesz vallomást, ezért vélelmezzük a tanú igazmondását. Ez abban az esetben, ha a tanú olyan elfogult vallomást tesz, mely alapján az eljáró arra a következtetésre jut, hogy az eljárást a terhelttel szemben megszüntetni szükséges, az elfogult vallomás az igazságszolgáltatást – a valósághoz képest – negatív irányba tereli.

---

²⁷ A tanúvallomást befolyásoló egyéb szubjektív, illetve objektív tényezőkről, valamint a vallomások tipizálásáról bővebben lásd ELEK, 2007

Ugyanakkor gyakran előfordul az is, hogy a tanú „pozitív” elfogultság esetén olyan vallomást tesz, mely a terheltre nézve kedvezőtlen, ugyanakkor a nyomozó hatóságot segíti az igazság felderítésében, tehát pozitívan hat magára az eljárásra. A fenti jogeset tehát azzal folytatódik, hogy:

„A Piripócsi Rendőrkapitányság nyomozója, Tóth Miklós r. hdgy. ellenőrzi a tanú vallomását, adatgyűjtést végez a Sárga utcában, valamint M.S. lakóhelyén is. Az összegyűjtött információk alapján a házaspár valóban elhagyta a lakásukat a fenti napon, de korábban, 09:00 körüli időben. A szomszédok szerint a két személy az EFG-456 frg-i rendszámú autójukkal közlekedett.”

A jogeset folytatása szerint a M.S.-né a gépjárművel kapcsolatban nem mondott igazat. Ez betudható annak, hogy a tanú erre nem jól emlékezett, de akár annak is, hogy szándékosan osztott meg helytelen információt. Vallomása ezen részével a tanú nem követ el hamis tanúzást, mivel az ügy szempontjából nem releváns, hogy a terhelt milyen autóval érkezett a helyszínre, de a nyomozó hatóság számára információval szolgál a tekintetben, hogy a tanú emlékezőképessége milyen. Folytatván a jogesetet:

„Tóth Miklós r. hdgy. a Sárga utcában megkérdezett kertszomszédok elmondásából arra a következtetésre jut, hogy az EFG-456. frg.-i rendszámú gépjármű kb. 10:15 perctől parkolt a sárga utcai ingatlan előtt.”

Ez az információ már olyan többletelemmel rendelkezik, mely alapján az eljáró arra a következtetésre juthat, hogy M.S.-né szándékosan nem mondott igazat, hiszen a távolság a nyaraló és a lakóhely között forgalommentes időszakban is legalább háromnegyed óra.

„Tóth Miklós r. hdgy. a sárga utcai ingatlan közvetlen szomszédságában található kamerafelvételeket is megtekintette, melyeken az látható, hogy M.S. a bűncselekmény elkövetésének napján 10:17 perckor egyedül szállt ki a nyaralója előtt az EFG-456 frg.-i rendszámú gépjárműből.”

Ezen információk birtokában már nem csak a tanú emlékezőképessége és szavahihetősége kérdőjelezhető meg, hanem felmerül a hamis tanúzás

gyanúja,²⁸ a bűncselekmény jellegétől függően pedig akár a tanú társtettesi vagy részesi magatartása is. Ennek oka, hogy az elhallgatott (elferdített) körülmény már lényeges ellentmondásban áll a többi bizonyítékkal.

Amennyiben a példában szereplő tanú a vallomást eleve megtagadta volna, elképzelhető, hogy az eljárás során megszerzett információ vagy adott esetben M.S.-né részesi vagy társtettesi magatartása felderítetlen maradt volna.

A „negatív” elfogultság

Kihallgatóként a fent részletezett „pozitívan” elfogult tanú mellett gyakran találkozunk olyan tanúval is, aki a hozzátartozói kapcsolatban álló terhelten haragos viszonyban áll, nem ritkán a tanú maga a feljelentő.²⁹ Ilyenkor általában nagyobb a vallomástételi hajlandóság, ezzel egyidejűleg az elfogult, nem feltétlenül a valóságot tükröző vallomások aránya is nagyobb lehet. Gondoljunk csak arra, hogy mennyi eljárás indul kiskorú veszélyeztetése miatt a volt házastárs vagy élettárs feljelentésére, melyek alapja ritka esetben valóban a gyermek veszélyeztetése, de inkább a bosszú, a gyermek elhelyezésének megváltoztatása és ezzel egyidejűleg a gyermek elhelyezésével kapcsolatos bevételek megszerzése (például családi pótlék, gyermektartásdíj).

Ilyen bűncselekmények vizsgálatakor az eljárónak mindig az átlagosnál nagyobb körültekintéssel szükséges eljárnia, a feljelentő (hozzátartozó tanú) vallomását szélsőséges esetben fenntartásokkal szükséges kezelni, amennyiben pedig pszichológus szakértő bevonása indokolt a gyermek veszélyeztetésének (traumatizáltság) megállapítása érdekében, adott esetben szükséges lehet a szakértői vizsgálatot a másik szülő magatartásának vizsgálatára is kiterjeszteni. Jelen dolgozat szerzője is többször találkozott személyesen olyan ügyel, melynek során a gyermeket a feljelentő szülő

---

²⁸ Más kérdés, hogy elvárhatóságot kizáró ok miatt a tanú büntetőjogi felelősségét meg lehet-e állapítani.

²⁹ Gondoljunk például a kapcsolati erőszak, tartás elmulasztása, kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása bűncselekményekre.

magatartásával (például kiskorú befolyásolása) még inkább veszélyeztetete, mint a feljelentett másik fél.

A terhelt

A terhelt fogalmát illetően a 2017. évi XC. törvény nem tartalmaz változtatást: „*terhelt az, akivel szemben büntetőeljárást folytatnak*”.³⁰ Kérdéses azonban, hogy mikortól mondjuk azt, hogy valakivel szemben folyik a büntetőeljárás. Az eljárási törvények a fenti általános megfogalmazást kiegészítik azzal, hogy kit nevezünk terheltnek a nyomozás során, a bírósági eljárásban, valamint jogerősen büntetés kiszabása vagy intézkedés alkalmazását követően. Mivel jelen dolgozat szerzőjeként a nyomozási eljárás során tapasztalt aggályaimat igyekszem összefoglalni, ezért bővebben csupán a nyomozás során jelen lévő terhelttel, a gyanúsítottal kívánok foglalkozni. A vádemelési és bírósági szakban egyébként a terhelt fogalma körül értelemszerűen nem is nagyon merülnek fel problémák, legfeljebb csak abból kifolyólag, hogy már a nyomozási szakban is túl szűken értelmezték azt. Ennek a hatását később még bővebben érinteni fogom.

A gyanúsított

Az 1998. évi XIX. törvény és a 2017. évi XC. törvény³¹ szintén nem különbözik abban a megfogalmazásban sem, hogy a nyomozás során a terheltet gyanúsítottnak hívjuk. Szűk értelemben gyanúsított az, akit a nyomozó hatóság bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja miatt gyanúsítottként hallgat ki, tág értelemben pedig gyanúsított az, akivel szemben megalapozott gyanú áll fenn. Más néven az utóbbit a szakzsar-

---

³⁰ Régi Be.43.§ (1) bek. első mondat; Be. 38.§ (1) bek. első mondat 8:1.§ (1) bek. 1. pont

³¹ Régi Be. 43.§ (1) bek. második mondat; Be. 38.§ (1) bek. második mondat

gon „gyanúsítható” személynek is nevezi, amely fogalmat sem az eljárási törvények, sem más ágazati jogszabályok nem ismernek.³²

Szűk értelemben gyanúsítottról akkor beszélhetünk, ha a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy a nyomozó hatóságnál megjelenik és őt az eljáró szerv tagja gyanúsítottként hallgatja ki egy ügyben. Az, hogy mikor áll fenn megalapozott gyanú egy személlyel szemben és ezáltal mikor hallgatják ki gyanúsítottként, esetenként nagyon különböző lehet.³³

A kihallgatott személy első kihallgatása során ismeri meg az őt terhelő kötelezettségek és az őt érintő jogosultságok zömét. A teljesség igénye nélkül ide soroljuk az őt érintő jogok közül:

- A gyanúsítás (történeti és törvényi) tényállásának megismerésének jogát,
- a vallomástétel megtételére és megtagadására történő figyelmeztetést,
- azt a jogát, hogy bizonyítékot terjesszen elő, észrevételt vagy indítványt tegyen.³⁴

Továbbá az őt terhelő kötelezettségek közül:

- Az adatváltozás bejelentésének kötelezettsége,³⁵
- a bűnügyi nyilvántartásba vételi tűrés kötelezettség.³⁶

A gyanúsított kihallgatását azonban megelőzi az a körülmény, amikor az érintett személy azt a tényt, hogy a nyomozó hatóság őt ki fogja hallgatni a jövőben gyanúsítottként – legyen ez a jövő idő húsz perccel, kettő

---

³² Vö.: BELOVICS, 2015 88.o.; AMBRUS – FANTOLY – GÁCSI – JUHÁSZ, 2011 55.o.; BELOVICS, 2017 94.o.

³³ A megalapozott gyanú közlését megelőző kérdések vizsgálatához lásd. 1. sz. melléklet (Forrás: Varró, 2008. 19. o.)

³⁴ Régi Be. 43.§ (2) bek.; Be. 39.§ (1) bek.

³⁵ Régi Be. 43.§ (5) bek.; Be. 39.§

³⁶ Bnytv. 92.§ (1) bek., 93.§ (1) bek.), 94.§ (3) bek.

órával vagy akár két héttel később – egyáltalán tudomást szerez. Példával illusztrálva:

1.

K.R.-t a Piripócsi Rendőrkapitányság tanúként hallgatja ki lopás vétségének megalapozott gyanúja miatt P.L. ellen folyamatban lévő eljárás során. A rendelkezésre álló adatok szerint K.R. is ugyanabban az üzletben vásárolt ugyanazon a napon (2018. szeptember 30.), mint a későbbi elkövető, így a bűncselekmény elkövetésének részleteiről tudomása lehet. K.R.-t a hatóság eljáró tagja szabályosan figyelmezteti az őt érintő jogokról, illetve kötelezettségekről. K.R. vallomásában előadja, hogy tudomása van arról, hogy P.L. valóban lopott a helyi szupermarketből egy 80.000 Ft. értékű telefont, melyről nem csupán onnan szerzett tudomást, hogy ő is éppen ugyanabban az üzletben vásárolt, hanem később K.R.-nek – látván, hogy a biztonsági őr nem ismerte fel – felajánlotta az elkövető, hogy továbbértékesíti a lopott készüléket. A hatóság eljáró tagja a kihallgatás ebben a szakaszában megismétli azon figyelmeztetést, miszerint a tanú nem köteles önmagára nézve terhelő vallomást tenni. Ennek ellenére K.R. lelkes tanú fenntartja az általa elmondottakat és mivel a nyomozó hatóság rendelkezésére áll egy olyan kamerafelvétel, melyen K.R. és P.L. egy dohánypolt előtt egy bontatlan csomagolású, azonos márkájú készüléket ad át egymásnak, a kihallgató személy a jegyzőkönyvet lezárja és közli K.R.-rel, hogy orgazdaság vétségének megalapozott gyanúja miatt gyanúsítottként fogja kihallgatni. Ebben az esetben P.L. 10 perc múlva már gyanúsítottként van jelen a hatóság előtt.^{37 38}

---

³⁷ 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet 41.§ alapján

³⁸ BH2007. 402 A tanút kihallgatása kezdetén a bíróság figyelmeztette arra, hogy önmagát bűncselekmény elkövetésével nem köteles vádolni, és a tanú ennek ellenére saját magára nézve terhelő vallomást tesz, vallomása a későbbiek során bizonyítékként felhasználható.

2.

Ugyanennél a példánál maradva, tegyük fel, hogy P.L. gyanúsított ki hallgatásán azt is elmondja, hogy a telefont valóban sikerült továbbértékesítenie, nevezetesen Z.A.-nak adta el 70.000 Ft.-ért. Tekintettel arra, hogy megalapozottan feltehető, hogy Z.A. piripócsi tartózkodási helyén bűncselekmény elkövetésével összefüggésbe hozható tárgyi bizonyítási eszköz található, a nyomozó hatóság kutatást rendel el nevezett személy tartózkodási helyének átkutatása érdekében. A kutatás végrehajtása során azonban Z.A. házának udvarán 15 kerékpárt is találnak a nyomozók, melyeknek tulajdonjogát érintő kérdésekre Z.A. kitérő választ ad. Ezért az eljáró nyomozók a kerékpárokat alvázsámuk alapján ellenőrzik a körzeti rendszerben, mely valamennyi kerékpár esetében találatot eredményez, azokat az elmúlt hónapban lopták el. A szemtanúk által adott szemléyleírás, valamint a köztéri kamerák felvételei alapján Z.A.-t bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja miatt a Piripócsi Rendőrkapitányságra előállítják, majd őt gyanúsítottként hallgatják ki.

3.

A fenti jogesetet folytatva, Z.A. gyanúsítottként történő kihallgatása során előadta, hogy a kerékpárokat továbbértékesítési céllal tulajdonította el. Barátja, M.N. ugyanis üzletszerűen foglalkozik azzal, hogy lopott kerékpárok alvázsámát csiszolja le és értékesíti tovább. Az eljáró nyomozók kutatás céljából M.N. bejelentett tartózkodási helyén is megjelennek, ahol azonban idősebb M.N. közli a nyomozókkal, hogy fia jelenleg külföldön dolgozik, legközelebb egészségügyi okokból 2 hét múlva jön haza. Ez természetesen a kutatás foganatosítását nem akadályozza, ifjabbik M.N. által kizárólagosan használt lakrészben kerékpárokat, csiszológépet, valamint nagyobb mennyiségű készpénzt találnak, ezért bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja M.N.-nel szemben is fennáll. Ezért részére a hatóság postai úton idézést kézbesít.

A fent részletezett jogeset mindhárom gyanúsítottja eltérő időben szerz tudomást arról, hogy a hatóság őt gyanúsítottként fogja a jövőben kihallgatni. Arra vonatkozóan, hogy a gyanúsított kihallgatására a megal-

pozott gyanú fennállásától számított milyen időn belül kerülhet sor, sem az eljárásjogi törvények, sem pedig más jogszabály nem tartalmaz expliciten semmilyen előírást.³⁹ ⁴⁰ Az eljárásjogi törvények „megfelelő idő”⁴¹ követelményének biztosítását írják elő az eljáró hatóságok részére, mely fogalmat azonban sem a korábban hatályban volt, sem a jelenleg hatályos eljárásjogi törvény nem fejt ki. Abból, hogy a nyomozó hatóság a gyanúsítható személlyel még nem közli a megalapozott gyanút, még nem vonható le semmilyen messzemenő következtetés, legfeljebb annyi, hogy a nyomozó hatóság addig a pillanatig egész egyszerűen nem látta fennállni a megalapozott gyanút.⁴² A felkészülésre való idő megfelelő tartamát befolyásolhatja az ügy bonyolultsága, a védő elfoglaltsága, de akár a kihallgatandó személy egyéni jellemvonásai is (például beszédes), de nem irányulhat az eljárás indokolatlan elhúzódásához. Ennek megítélése tehát mindig egyéni értékelés alapján zajlik.

A „gyanúsítható”⁴³

A fenti jogeseteknél maradva elmondhatjuk, hogy a kihallgatandó személyek szűk értelemben véve még nem gyanúsítottak (terhelt), de a megalapozott gyanú már fenn áll velük szemben. Ugyanakkor különböző jogosultságok, illetve kötelezettségek társulhatnak annak közléséhez is, hogy az illető a jövőben terhelt lesz, így különösen a védelemhez való jog. Ha szűk értelemben vesszük, a meghatalmazás nyújtásához való jogosultság egy terhelti jogosultság,⁴⁴ azaz a megalapozott gyanú közlését követően

---

³⁹ BODOR, 2016 a Be. 179.§-hoz 1.

⁴⁰ Ez alól kivételt képez a fogva lévő gyanúsított (régai Be. 179.§ (1) bek. második mondat)

⁴¹ Régi Be. 179.§ (1) bek. első mondat, Be. 39.§ (1) bek. b) pontja

⁴² Varró, 2018. 15. o.

⁴³ A 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet már ismeri a „bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy és a gyanúsított közötti különbséget.

⁴⁴ Régi Be. 44.§ (1) bek. Be.39.§ (1) bek. d) pont

(gyanúsítottként) adható ügyvédi meghatalmazás.^{45 46} A gyakorlatban ez azonban úgy zajlik, hogy a gyanúsítható személy kihallgatásának megkezdése előtt jelzi a szándékát a nyomozó hatóság felé és magát a kihallgatást már a védő jelenlétében kezdi el (első és második példa) vagy a kihallgatásra már eleve védővel érkezik (harmadik példa), csatolva mind a három esetben az ügyvédi meghatalmazást. Ez a joggyakorlat csak látszólag ellentétes az eljárási törvénnyel, ugyanis az Alaptörvény már „büntetőeljárás alá vont személyt” emleget, legitimálva azt, hogy az eljárás bármely (minden) szakaszában⁴⁷ van létjogosultsága a védelemhez való jognak, így a védő meghatalmazásának is. Ezzel harmonizálva mondta ki a 23/2003-as IM-BM rendelet, valamint a 17/2003. (VII. 1.) PM-IM együttes rendelet 9. § (2) bekezdése, hogy a gyanúsított védelemhez való jogát már az első nyomozási cselekménytől szükséges biztosítani.^{48 49} A rendelet arra nem tér ki, hogy mihez mérten első nyomozási cselekmény, de ide

---

⁴⁵ Az Egyezmény 6. cikke rendelkezik a tisztességes eljáráshoz való jogról, melynek 3. pontja értelmében a magyar –nem hiteles- fordítás szerint az ott felsorolt jog minden „bűncselekménnyel gyanúsított személyt” megillet. A hivatalos angol szöveg a „charged” szót használja, mely helyesen „terhelteként” fordítandó. A „charged” szó definícióját az Egyezmény nem tartalmazza.

⁴⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2012/13/EU irányelvének 3. cikk (1) „A tagállamok biztosítják, hogy a gyanúsítottak és a vádlottak legalább a következő, a nemzeti jog szerint alkalmazandó eljárási jogokról haladéktalanul tájékoztatást kapjanak e jogaik eredményes gyakorlásának lehetővé tétele érdekében: a) ügyvéd igénybevételének joga[...].”

⁴⁷ Alaptörvény XXVIII. cikk (3)

⁴⁸ 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet 4.§ (2) bek.

⁴⁹ A már hatályon kívül helyezett 23/2003. (VI. 24.) BM-IM rendelettel összhangban a 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet az alábbiak szerint rendelkezik:

138. § (1) „Ha a nyomozó hatóság az eljárási cselekményt közvetlenül megelőzően vagy annak során észleli, hogy a büntetőeljárásban védő részvétele kötelező, de a gyanúsítottnak vagy a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személynek nincs védője vagy védőt kíván meghatalmazni,

a) az eljárási cselekményt megelőzően vagy szükség esetén az eljárási cselekmény megszakításával és megfelelő idő biztosításával lehetővé teszi, hogy a gyanúsított vagy a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy védőt hatalmazhasson meg, vagy

b) védőt rendel ki.”

értendő például a gyanúsított kihallgatást megelőző kényszerintézkedések, illetőleg szemle is.

A régi Be. szintén garanciális szabályként rögzítette, hogy a szenzitív adat lekérésére küldött megkeresések mind a gyanúsított, mind a feljelentett, mind pedig a gyanúsítható személy vonatkozásában ügyészi engedélyhez kötöttek voltak, míg tanú esetén az adatkérésnek nem volt külön feltétele.⁵⁰

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a terhelt fogalmának kibővítésére nem csupán a terhelti jogosultságok pontosítása érdekében lenne szükség, hanem az általam felvetett jogbiztonsági problémára is megoldást nyújtana.

A feljelentett

Feljelentett személyről akkor beszélhetünk, ha a nyomozás elrendelése mellett vagy anélkül, egy konkrét személy ellen teszik a feljelentést, egy konkrét személy ellen folytatunk mindaddig büntetőeljárást, amíg az a személy gyanúsítható nem lesz. Helytelen lenne általánosságban az a kifejezés, hogy amíg vele szemben megalapozott nem lesz a gyanú, hiszen akkor a fentebb kifejtettek szerint gyanúsítottként lenne szükséges kihallgatni vagy a példaként hozott jogesetekkel illusztráltan az érintett személlyel való közlés, miszerint gyanúsított lesz és maga a tényleges kihallgatás, azaz az első gyanúsítás közlése közötti időszakban a gyanúsítható jelző a megfelelő.

---

⁵⁰ Régi Be. 178/A. § (1) „A nyomozás elrendelését követően az ügyész, illetőleg az ügyész jóváhagyásával a nyomozó hatóság a megkeresésre vonatkozó szabályok szerint - ha ez az ügy megtétele miatt szükséges - a gyanúsítottról (feljelentettéről, illetőleg az elkövetéssel gyanúsítható személyről) a tényállás felderítése érdekében adatok szolgáltatását igényelheti az egészségügyi és a hozzá kapcsolódó adatot kezelő szervtől és egyéb üzleti titoknak minősülő adatot kezelő szervtől.”

Ezen a jelenleg hatályos Be. úgy változtatott, hogy engedélyhez kötött adatkéréseket taxatív felsorolásban rögzíti. A felsorolás az adat jellegéből indul ki, nem a vizsgált személyből. (Be. 261-266. §)

Feljelentett személy tipikusan a magánvádas eljárásban a későbbi vádlott, de elvétve az eljárásjogi törvények rendelkezései között is találhatunk utalást arra, hogy ki a feljelentett személy. Pontos definíciója ugyan nincs, egyes esetekben a fogalom kötelezettséget támaszt a hatóságokkal szemben,⁵¹ illetve jogosultságot a nem definiált eljárási résztvevőknek.⁵²

Jelen dolgozat tárgyát érintően azonban nem találunk utalást sem a jelenleg hatályos, sem a korábban volt hatályos eljárási törvényben sem, ami az alábbiak miatt álláspontom szerint súlyosan sérti a jogbiztonság és az egyenlő bánásmód követelményét.

A három fogalom kapcsolata

Mint ahogyan azt fentebb is említettem, a három fogalom közül csak a gyanúsított személyt definiálják az eljárásjogi törvények, arra pedig csak utalást találunk, hogy a gyanúsítható és a feljelentett személy is a büntetőeljárás alanyai. A három kifejezést levezethetjük egymásból oly módon is, hogy egymáshoz képest tágabb vagy szűkebb személyi kört érintenek, de helytelen lenne minden esetet ilyen módon vizsgálni.

Nevezetesen, nem feltétlenül volt minden gyanúsított feljelentett a büntetőeljárás elején, és az sem biztos, hogy minden feljelentettből egyszer gyanúsított lesz. Példával illusztrálva:

„Eljárás indult ismeretlen tettes ellen, aki a rendelkezésre álló adatok alapján 2017. május 2. napon 2 óra 30 perc körüli időben Piripócs, Fő utca 12. szám alatti lakóház földszinti konyhájának ablakát ismeretlen eszközzel felfeszítve behatolt a lakóingatlanba és onnan különböző érték-tárgyakat tulajdonított el.”

Ilyenkor a feljelentést a bűncselekményt észlelő személy ismeretlen személy ellen teszi, így klasszikus értelemben vett, név szerint feljelentett személy sem lesz. Abban az esetben, ha a hatóság látókörébe kerül, vele szemben vagy bűncselekmény elkövetésének (megalapozott) gyanúja áll

---

⁵¹ Régi Be. 178/A. §

⁵² Be. 710. § (3) bek.

fenn vagy neve tanúként merült fel az ügyben. Azaz rögtön gyanúsítható személy lesz vagy tanú.

A mondat második fele nem igényel különösebben magyarázatot vagy példát, talán csak annyit, hogy ha a név szerint feljelentett személlyel szemben bármilyen okból kifolyólag (például kellő bizonyíték hiánya) nem áll fenn bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja, úgy őt értelemszerűen gyanúsítottként sem fogják kihallgatni.

A gyanúsítható és a gyanúsított kapcsolatát illetően is elmondható ugyanez. Elképzelhető, hogy a bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja fennáll az elkövetővel szemben, valamiért azonban mégsem hallgatják ki gyanúsítottként. Példaként hozható fel bizonyos büntethetőséget kizáró (gyermekkor) vagy megszűntető ok (az elkövető halála).⁵³ A jelen fejezet elején felhozott példák jól illusztrálják az esetet fordított helyzetben: a gyanúsított jelleget minden esetben megelőzi az, hogy valaki gyanúsítható, a kérdés az, hogy mennyi idő telik el a kettő között.

A tanúkihallgatás kezdete

Az 1973. évi I. törvény még akként fogalmazott, hogy tanúként az hallgatható ki, akinek a bizonyítandó tényről tudomása van.⁵⁴ Ez a megfogalmazás jogtárgyharmonikus értelmezés mellett ugyan alkalmazható volt, mégis aggályos a kérdés, hogy miként dönti el a kihallgatás megkezdése előtt a kihallgató személy, hogy az előtte ülő személy tud vagy csak tudhat a bizonyítandó tényről. Nem beszélve arról, hogy a tanút idézése pillanatában megilletik bizonyos jogok (például költségének megtérítése) illetve terhelik szigorú kötelezettségek (például meg nem jelenés esetén elővezetés). Kérdés, hogy a kihallgatott személy, amennyiben mégsem

---

⁵³ Dogmatikailag ez tulajdonképpen nem helyes, hiszen anyagi jogi értelemben a gyermek –ismeretes kivételek hiányában- és az elhunyt eleve nem lehet elkövető. Bűncselekmény elkövetésének a (megalapozott) gyanúja azonban nyelvtanilag is feltételez egy emberi magatartást, mely az alaki jog szempontjából értelmezhető, dogmatikailag azonban nem.

⁵⁴ Az 1973. évi Be. 62. § (1) bek.

rendelkezett releváns információval, tanúnak tekintendő-e és ezzel kapcsolatban milyen joghatásokat váltott ki a kihallgatása.

Az 1998. évi törvény már úgy fogalmaz, hogy tanúként hallgatható ki az, akinek a bizonyítandó tényről tudomása lehet,⁵⁵ amely megfogalmazással a jogalkotó a fent megjelölt problémát kiküszöbölte. Tanú gyakorlatilag nemtől, kortól, nemzetiségtől, vallástól, állampolgárságtól vagy bármi más körülménytől függetlenül bárki lehet,⁵⁶ feltéve, hogy olyan információ, adat vagy tény lehet a birtokában, mely a hatóság szempontjából jogi relevanciával bírhat.⁵⁷ Ilyen adat, információ vagy tény akkor bír bizonyító erővel, ha attól az a bűncselekmény tényállási elemeinek tisztázása, a kriminalisztikai alapkérdések megválaszolása várható.⁵⁸ Ez alól ismer a törvény kivételt, amely esetben a kihallgatandó személy valamilyen belső (például szellemi állapot) vagy külső (például titoktartási kötelezettség) körülmény miatt nem hallgatható ki tanúként, azaz vele szemben úgynevezett abszolút tanúzási akadály (jelenleg tanúzási tilalom) áll fenn.⁵⁹

Amennyiben az eljárás során az érintett személy bizonyítandó tényről tudomással bírhat – akár csak részleteiben is –⁶⁰ akkor a hatóság őt törvényben meghatározott módon idézi. A megidézett személynek függetlenül attól, hogy vallomástételének akadályai vannak-e vagy sem, köteles a hatóság előtt az idézésben megjelöltek szerint megjelenni, majd vallomástételének akadályát a kihallgatóval a kihallgatás során közölni.⁶¹

---

⁵⁵ Régi Be. 79. § (1) bek.

⁵⁶ BODOR, 2016

⁵⁷ PELYÁK 2018 6. o.

⁵⁸ KOVÁCS, 2015 2. o.

⁵⁹ Régi Be. 81. § (1)–(2) bek.; Be. 170. §

⁶⁰ KOVÁCS, 2015 1.o.: *[...] a tanúvallomásban annyi bizonyítandó tény (bizonyíték) rejlik, amennyi ilyen bizonyító kijelentést foglal magában.*

⁶¹ BH1995. 694.; FBK.1994.39. A még ki nem hallgatott tanú mentességi joga, érdekelt-sége vagy elfoglaltsága az eljárás során előzetesen nem vizsgálható.

Az idézés

Tekintettel arra, hogy a tanúvallomás megtételére bizonyos kivételekkel mindenki köteles, ezért a tanút az eljárási cselekményt foganatosítani kívánó hatóság előtt megjelenési kötelezettség is terheli. A tanút ezért törvényben meghatározott módon⁶² a hatóság idézi, melynek során a címzettet tájékoztatni szükséges az őt illető jogok és őt terhelő kötelezettségek egy részéről. Az idézés azonban nem tartalmazta sem a korábban volt hatályban, sem a jelenleg hatályos törvény szerint azt, hogy a címzett milyen ügyben köteles a hatóságnál megjelenni. Ennek jogpolitikai indoka álláspontom szerint a következő lehet:⁶³

A tanúnak függetlenül attól, hogy milyen tényállás alapján, milyen bűncselekmény miatt, ki ellen folytat eljárást az adott szerv, kötelező megjelennie és tanúvallomást tennie. A gyakorlati tapasztalat azt mutatja, hogy a tanúvallomás-tételi hajlandóság erőteljesebb azon személyek esetében, akik már kihallgatásuk előtt tudják, hogy milyen ügyben van megjelenési kötelezettségük. Olyan büntetőügyekben viszont, melyek vizsgálata időben elhúzódó, (például tartás elmulasztása, kiskorú veszélyeztetése) a tanúk gyakran csak a kihallgatás közben szembesülnek azzal, hogy milyen ügyben vannak jelen. A tanú nem tájékoztatása ugyan nyomozástaktikailag indokolt lehet, azonban a tanú vallomásának megtételére eredményesebben fel tudna készülni, ha tudná, hogy milyen ügyből kifolyólag szükséges a kihallgatása. Erre utal az eljárási törvények azon része,⁶⁴ mely az idézés tartalmi elemei között sorolja fel azt, hogy az idézett személyt fel kell hívni arra, hogy a bizonyításnál szükséges feljegyzéseit, illetve egyéb tárgyait hozza magával.

Honnan tudná a tanú, hogy mégis milyen bizonyítási eszközökről lehet szó az idézésben, ha annak tartalmából nem derül ki még minimálisan sem az inkriminált cselekmény történeti tényállása sem?

---

⁶² Régi Be. 67. § (2) bek.; Be. 113. §

⁶³ Csak a nyomozási eljárás során értendő.

⁶⁴ Régi Be. 67. § (5) bek.; Be. 114. § (2) bek.

Adategyeztetés

A tanú kihallgatása – legyen szó akár a nyomozó hatóság, akár bíróság előtti kihallgatásról – személyazonosságának megállapításával, személyes adatainak ellenőrzésével kezdődik. A tanú erre a kérdésekre akkor is köteles válaszolni, ha később a vallomást megtagadja. Adataira egyrészt szükség van azért, hogy a hatóság eljáró tagja meggyőződjön arról, hogy a vele szemben helyet foglaló személy adatait rögzíti a rendszerben, másrészt az eljárás későbbi szakaszában a bíró részben a nyomozó hatóság irataiból fog dolgozni és az iratban feltüntetett címen fogja a tanút a tárgyalásra idézni.

Az eljárási törvény indítványtételi jogot biztosít a tanúnak arra, hogy a megadott adatait, beleértve nevét is, a hatóság kezelje zártan (adott esetben hivatalból is elrendelhető). Tapasztalatok szerint ez a lehetőség jelentősen növeli a tanúzási hajlandóságot, így a jogosulatlan vallomásmegtagadások száma is csökkenthető. Ennek feltétele azonban, hogy a hatóság ne csupán „ígéretet” tegyen a zárt adatkezelésre. A személyes adatok kizárása ugyanis nem merülhet ki a tanúkihallgatási jegyzőkönyvön feltüntetett adatok kivonatolásával. Zárt adatkezelés elrendelése esetén hangsúlyozandó, hogy valamennyi iratból szükséges kitakarni a tanú személyes adatait. Álláspontom szerint az lenne ideális, ha azon személyek adatait is hivatalból zártan kezelné a nyomozó hatóság, akiket az eljárásban nem vagy még nem hallgatott ki.

„A Piripócsi Rendőrkapitányságon gyanúsítottként hallgatták ki S.E. horvát állampolgárt fegyveresen elkövetett rablás büntettének és más bűncselekmények elkövetésének megalapozott gyanúja miatt. A rendelkezésre álló adatok alapján az elkövetővel szemben Magyarországon és más uniós tagállamokban is többször szabtak ki hasonló jellegű bűncselekmények elkövetése miatt szabadságvesztés-büntetést, jelenleg is több eljárás van vele szemben folyamatban, többször bocsátott ki vele szemben a nyomozó hatóság és a bíróság is elfogató parancsot. A nyomozó hatóság az elkövetőt őrizetbe vette és előterjesztést tett a Piripócsi Járási és Nyomozó Ügyészségen a letartóztatására.

S.E. a bűncselekményt az egyik helyi zsúfolt bevásárlóközpontban hajtott végre, a cselekménynek sok szemtanúja volt, valamint a bűncselekmény elkövetését képfelvevő kamerarendszer is rögzítette. A kamerafelvételek alapján az ALFONZ rendszer segítségével azonosították az elkövetőt, a bűncselekmény helyszínének elhagyását követő 2 órán belül a nyomozók már kutatásról rendelkező határozattal kopogtattak S.E. ajtaján. A gyanúsítható személy tartózkodási helyén megtalálták az elkövetés eszközeit, valamint az elkövető ruházatát is, ezért S.E.-t előállították a Piripócsi Rendőrkapitányságra. Eközben a körzeti megbízott kollégák segítségével a nyomozók egy része a bevásárlóközpontban maradt és megkezdték az adatgyűjtést a szemtanúk között.

A tanúk közül többen bementek a kapitányságra vallomást tenni, azonban voltak a megszólítottak között olyanok, akik nem piripócsiak voltak, megbetegedtek vagy más indok miatt nem tudtak soron kívül vallomást tenni. A bevásárlóközpontban végzett adatgyűjtésről készített feljegyzést a nyomozó hatóság az ügyirat részévé tette, majd azzal együtt előterjesztést tett az ügyészség felé S.E. letartóztatásának indítványozására. Az ügyiratból a gyanúsított és védője is kapott példányt.”

A nyomozó hatóságnak ebben az esetben indokolt hivatalból valamennyi, az adatgyűjtés során megszólított személy esetében elrendelni a teljesen zárt adatkezelést, beleértve a megszólítottak nevét is. Ennek oka, hogy a nyomozás ebben a pillanatában még nem tudhatjuk sem azt, hogy ki fogja ezt indítványozni, sem azt, hogy esetlegesen van-e ismeretségi kapcsolat az elkövető és a tanúk között.

Helyesebb lenne ezért, ha a törvény különleges bánásmódról szóló fejezete nem csupán a „tanúnak” biztosítana egyes jogokat, hanem valamennyi eljárási résztvevőnek, így különösen a „potenciális tanúnak” is.

Az elfogultság vizsgálata

Egy rövid mondat erejéig szeretnék szólni a tanúzási figyelmeztetéseket megelőzően, még a kihallgatás ún. informális része során vizsgálandó elfogultság kérdéséről. A vizsgálatára a tanúval történő adategyeztetést

követően kerül elméletben sor (az eljárási törvény által felállított sorrendiség szerint), amikor a kihallgató köteles megkérdezni a tanútól, hogy az ügyből kifolyólag elfogultnak érzi-e magát. A gyakorlati tapasztalat azt mutatja, hogy erre az eldöntendő kérdésre a tanú csak egyféleképpen hajlandó válaszolni, mégpedig, hogy nem az. Ennek oka valószínűleg az lehet, hogy a tanú a saját vallomását teljesen objektívnek látja, nem kérdőjelezi meg annak valóságtartamát, ami teljesen normális emberi reakció.

Tulajdonképpen a tanú (nemleges) válaszában nincs is igazán jelentősége, hiszen a kihallgató személy úgyis az egyéb körülményekből következtet az esetleges elfogultságra. Érdeemes tehát ahelyett, hogy elfogult-e a tanú azt megkérdezni, hogy milyen viszonyban van az érintettekkel (akár terhelti, akár sértetti oldalról).⁶⁵

Az egyéb körülmény lehet többek között a tanú foglalkozása, szóhasználata, mely akár a vallomástétel során, akár már azt megelőzően (például rövid úton történő idézés során) információkkal szolgálhat a tanú elfogultságát illetően. Erre utalnak a Szegedi Ítéletábrla Bf. II. 308/2012/16. számú ítéletében foglaltak is, mely szerint a tanú elfogultsága a vallomás hitelt érdemlőségének vizsgálata során értékelendő. Az is elképzelhető, hogy a tanú elfogultságára csak az eljárás egészének lefolytatását követően derül fény.⁶⁶

Ezen felül az elfogultság már csak azért sem egy eldöntendő kérdés feltevésével vizsgálendő, mert a választól függetlenül, a tanú köteles a vallomástételre. Ha tehát a tanú arra kérdésre, hogy elfogultnak érzi-e magát azt a választ adja, hogy „igen”, az sem jár semmilyen jogkövetkezménnyel. Ezzel ellentétben viszont a tanúhoz intézett egyéb figyelemztetésre adott valamennyi válasz, különböző jogkövetkezményekkel jár. Példának okáért a tanúzási akadályok vizsgálata során feltett kérdé-

⁶⁵ A bíróságon rendszerint a „Perben, haragban, rokonságban áll-e?” kérdés hangzik el, mely a nyomozási eljárás során is sokkal hasznosabb kérdésfeltevés lenne.

⁶⁶ Például a tanú folytatólagos kihallgatásán közli, hogy a feljelentése és a korábbi vallomásai során előadottak nem igazak, szerelemfáltésból, bosszúból, más egyéb indítástól stb. találta ki az egész történetet. Ebben az esetben a tanú számolhat akár egy hamis vád miatti feljelentéssel is.

sekre adott válaszok alapján dönthető el az, hogy a tanú tesz-e érdemi vallomást.

A figyelmeztetések, tanúzási akadályok vizsgálata

A figyelmeztetések köréhez tartozik tág értelemben véve a tanúzási akadályokról történő inkább tájékoztatás, mint figyelmeztetés, valamint az akadályok fenn nem állása esetén a szűk értelemben vett tanúzási figyelmeztetések.

A figyelmeztetések közlésének sorrendjét illetően elmondható, hogy a régi Be. által meghatározottak szerint a gyakorlatban a tanúkihallgatás ezen része, a törvény által meghatározott módon, kivitelezhetetlen lett volna. A törvény ugyanis úgy fogalmazott, hogy „*A kihallgatás elején tisztázni kell, hogy nincs-e a tanú vallomástételének akadály* (81-82.§). *Ha a tanú vallomástételének nincs akadály, figyelmeztetni kell arra, hogy...*”⁶⁷ Ez a megfogalmazás mindenképpen egy konkrét sorrendiséget feltételez, melytől a jogalkalmazó nem térhetett el.

A gyakorlatban ez több szempontból is aggályos. Egyrésztől azért, mert a tanút külön nyilatkoztatni szükséges arra, hogy van-e a vallomásának abszolút akadály (tilalma) vagy relatív akadály (megtagadható). A tanú ekkor nyilatkozni köteles arra, hogy az akadály fennáll-e, illetve arra is, hogy amennyiben igen, úgy él-e a vallomásmegtagadási jogával.⁶⁸ A tanú választ az eljáró a jegyzőkönyvben rögzíti, majd a tanúzási figyelmeztetések közlését azzal folytatja, hogy felhívja a tanút többek között a vallomás jogosulatlan megtagadásának jogkövetkezményeire. Magyarán a tanú bármilyen jogkövetkezményre történő figyelmeztetés nélkül közli, hogy megtagadja-e a vallomástételt, majd ezt követően felhívjuk a figyelmét arra, hogy ez adott esetben (bíróság előtt) bűncselekmény. Ez

---

⁶⁷ Régi Be. 85.§ (3) bek.

⁶⁸ Ez csak a relatív akadálynál merülhet fel problémaként.

úgy gondolom, hogy mindenféle további magyarázkodás nélkül egyértelműen kivitelezhetetlen a gyakorlatban.⁶⁹

A másik indok, ami miatt problémásnak tartom a figyelmeztetések ilyen sorrendben történő közlését az, hogy a hozzátartozókat szükséges arra is figyelmeztetni, hogy amennyiben vallomást tesznek, úgy őket ugyanazok a kötelezettségek terhelik, mint bármely más tanút.⁷⁰ Tehát annak a döntésnek a meghozatalában, hogy tesznek-e vallomást, nagymértékben befolyásolhatják a hozzátartozó tanút a későbbi figyelmeztetések is.⁷¹

Az új eljárási törvény megalkotói észlelték ezt a hibát, a 2017. évi XC. törvényben már nem találunk a figyelmeztetések vonatkozásában konkrét sorrendiséget előíró passzust. A törvény pusztán felsorolja a vallomástétel akadályait, valamint a tanúzási figyelmeztetéseket, szabad kezet adva a jogalkalmazónak abban, hogy azokat hogyan közli a kihallgatni kívánt személlyel.

Jelen dolgozat szerzőjének álláspontja szerint a leghelyesebb az lenne, ha a gyakorlatban a Be. 176. § (1) bekezdés a) pontjának és a c) pontjának második felének kivételével először a tanúzási figyelmeztetéseket közölnék a tanúval, hiszen főszabály szerint mindenki köteles vallomást tenni. A tanú figyelmeztetésekre adott válaszát jegyzőkönyvben rögzítenénk, majd ezt követően, mivel a főszabály alól kivételt képezhetnek a tanúzási akadályok, felhívjuk a tanút a vallomástétel akadályaira (tilalmak és a megtagadhatóság), ezzel összefüggésben a 176. § (1) bekezdés a) pontjára, valamint a jogosulatlanul megtagadott vallomástétel következményeire. A tanú az összes figyelmeztetés közlését követően eldönti, hogy tesz-e vallomást az ügyben, majd válaszát rögzítjük a jegyzőkönyvben. Amennyiben a tanú a figyelmeztetések tudatában úgy dönt, hogy vallomást tesz

---

⁶⁹ Ezt megerősítette: 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet 18. §, mely kimondta, hogy a vallomás megtagadása esetén a tanúhoz további kérdés nem intézhető (beemeli a 21/2006.(XI.11.) IRM rendelet)

⁷⁰ Kivétel ez alól a régi Be. 82. § (1) bek. b) pontja

⁷¹ ELEK, 2007 100.o.

és ennek tényét a hatóság eljáró tagja megfelelően rögzíti is a jegyzőkönyvben, úgy vallomása bizonyítékként felhasználható.⁷²

A vallomástétel egészének megtagadása

Be. 171. § „*A tanúvallomást megtagadhatja a terhelt hozzátartozója.*”

Tanúból terhelt?

Visszakanyarodva a hozzátartozó fogalmának gondolatmenetéhez, szándékosan nem fejtettem ki a „pozitívan” elfogult tanú részletezése kapcsán a jogeset negyedik részénél felvetett problémát. Nevezetesen azt a körülményt, hogy az eljárásban tanúként jelen lévő személy valójában elkövető, melyről azonban a hatóságnak (még) nincs tudomása.

A vallomás egészének megtagadására a jogalkotó kizárólag azt a személyt jogosítja fel, aki a terhelt hozzátartozója.⁷³ Fentebb már részleteztem a terhelti fogalom körül felvetődő problémát, nevezetesen azt, hogy a „terhelti” körre nézve nincs egységes és logikus szabályozás: a jogszabály által meghatározott terhelti körön túl (gyanúsított, vádlott, jogerősen elítélt) a gyanúsítható személy és a feljelentett személy vonatkozásában is indokolt lenne a vallomásmegtagadási joggal kapcsolatos szabályozást módosítani, de erről bővebben később fogok szólni.

Jelen alcímben arra keresem a választ, hogy megtagadhatja-e az a tanú a vallomástételt, aki az eljárásban nem terhelt (tehát terhelti jogosultságai sincsenek), de a jelen lévő terheltnek (vagy ismeretlen tettes ellen folyik az eljárás) sem hozzátartozója.

Felelevenítve a jogesetet, a probléma felvetése abból adódik, hogy egy tanúként megszólított személy (aki egyébként elkövető) nem tagadhatja meg a vallomástételt, ha nem a terhelt hozzátartozója vagy ha az eljárás ismeretlen tettes ellen folyik. A fentebb kifejtettek szerint ugyanis az eljárásjogi törvények (a régi Be. is) taxatívén rögzítették a hozzátartozók és a

---

⁷² BH2007.402

⁷³ BH 2005. 203 I. A tanú csak a hozzátartozója tekintetében tagadhatja meg a tanúvallomást az 1998. évi XIX. törvény 82. § (1) bekezdés a) pont alapján.

terheltek körét is, mely körök egyikébe sem illeszthető be az a személy, aki ugyan elkövette a bűncselekményt, de mégis tanúként hallgatják ki.

„A Piripócsi Rendőrkapitányság eljárást folytat ismeretlen tettes ellen, aki a rendelkezésre álló adatok alapján 2016. november 11-én 22:45 és 23:45 perc közötti időben a Piripócs, Pipacs u. 55. szám alatti ingatlan udvarán álló, Olaszországból importált, egyedi antik szoborcsoportot megrongálta. A bűncselekménnyel okozott rongálási kár kb. 450.000 Ft. Az eljáró nyomozók a Pipacs utcában adatgyűjtést végeztek, a közvetlen szomszédokat pedig – mivel a bizonyítandó tényről tudomásuk lehet – tanúként hallgatták ki.

A szomszédok közül valamennyien úgy nyilatkoznak, hogy nem láttak és nem is hallottak semmit, a sértett elmondása szerint pedig senkivel nem állt haragos viszonyban, elkövetőként megnevezni senkit sem tudott.

Az eljárás későbbi szakaszában a nyomozó hatóság beszerzi a környék kamerafelvételeit, melyen az látszik, hogy a tanúként kihallgatott szomszédok közül L.P. a fenti napon és időben, kezében egy kalapáccsal, a kerítésen keresztül átmászott a sértett udvarába.”

A fenti jogeset jó példa arra, hogy mikor hallgatja ki a nyomozó hatóság a későbbi gyanúsítottat az eljárás kezdetén tanúként. Természetesen L.P.-től nem várhatja el senki, hogy önmagára nézve terhelő vallomást tegyen, de jelen jogeset szerint kvázi vagy beismerő vallomást tesz vagy a hamis tanúzás törvényi tényállását valósítja meg, mivel tanúként a vallomás teljes egészének megtagadása a számára nem biztosított. Büntetőjogi felelősségre vonása azonban sértené az önvádra kötelezés tilalmát,⁷⁴ a Btk. Különös Része büntethetőséget kizáró okként jelöli meg.⁷⁵

---

⁷⁴ Régi Be. 8.§ „Senki sem kötelezhető arra, hogy önmagát terhelő vallomást tegyen, és önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatasson.”

⁷⁵ Btk. 275.§ (1) bek. a) pontja

Megtagadhatja-e a vallomástételt a „feljelentett” és a „gyanúsítható személy” hozzátartozója?

A terhelti kör meghatározása tulajdonképpen a dolgozat ennél a részénél játszik legnagyobb szerepet. Ahogyan arról már korábban is szóltam, az eljárási törvények által meghatározott terhelti fogalmon túl a szakirodalom ismeri a feljelentett és a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személyt is, melyek fogalmát azonban sem a Be., sem más kötelezően alkalmazandó jogszabály nem határozza meg. Ugyanakkor a korábban kifejtetteknek megfelelően a feljelentett és gyanúsítható minőséghez különböző jogosultságok, illetve kötelezettségek társulhatnak.

A tanúvallomás megtagadásának szempontjából a terhelt fogalmának pontos meghatározása kiemelt jelentőséggel bír. Mint ahogyan arról korábban hosszasan írtam, a hozzátartozói kör meghatározásakor a jogalkotó a családi kapcsolatokat és az azokhoz fűződő érzelmi viszonyt vette alapul. Ez az érzelmi viszony az eljárás résztvevői között mindvégig fennáll, nem változtat rajta az, hogy az érintett személynek mi az eljárásbeli minősége.

Ugyanúgy ahogy senkitől sem várható el az, hogy önmagára nézve terheltő vallomást tegyen vagy terheltő bizonyítékot szolgáltatson, értelemszerűen a hozzátartozóktól sem várható el ugyanez. A Be. 172. § (1) bekezdés (régi Be. 82. § (1) bekezdés b) pont) lehetőséget biztosít általánosságban a tanúnak arra, hogy a kérdésre történő válaszadást megtagadja, ha a válasszal önmagát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná. Ez a jog bárkit megillet: azt is, aki a terhelt hozzátartozója és azt is, aki nem az. Nem feltétele az sem, hogy a hivatkozott hozzátartozó az eljárás résztvevője legyen⁷⁶ és az sem, hogy hivatkozott magatartás a nyomozás részét képezi-e vagy sem.

Kérdéses azonban, hogy a megjelölt elvire hivatkozva megtagadhatja-e a vallomástétel teljes egészét az, akinek hozzátartozója az eljárásban még

---

⁷⁶ GÁCSI, 2013/a 226.o.

nem terhelt. Az 1998. évi XIX. törvény alkalmazásának egyes kérdéseiről kiadott ügyészségi emlékeztető egyértelműen fogalmaz a kérdésben: „A gyanúsítottként még ki nem hallgatott személy hozzátartozója a Be. 82. § (1) bek. b) pontja alapján lehet jogosult a vallomás megtagadására.”^{77 78}

Álláspontom szerint azonban aránytalan az, ha a nyomozási eljárás során szigorúan csak a Be. által meghatározott terhelti körnek biztosítunk jogot a hozzátartozó tanúnak arra, hogy a vallomástételt a Be. 171. § (régiben Be. 82. § (1) bekezdés a) pont) alapján teljes egészében megtagadja. Nemkülönböztetve a hatóságnak (és később a bíróságnak) is könnyebb dolga lenne a vallomások értékelésével, ha a feljelentett vagy gyanúsítható személy hozzátartozójának eleve jogot biztosítana a vallomás megtagadására.⁷⁹

A következő alcímben arra keressük a választ, hogy a régi és a jelenleg hatályos Be. vonatkozó rendelkezéseinek alkalmazása milyen nehézségeket támasztottak a jogalkalmazók elé és, hogy ezeket a nehézségeket hogyan lehetne kiküszöbölni vagy legalábbis a hatásán tompítani.

⁷⁷ Az 1998. évi XIX. törvény alkalmazásának egyes kérdéseiről kiadott ügyészségi emlékeztető 98. pontja (Ügyészségi Közlöny 2004/1.)

⁷⁸ Szintügy a BH2005.203.: „I. A tanú csak a hozzátartozója tekintetében tagadhatja meg a tanúvallomást az 1998. évi XIX. törvény 82. § (1) bekezdés a) pontja alapján. Ez a mentesség abszolút mentességet jelent. Ha a tanú és az egyik vádlott hozzátartozói viszonyban áll, ez abszolút tanúzási mentességet jelent és a tanú megtagadhatja a tanúvallomást. II. A hozzátartozói viszonyban nem álló többi vádlott-társ tekintetében a tanút nem illeti meg a tanúvallomás megtagadásának joga, azonban relatív mentességként az 1998. évi XIX. törvény 82. § (1) bekezdés b) pontja alapján megtagadhatja a tanúvallomást azokban a kérdésekben, amelyre nézve saját magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná; a tanúvallomás megtagadásának jogosságát kizárólag az eljáró bíróság, ügyész illetőleg nyomozó hatóság dönti el.” Valamint BED 999.

Ez alól kivételt képez az az eset, amikor a terhelt-társak cselekményei nem választhatók el egymástól. Ekkor ugyanis szükségképpen kiterjed a mentességi jog a másik terhelt cselekményére is. – CZIKAJLÓ, 2016

A tanúként kihallgatott vádlottárs esetében szintén: „kizárólag azzal kapcsolatos kérdésre nézve tagadhatja meg, amelyre adandó válasszal önmagát, vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná.” BH 1992. 304.

⁷⁹ Erről bővebben lásd: A nyomozási szakban megtagadott vallomás hatása a bírósági szakra

A nyomozási szakban megtagadott vallomás hatása a bírósági szakra

A régi eljárásjogi törvény szabályai értelmében, abban az esetben, ha a tanú később – akár nyomozási szakban, akár bírósági szakban – megtagadta az eljáró hatóság előtt a vallomástételt, úgy sem korábbi vallomása- it, sem a feljelentése során előadottakat, sem a hatóság rendelkezésére bocsátott egyéb okiratot vagy tárgyat sem lehetett bizonyítékként figyelembe venni.⁸⁰

Ez bármilyen bűncselekmény esetén fejtörést okozott a jogalkalmazónak, de legjellemzőbb a hozzátartozók közötti (sértett-terhelt viszony) bűncselekmény elkövetése esetén. Tipikus esete volt a kapcsolati erőszak bűntettének, amikor a sértett mosolyszünet esetén terhelő vallomást tett hozzátartozójára, míg békülést követően a vallomástételt megtagadta (visszavonta vallomását). Ez akár eredményezhette azt is, hogy az ügyész a sértett vallomását figyelembe véve vádat emelt, majd a sértett általi vallomás megtagadását követően, a bíróság a vádlottat bizonyíték hiányában felmentette. „Szerencsésebb” esetben a sértett már nyomozási szakban, folytatólagos kihallgatása során megtagadta a vallomástételt, így már vádemelésre sem került sor, hanem a nyomozó hatóság vagy az ügyészség bizonyítottság hiányában a nyomozást megszüntette.

Fordított esetben viszont, ha a tanú az első kihallgatása során nem tett vallomást, később a tanút nem lehetett kihallgatni, és vallomása a bírósági eljárásban sem volt ismertethető,⁸¹ kivéve ha utóbb mégis úgy döntött, hogy vallomásmegtagadási jogával nem kíván élni.⁸² Vallomása ebben az esetben mindaddig felhasználható volt, míg a vallomástételt újból meg nem tagadta. Speciális helyzetben volt a perújítási eljárás során vallomást tévő olyan tanú, aki korábban a vallomástételt megtagadta.⁸³

---

⁸⁰ BODOR, 2016 – 82.§ Relatív kizárási okok; BH2015.273 618/2012 EBH; BH1994.470.II. egyebekben lásd GÁCSI, 2016

⁸¹ HACK, 2015 49.o.

⁸² AMBRUS – FANTOLY – GÁCSI – JUHÁSZ, 2011 98.o.

⁸³ BK 94. „Új bizonyíték a perújításnál az olyan személy tanúvallomása is, aki az alapügyben a mentességi jogával élve a vallomástételt megtagadta.”

A Be. hatályba lépése a vallomás felhasználhatóságát illetően lényegi változást hozott. A tanúzási figyelmeztetések átvariálását kiegészítették azzal, hogy amennyiben a tanú a vele közölt figyelmeztetések tudomásul vételével úgy dönt, hogy vallomást tesz, tudomásul kell vennie, hogy bármi, ami a kihallgatása során elhangzik, az felhasználható az adott, illetőleg más eljárásban is, akkor is, ha a vallomástételt később vagy más eljárásban megtagadja.⁸⁴ Az új eljárási törvény ezen rendelkezése alkalmazható egyrészt a 2018. július 1. után indult büntetőügyekben,⁸⁵ illetve feltételekkel a régi Be. hatálya alatt indult büntetőügyekben is. Nevezetesen a tanú vallomása (vallomásai) abban az esetben használható fel, ha a Be. szerinti tanúzási figyelmeztetések tudatában teszi meg a vallomást.⁸⁶ Elviekben tehát csak arra az adott vallomásra vonatkozatható az új rendelkezés, amelyre 2018. július 1-jét követően került sor. Gyakorlatban azonban nem látom akadályát annak, hogy a Be. hatálya alatt foganatosított tanúkihallgatás keretei között közölt figyelmeztetést követően, a tanút ne lehessen arra nyilatkoztatni, hogy az új figyelmeztetések tudatában is fenntartja-e a korábban előadott vallomását. Meglátásom szerint, ha a 2018. július 1-je után folytatólagosan kihallgatott tanú úgy nyilatkozik, hogy a módosult figyelmeztetések tudatában (Be. 172.§ (1) bekezdés d) pont) a korábbi, 2018. július 1-je előtt tett vallomásait fenntartja, korábbi vallomásaira úgy kell tekinteni, mintha azokat már a kiegészített figyelmeztetések tudatában tette volna meg eredetileg is. Tehát később (például a megismételt eljárásban) vallomástételének megtagadása nem eredményezi a korábbi vallomásainak figyelmen kívül hagyását. Habár erre vonatkozóan még nincs kiforrott gyakorlat, jelen munka szerzője nem látja aggályosnak a tanúzási figyelmeztetés ilyen módon történő közlését.

A fentebb részletezett problémákat figyelembe véve a vallomás egészének megtagadására vonatkozóan az alábbi módosítások beépítését javasolom.

---

⁸⁴ Be. 176. § (1) bek. d) pont

⁸⁵ Be. 871. § (1) bek.

⁸⁶ Be. 871. § (2) bek.

Első megoldási javaslat

Amennyiben minden esetre levetíthető szabályozást szeretnénk, akkor érdemes lenne azon elgondolkozni, hogy az alapjogként nevesített nemo tenetur elvét kellene a vallomásmegtagadás eseteinél is rögzíteni. Helyesen a Be. 171. § így hangzana: „*A tanúvallomást megtagadhatja az a személy, aki a terhelt, a feljelentett személy vagy a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható személy hozzátartozója, valamint az a személy is, aki vallomásaival saját magát vádolná bűncselekmény elkövetésével.*”

Meg kell említeni, hogy itt csak arról az esetről van szó, amikor a nyomozó hatóság eredetileg valóban nem kívánja a tanút később gyanúsítottként kihallgatni. Tisztességtelen lenne ugyanis az a krimináltaktikai módszer, hogy a feljelentett (vagy gyanúsítható) személyt azért hallgatja ki tanúként a nyomozó hatóság, hogy a kihallgatott személyt igazmondási kötelezettség terhelje.

A terhelt fogalmának szűken értelmezése már a korábbi Be. szabályozása szerint is problémát generált, mind a nyomozási szakban, mind pedig a bírósági szakban. Az eljárás egészére nézve a probléma azonban abból is fakadhat, ha önkényesen tágan értelmezzük a terhelt fogalmát, ami a jogalkalmazásban súlyos eltéréseket generálhat, mellyel adott esetben sérül az egyenlő bánásmód követelménye és a tisztességes eljáráshoz való jog is. Éppen ezért lenne szükség arra, hogy a fenti kiegészítés mellett a feljelentett és a gyanúsítható személy fogalmát is nevesítse a törvény.

Ahogy azt fentebb kifejtettem, a fogalmak definiálása és tanúvallomás felvételénél történő egységes alkalmazása megoldást jelentene a fentebb részletezett problémákra. Ezen változtatás hiányában, a bírósági szakban az alábbiak szerint lehetne „korigálni” a problémát.

A régi Be. hatálya alatt a nyomozási szakban szűken értelmezett terhelt fogalma miatt, a bírósági szakban ütközhetek a jogalkalmazók különböző akadályokba. Amennyiben ugyanis a nyomozási eljárás során a feljelentett vagy gyanúsítható személy hozzátartozójával a 82. § (1) bekezdés a) pontjában foglalt figyelmeztetést nem közölték, a tanú legfeljebb a b) pontra hivatkozva tagadhatta meg a kérdésre történő válaszadást. Később,

amikor a tanú hozzátartozója már esetlegesen a bíróság előtt vádlott volt, a nyomozási szakban kihallgatott tanú a bíróság előtti vallomástételt megtagadta, ami miatt a korábban tett vallomása sem volt figyelembe vehető. Ez szintén vezethetett oda, hogy a vádlottat a bíróság bizonyítottság hiányában felmentette, mely kiküszöbölhető lett volna azzal, hogy már a nyomozási szakban megtagadja a tanú a vallomástételt, így már vádemelésre sem került volna sor.⁸⁷

A Be. által behozott kiegészítő figyelmeztetést a nyomozási eljárásban minden első kihallgatás alkalmával közölni szükséges a kihallgatott személlyel. Aránytalan és tisztességtelen lenne a hatóság részéről, ha a 176. § (1) bekezdés d) pontja szerinti tanúzási figyelmeztetést igen, de a 171. § által rögzítetteket nem közölnénk a tanúval, vallomásának pedig egészét később felhasználná az eljáró bíróság.

Az alábbi eset a régi Be. hatálya alatt történt meg, a régi Be. rendelkezései az alkalmazandók.

„A Piripócsi Rendőrkapitányságon foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés vétsége miatt indult eljárás B.Z. kertész ellen, mert a rendelkezésre álló adatok alapján nevezett személy 2018. május 22. napon 14:25 perc körüli időben a Piripócs, Hajnal u. 34/b. szám alatti ingatlan kertjében, munka végzés közben a kezében lévő ásó élét munkatársa és egyben házastársa, B.Z.-né bal lábfejébe állította. A sértettet azonnal a piripócsi orvosi ügyeletre szállították, majd ezt követően a megyei kórházban azonnali műtétet hajtottak végre rajta. Az elsődleges orvosi vélemény alapján a sérülés 8 napon túl gyógyuló, súlyos sérülés. Az eljárás hivatalból indult az ügyeletes orvos bejelentése alapján.

A Piripócsi Rendőrkapitányság vizsgálója, Szabó Krisztina r. tzs. beszerzi az orvosi valamint egyéb papírokat, tanúként hallgatja ki az orvost, a mentőöket és az ingatlan szomszédjait is. Utóbbiak érdemben a cselekménnyel kapcsolatban semmit sem tudnak elmondani. Ezt követően a vizsgáló tanúként hallgatja ki a sértettet, akivel közli a figyelmeztetéseket.

---

⁸⁷ Nem győzöm hangsúlyozni, hogy ez a példa olyan eljárások során fordulhat elő, ha a kihallgatott tanú vallomása döntő jelentőségű (például testi sértés bűncselekménye esetén sértett) vagy szintén a bűncselekmény jellegéből adódóan több hozzátartozó vallomása érintett (például kapcsolati erőszak bűncselekménye).

B.Z.-né vallomására tekintettel a nyomozó hatóság gyanúsítottként hallgatja ki B.Z.-t, aki a bűncselekmény elkövetését elismeri.

B.Z. ellen a Piripócsi Járási és Nyomozó Ügyészségen vádalt emeltek foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés vétsége miatt. A bírósági tárgyaláson a sérülés keletkezésének vizsgálatára igazságügyi orvosszakértőt rendelnek ki. A szakvélemény alátámasztja a vádiratban foglaltakat. A 2018. szeptember 14. napon megtartott bírósági tárgyaláson napon B.Z.-né vallomást nem tesz, B.Z. pedig úgy nyilatkozik, hogy korábban tett vallomását visszavonja, vallomást nem tesz. A lefoglalt áson mindkét személy ujjnyomatát megtalálták. A bíróság a vádlottat bizonyítottság hiányában felmenti.”

Az alábbi jogesetben az orvos hivatali kötelezettségét teljesítette, amikor bejelentéssel élt a nyomozó hatóság felé. A sértett kihallgatásának időpontjában a férje még szűk értelemben véve nem volt terhelt, ezért a vallomást nem tagadhatta meg. A beszerzett bizonyítékok alapján vádat emeltek, a fentiek alapján azonban a bíróság mégis felmentő ítéletet hozott. Lássuk, mi történik akkor, ha a Be. hatályba lépését követően történik mindez:

„A 2018. július 02. napon bekövetkezett cselekményekkel kapcsolatban a sértett 2018. július 15. napon végrehajtott kihallgatása során annak tudatában tesz már vallomást, hogy az felhasználható később is. A vallomástételi akadályokra történő figyelmeztetést a vizsgáló hasonló módon közli, a vallomás teljes egészében nem tagadható meg. A bizonyítékok alapján az ügyész vádat emel, majd a bírósági tárgyaláson a sértett és a vádlott a vallomást megtagadja. Mivel a bíróság ettől függetlenül is, mindkét vallomást figyelembe veszi, bűnösítő ítéletet hoz.”

Ebben az esetben az eljárásjogi törvény ezen rendelkezésének segítségével az objektív igazsághoz közelebb kerültünk. Egyes esetekben viszont nem ilyen optimális eredményt kapunk.⁸⁸

---

⁸⁸ Elképzelhető ugyanis, hogy mivel a hozzátartozó tanú a vallomását vissza nem vonhatja, a bírósági eljárásban a vallomásának lényegi elemét módosítja, akár igazmondási kötelezettségének megsértése árán is.

Abban az esetben, ha a terhelti fogalmat a jogalkotó kibővítené, a fenti problémákat jóval korábban ki lehetne küszöbölni és az ügy már vádemelési szakba sem jutna. Az előző példánál és rendelkezésre álló bizonyítékoknál maradva, a felvetés a következőképpen válaszolható.

„Tóth Krisztina r. tzs. B.Z.-né kihallgatásának megkezdése előtt tájékoztatja a kihallgatandó személyt, hogy a feljelentett személy B.Z., aki a tanú házastársa, ezért a tanúvallomást teljes egészében megtagadhatja. B.Z.-né úgy dönt, hogy a nyomozás során vallomást nem tesz. A többi bizonyíték függvényében a nyomozó hatóság vagy tanúként vagy gyanúsítottként hallgatja ki B.Z.-t, aki szintén nem tesz vallomást. A Piripócsi Rendőrkapitányság a beszerzett bizonyítékok alapján az eljárás megszüntetéséről határoz.”

Második megoldási javaslat

Amennyiben a jogalkotók a felvetett megoldási javaslatok ellenére sem látják indokoltnak a terhelt fogalmának kibővítését, a fenti probléma egy másik változtatással a bíróság előtt is korrigálható lenne.

Ez alapján a hatályos Be. tanúzási figyelmeztetéseit az alábbiak szerint javaslom módosítani. A bírósági eljárásban megtagadhatja a tanúvallomást az a személy, akinek hozzátartozója a nyomozási szakban tanúként volt jelen, a bírósági szakban azonban már terheltként. Korábban vele ezt a figyelmeztetést azért nem közölték, mert kihallgatáskor a hozzátartozója még nem volt terhelt, és ezért a nyomozási szakban vallomást tett. Álláspontom szerint az lenne a fair eljárás szempontjából a legkézenfekvőbb, ha vallomását a bíróság az 1998. évi törvény ide vonatkozó rendelkezései szerint bírálná el. Tehát ha a bíróság előtt a tanú a vallomástételt megtagadja, úgy a nyomozási szakban előadottak sem használhatók föl. Amennyiben viszont a tanú az újonnan közölt figyelmeztetések hallatán úgy dönt, hogy vallomását fenntartja és ismét vallomást kíván tenni, úgy a nyomozási szakban tett vallomása teljes egészében felhasználható. Példával illusztrálva a következőképpen:

„Költségvetési csalás ellen indult büntetőügyben (a nyomozás elrendelése 2018. július 11.) tanúként hallgatja ki 2018. augusztus 22-én a Nem-

zeti Adó-és Vámhivatal eljáró tisztje a QWERTZ Nyrt. egy magas beosztásban lévő tagjának testvérét, S.L.-t. Az eljárás ebben a szakaszban még ismeretlen tettes ellen van folyamatban. A lefolytatott nyomozás során több embert is meggyanúsítanak, köztük a tanú testvérét, S.A.-t is. Az ügyben S.L. folytatólagos kihallgatása nélkül vádat emelnek, a tárgyalási napot is kitűzték. A tárgyalásra megidézett S.L. úgy nyilatkozik, hogy vallomást nem tesz.”

Véleményem szerint ebben az esetben indokolt lenne a tanú nyomozási eljárás során tett vallomását a bizonyítékok köréből kirekeszteni. Lássuk mi a helyzet akkor, ha a tanú mégis tesz vallomást.

„S.L. kihallgatásának megkezdésekor a bíróság felhívja a tanú figyelmét arra, hogy a vallomástételt a III.r. vádlottra (testvére) tekintettel megtagadhatja.⁸⁹ Amennyiben a tanú úgy dönt, hogy vallomást tesz, nyilatkoztatni szükséges arra, hogy korábbi vallomását fenntartja-e. Ha a tanú válasza igen, korábbi vallomása felhasználható és mivel a 172. § (1) bekezdésében foglalt figyelmeztetést is közölték vele, később sem hivatkozhat arra, hogy a nyomozási szakban a 171. §-ra nem figyelmeztették.”

A korrekció a figyelmeztetések első olyan alkalommal történő közlésekor lenne alkalmazható, amikor a hozzátartozó szűk értelemben is terhelti pozícióban van, tehát legalább gyanúsított. Ellenkező esetben teljes egészében visszavennénk a régi Be. rendelkezéseit, mellyel jelen dolgozat szerzője sem értene egyet.

A kérdésre történő válaszadás megtagadása

„Bűncselekmény elkövetésével vádol”

Be. 172. § (1) *„Aki magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná, az ezzel kapcsolatos kérdésben – a (2) bekezdés esetét kivéve – a tanúvallomást megtagadhatja, akkor is, ha a) a tanúvallomást a terhelte hozzátartozójaként nem tagadta meg.”*

---

⁸⁹ Csak abban a részben, amelyben a testvére felelősségét érinti.

A vallomás teljes egészében történő megtagadásánál részletezett fogalmak és felvetett problémák ebben a részben megfogalmazottakra is irányadóak, ezért azok megisméltésétől eltekintek. Az egyes kérdésekre történő válaszadás megtagadásánál egy további probléma merül fel, amiről még nem volt szó.

Amikor a kihallgatások kezdetén a figyelmeztetés ezen részét közlik a tanúval, rendszerint bele sem gondolnak abba, hogy ez a mondat mit jelenthet. Jelen dolgozat szerzője is csak azért gondolkozott el erről a kérdéstről mélyebben, mert a munkája során olyan esettel találkozott, amelynek vizsgálata során felmerült a következő probléma.

Anélkül, hogy anyagi jogi szempontból teljesen szétszednénk a kérdést, említést kell tegyünk röviden arról, hogy mit értünk a bűncselekmény fogalma alatt.

A Btk. akként fogalmaz, hogy *„Bűncselekmény az a szándékosan vagy – ha e törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli – gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre e törvény büntetés kiszabását rendeli.”*⁹⁰

A bűncselekmény tehát négy fogalmi elemből tevődik össze: a cselekményből, a bűnösségből (szándékosság vagy gondatlanság), a társadalomra veszélyességből és a jogellenességből.⁹¹ Egyes jogi iskolák máshogy látják a bűncselekmény fogalmának összetevőit, illetőleg a bűncselekmény fogalmának megközelítése is különböző lehet.⁹² Sem azokba, sem az általam hivatkozott iskola véleményének anyagi jogi elemzésébe sem mennék bele, hiszen ez egy eljárásjogi, azon belül is a problémát gyakorlati szemszögből megközelítő dolgozat. Amiért mégis fontosnak tartottam azt, hogy a bűncselekmény tényállási elemeivel (és negatív tényállási elemével) is foglalkozzak, az az, hogy munkánk során elkerülhetetlen az anyagi jog általános részének ismerete és alkalmazása is.

---

⁹⁰ Btk. 4.§ (1) bek.

⁹¹ Bővebben a bűncselekménytanról: NAGY, 2010 A bűncselekmény fogalma fejezet, 87-90.o.; BALOGH, 2015 A bűncselekmény törvényi fogalma fejezet 25-29.o.

⁹² Bővebben arról, hogy milyen cselekmények minősülnek bűncselekménynek: GEL-LÉR, 2013 - A bűncselekmény c. alfejezete 178-181.o.

A probléma hasonló, mint a terhelt fogalmánál kifejtettek. Kérdés, hogy csak és kizárólag a szűk értelemben vett bűncselekmény fennállása esetén van helye a vallomás megtagadásának vagy akkor is, ha a hozzátartozókra nézve terhelő vallomást tennék?⁹³ További kérdésként merülhet fel, hogy van-e joga a tanúnak a Be. 172. § (1) bekezdésre hivatkozva megtagadni a vallomástétel abban az esetben, ha bűncselekmény fogalmi elemei hiányoznak?

Jelen fejezetben ezekre a kérdésekre keresem a választ, beleszőve a saját tapasztalataimat is. A két kérdéskört az alapján határoltam el, hogy a kihallgató vagy a kihallgatott mérlegelési körébe tartozik-e a vallomás-megtagadási jog gyakorlásának feltétele.

A bűncselekmény fogalmi elemeinek hiánya - a kihallgató személy szempontjából

„*Ignorantia iuris non excusat legem*”⁹⁴. Senki sem hivatkozhat a szabályszerűen nyilvánosságra hozott norma nem ismeretére,⁹⁵ hiszen szabályszerű kihirdetésüket és közzétételüket követően a jogszabályok valamilyeni személy részére megismerhetővé válnak. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a laikus emberek jogászok módjára képesek a jogszabályok értelmezésére, illetőleg alkalmazására. Ennél fogva nem várható el tőlük, hogy ismerjék a bűncselekmény fogalmát, tényállásszerűségének feltételeit sem. A büntetőjog területén kötelezettségük kimerül abban,⁹⁶ hogy a jogszabályban megjelölt cselekmény elkövetésétől tartózkodni kötelesek. A

---

⁹³ A FANTOLY-GÁCSI féle tankönyv (GÁCSI, 2013/a 226.o.) egyértelműen leszögezi, hogy valamilyen olyan kijelentést érteni kell ez alatt, mely bűncselekmény elkövetésére utal. Habár én is a tankönyv szerzőjével értek egyet, továbbra is úgy gondolom, hogy az egységes jogalkalmazás érdekében, indokolt lenne ezt egy kötelezően alkalmazandó dokumentumban megfogalmazni.

⁹⁴ A jog nem tudása senkit sem mentesít.

⁹⁵ KISS, 2011. 149.o.

⁹⁶ Leszámítva természetesen azokat a kötelezettségeket, amelyekről a hatóság által tudomással bírnak.

büntetőjogi jogszabályok értelmezésének és alkalmazásának feladata a jogalkalmazókra (jelen esetben kihallgatókra) hárul.

A kihallgatóknak a feladatuk tehát az, hogy abban az adott, konkrét szituációban döntsenek a felől, hogy egyáltalán beszélhetünk-e bűncselekmény elkövetéséről. Ez a jogszabály pontos ismeretén túl, feltételezi azt is, hogy a konkrét szituációban a jogalkalmazó azt megfelelően is alkalmazza. A korábbi szabályozás szerint, ha tanú hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolta, köteles volt a kihallgató ismételten felhívni a tanút a hivatkozott figyelmeztetésekre,⁹⁷ mely szintén kétoldalú megerősítést jelentett. A tanú oldaláról azért, mert a kihallgató segített eligazodni abban, hogy a tanú a konkrét mondandójával bűncselekmény elkövetésével vádolta-e magát vagy hozzátartozóját. A kihallgató személy oldaláról pedig azért, mert az ismételt közlés ellenére fenntartott vallomás kevésbé volt támadható a védelem oldaláról. Az ismételt figyelmeztetések kötelező közlésének követelményét a jogrendszer túlszabályozottságának megszüntetése érdekében hatályon kívül helyezték,⁹⁸ mellyel egyet is értek. A kötelező jelleggel előírt ismételt figyelmeztetési kötelezettség elmaradása esetén ugyanis a vallomás (érintett része)⁹⁹ nem volt figyelembe vehető. Amennyiben viszont csak lehetőség, elmaradása nem eredményezi a vallomás fel nem használhatóságát. Az ismételt figyelmeztetések kötelező érvényű alkalmazásának betartása szinte lehetetlen volt és amellett, hogy elmaradása esetén a vallomás bizonyítékként nem volt figyelembe vehető, a folyamatos korrekciók (folytatólagos kihallgatásokon) az eljárás elhúzódásához is vezethettek. Nem beszélve arról, hogy a kihallgatások jelentős részében csak később körvonalazódik, hogy pontosan mivel vádolja bűncselekmény elkövetésével a tanú a hozzátartozóját.¹⁰⁰ Az új büntetőeljárás törvény ezt a passzust már nem tartalmazza,

⁹⁷ Régi Be. 293.§ (3) bek.; 2011. évi CL. törvény 62. § (3) bek.

⁹⁸ 2012. évi LXXVI. törvény 3.§

⁹⁹ BJD 2072: az eljáró hatóság még azt is megteheti, hogy ugyanannak a tanúnak a vallomását részben elfogadja, részben pedig elvesse.

¹⁰⁰ CZIKAJLÓ, 2016. E kérdéskörben megfogalmazottakkal teljes egyetértésben.

az ismételt figyelmeztetés használatát azonban nem is tiltja meg. Ez minden szempontból ideális megoldás.^{101 102}

Az eljárás során a kihallgatónak úgy kell eljárnia, hogy az adott bűncselekmény objektív és szubjektív tényállási elemeinek meglétét is vizsgálnia kell. Ez feltételezi azt, hogy a cselekmény tényállásszerűségének teljes körű vizsgálata sokszor az egész nyomozási eljárást végigkíséri és csak annak lezárása előtt válik megállapíthatóvá az, hogy bűncselekmény elkövetéséről beszélhetünk-e vagy sem. A tényállásszerű bűnelkövetés mellett másik feltétel az, hogy a cselekmény büntető-jogellenes és bűnös is legyen, azaz ne álljon fenn büntethetőséget (jogellenességet vagy bűnösséget) megszüntető¹⁰³ vagy kizáró ok.¹⁰⁴ Lássuk egy példán bemutatva a felvetett problémát.

„Eljárás indult G.S. ellen közveszélyokozás és más bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja miatt, mert a rendelkezésre álló adatok szerint a gyanúsított 2018. augusztus 25. napon, 22:00 óra körüli időben rábírta a nevelése és egyben felügyelete alatt álló 13 éves T.T.-t, hogy a Piripócs, Paripa utca 55. szám alatt található haragosának elhagyatott istállóját bosszúból gyújtsa föl. Gyk. T.T. az apja kérésének eleget tesz, az istállót felgyújtja, mely azonban közveszélyt idézve elő átterjed a szomszédos tanyára is. A nyomozás során kihallgatják T.T. édesanyját, R.T.-t (hajdani G.S.nét) is, aki gyermeke apjától már öt éve elvált.”

A fenti cselekmény elkövetője közvetett tettesként G.S. lesz, míg gyk. T.T. gyermekkor miatt nem büntethető. Még ha jó viszonyt is ápol az elvált házaspár, R.T. akkor sem tagadhatja meg a vallomástételt, hiszen az egyetlen hozzátartozója az ügyben T.T., akivel szemben azonban bűnös-

---

¹⁰¹Ezért nem értek egyet Gácsi Anett azon megállapításával, hogy „olyan garanciális szabállyal találkozott a jogalkotó, amelynél a büntetőeljárás hatékonyságát nem a gyorsításban, hanem éppen ellenkezőleg, az ismételt figyelmeztetésben látta megvalósíthatónak.”. GÁCSI, 2013/b 353.o.

¹⁰²Egyetértek Gácsi Anett és Háger Tamás azon véleményével, hogy az ismételt figyelmeztetés törvényi szintre emelése összességében nem jelentett paradigmaváltást, hiszen 2012. január 1. előtt és jelenleg is használja a gyakorlat ezt a jogintézményt.

¹⁰³Btk. 25.§

¹⁰⁴Btk. 15.§

séget kizáró gyermekkor áll fenn, így az eljárás során nem büntethető. Szűk értelemben gyk. T.T. cselekménye nem is bűncselekmény, ezért R.T. a tanúvallomás megtételét nem tagadhatja meg.

Az ügy bonyolítása végett tegyük fel, hogy G.S. nem haragosának elhagyatott istállójának, hanem lakóingatlanának felgyújtására hívja fel a tizenhárom éves gyermekét. Ebben az esetben – feltéve, ha a gyereknek volt belátási képessége – a nyomozást emberölés kísérlete miatt lehet indokolt folytatni, mely bűncselekmény elkövetője – bizonyítottság esetén – gyk. T.T. lesz, felbujtója pedig G.S. A gyerek édesanyja, R.T. ebben az esetben jogosult lesz a mind a Be. 171. §, mind pedig a 172.§ (1) bekezdés a) pontjára hivatkozva is a tanúvallomás vagy az egyes kérdésekre történő válaszadás megtagadására.

A terhelő vallomás - a kihallgatott személy szempontjából

Ahogy arról korábban is szó volt, a tanúként kihallgatott sokszor laikus emberek nem feltétlenül tudnak különbséget tenni aközött, hogy valami tiltott vagy büntetőjogilag tiltott, azaz bűncselekmény-e. A kihallgatott személy a figyelmeztetések közlésekor részben tud „segíteni” a tanúnak a jogszabály értelmezésében,¹⁰⁵ arra azonban nincs garancia, hogy a tanú ennek ellenére nem tesz a hozzátartozójára nézve terhelő vallomást. Sőt a törvény kifejezetten a bűncselekmény szót használja (bűncselekmény elkövetésével vádol), melyre tekintettel indokolt lehet a kihallgatott ismételt figyelmeztetése. Megfordítva viszont a példát, a tanú vallomásának terhelő részét is hiheti bűncselekménynek, melyre hivatkozva megtagadja az adott kérdésre történő válaszadást. Az persze megint kérdéses, hogy ez a részéről mennyire volt tudatos, melynek elemzése szintén egy másik dolgozat tárgyát képezhetné.

Egyszerűbb lenne a kihallgatott és a kihallgatott személynek is, ha a törvény nem a „bűncselekmény” szót vagy nem kizárólagosan azt használ-

---

¹⁰⁵ Például elmondja a tanúnak, hogy a vallomástétel megtagadásának szempontjából ki számít hozzátartozónak.

ná.¹⁰⁶ A megfogalmazás az alábbiak szerint lenne álláspontom szerint a leghelyesebb:

„Aki magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná, vagy magára vagy hozzátartozójára a büntetőjogi felelősség megállapítására alkalmas terhelő vallomást tenne az ezzel kapcsolatos kérdésben – a (2) bekezdés esetét kivéve – a tanúvallomást megtagadhatja, akkor is, ha a) a tanúvallomást a terhelt hozzátartozójaként nem tagadta meg.”

A Be. 172. § ilyen módon történő kiegészítése meglátásom szerint az önvádra kötelezés tilalmával, pontosabban annak céljaival – még ha azt az eljárási törvény külön alapjogként nem is nevesíti – jobban összeegyeztethető.

A Legfelsőbb Bíróság is rámutatott a bűncselekményre hivatkozott vallomásmegtagadás problematikájára, nevezetesen rögzítette, hogy a tanú *„azokra a kérdésekre nem köteles választ adni, amelyek az ő vagy a hozzátartozója büntetőjogi felelősségét érintik”*.¹⁰⁷ Ez a megfogalmazás egyben tágítja és szűkíti is az értékelhetőséget. A bűncselekmény körét tágítja, hiszen büntetőjogi felelősséget érintő kérdéskörrel beszél, amelybe adott esetben beletartozhat a terhelő vallomás tételétől való tartózkodás is. Ugyanakkor rögzíti, hogy a nem büntetőjog területére (szabálysértés, fegyelmi felelősség stb.) tartozó felelősség vonatkozásában a vallomástétel nem tagadható meg.¹⁰⁸

---

¹⁰⁶ Ennek szükségességét Nagy Lajos is megfogalmazta már közel ötven évvel ezelőtt. NAGY, 1966. 290.o.

¹⁰⁷ BH1983.436.

¹⁰⁸ A gyakorlatban ezzel kapcsolatban további probléma merülhet fel. (pl. a sértett által helytelenül meghatározott értékhatár kapcsán.)

*A kérdések és válaszok, valamint a figyelmeztetések (szó-szerinti) jegyzőkönyvezése*¹⁰⁹

Kérdésként merülhet fel, hogy a kihallgatások során elhangzott (ismételt) figyelmeztetések és feltett kérdések, valamint az azokra adott válaszok szó-szerint jegyzőkönyvezése indokolt-e.

A válasz nem egyértelmű. Különbséget szükséges tenni aközött, hogy a kérdés illetve a válasz a kihallgatás melyik szakaszában hangzik el. Általánosságban elmondható, hogy a jegyzőkönyv elején szereplő sablonkérdések (adategyeztetés, figyelmeztetés során elhangzottak) szó-szerinti jegyzőkönyvezése indokolatlan abban az esetben, ha csak egy eldöntendő kérdés megválaszolásáról van szó.¹¹⁰ Sok esetben ugyanis a kihallgató hiába teszi fel azt a kérdést a tanúnak, hogy megértette-e a figyelmeztetést, a tanú csak egy bólintással felel. Nemleges válasz esetén sem kerül sor ennek feltüntetésére. Ebben az esetben ugyanis a kihallgató megpróbálja máshogyan elmagyarázni a tanúnak a közölt figyelmeztetéseket,¹¹¹ majd miután a magyarázat után a tanú megértette azokat, ezt a választát foglalják jegyzőkönyvbe.

Amennyiben viszont egy kérdés nem a kihallgatás informális részében merül fel, úgy célszerű lehet annak és az adott válasznak a szó-szerinti jegyzőkönyvezése. Ez mindig az adott szituációtól és kihallgatótól függ.

Gyakran olvashatunk olyan részt a jegyzőkönyvekben, hogy „*Feltett kérdésre elmondom, hogy...*”. Ez arra utal, hogy a kihallgatott nem a val-

---

¹⁰⁹ A korábbi szabályozás a figyelmeztetések során feltett kérdések és az azokra adott válaszok szó-szerinti jegyzőkönyvezését követelte meg. Ennek elmaradása esetén a vallomás bizonyítékként semmilyen részében nem volt figyelembe vehető, bár utólag (folytatólagos kihallgatás keretei között) orvosolható volt a probléma. A hatályos Be. szerint a figyelmeztetések és arra adott válaszok közlésének elhangzása, valamint jegyzőkönyvben történő fel nem tüntetése ugyanezeket a jogkövetkezményeket vonja maga után. – CZIKAJLÓ, 2016, kivéve, ha a tanú kioktatása ténylegesen megtörtént, viszont a jegyzőkönyvvezető hibájából ez mégsem került rögzítésre. BH 2008.80

¹¹⁰ Ha a válasz nem igen vagy nem, hanem például, hogy milyen okra hivatkozva tagadja meg a vallomástételt, úgy indokolt lehet a szó-szerinti jegyzőkönyvezés.

¹¹¹ Megint más kérdés, hogy mi történik akkor, ha a tanú a kihallgató minden próbálkozása ellenére nem érti a figyelmeztetéseket. A Be. ugyanis nem tartalmaz arra vonatkozóan semmit sem, hogy ebben az esetben mi a teendő.

lomásának előadása során, hanem a kihallgató személy által feltett kérdésre nyilatkozik, a jegyzőkönyvben azonban magát a kérdést nem tüntetik fel. Ennek oka általában az, hogy maga a kérdés konkrétan nem is lényeges, csak az arra adott válasz vagy a válaszból következtetni lehet a kérdés jellegére.¹¹² Előfordulhat azonban olyan szituáció is, amikor a kérdés szó-szerinti jegyzőkönyvezése is indokolt lehet. Ilyen jegyzőkönyvezés általában elfogult tanúnál (vagy terhelnél) lehet indokolt, akinek vallomása sokszor saját elmondásával is ellentmondásban álló kijelentéseket tartalmazhat. Szintén indokolt lehet a kérdés szó-szerinti jegyzőkönyvezése, ha az arra adott válaszból utólag arra lehetne következtetni, hogy a kérdés irányított volt.^{113 114}

Nem értek egyet azon szerzőkkel, akik azon az állásponton vannak, hogy azon tanúk esetében, akik a Be. 172.§ (1) bekezdése alapján tagadják meg a kérdésre történő válaszadást, a kérdés rögzítése az önvádra kötelezés tilalmát sértené.¹¹⁵ Kérdés, hogy ha már magát a kérdést sem rögzítjük, akkor hogyan fogunk arról dönteni, hogy a tanú jogosultan tagadta-e meg a válaszadást? Szintúgy az ismételt figyelmeztetés is fogalmilag kizárt lenne, hiszen mi alapján rögzíték a jegyzőkönyvben egy ismételt figyelmeztetést, ha magát a kérdést és az arra adott választ viszont nem.

Álláspontom szerint igenis szükséges lehet mind a feltett kérdés, mind az adott válasz és az ismételt figyelmeztetés (adott esetben akár szó-szerinti) jegyzőkönyvezése.¹¹⁶ Amennyiben a tanú a figyelmeztetések tudatában úgy nyilatkozik, hogy a kérdésre nem válaszol vagy a már megválaszolt kérdésre, az ismételt figyelmeztetéseket követően úgy nyilatkozik, hogy a válaszát nem tartja fenn, úgy vallomásának ezen része

---

¹¹² 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet 7. § (3) bek.

¹¹³ Régi Be. 180.§ (1) bek.; Be. 186. § (3) bek.

¹¹⁴ Vagy éppen ennek ellenkezőjét.

¹¹⁵ Bodony István – Hack Péter – Herke Csongor – Ignác György – Kadlót Erzsébet – Mohácsi Barbara: Kommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez, 2015 – idézi GÁCSI, 2016. 93. o.

¹¹⁶ A tanúzási figyelmeztetések, ill. a tanúzási akadályok tisztázása során felmerülő kérdések és az arra adott válaszok jegyzőkönyvezésének elmaradása a vallomás bizonyítékok köréből történő kirekesztését eredményezi. BH 2005.386

egész egyszerűen nem vehető figyelembe.¹¹⁷ Ez semmiféleképpen sem prejudikáció, hiszen az információ akkor is a hatóság tudomására jut, ha rögzítik a jegyzőkönyvben és akkor is, ha nem.

A korábban kifejtettek miatt azonban helytelennek tartom azt, ha az eljárásjogi törvény kötelezően írná elő az ismételt figyelmeztetések (szó szerinti) jegyzőkönyvezését. A figyelmeztetés megismétlésnek szükségessége ugyanis a kihallgató mérlegelésén alapul, a jegyzőkönyvben történő kötelező rögzítés előírása esetén, az ismételt figyelmeztetés a hatóság szemszögéből egy „öngól” lenne. Abban az esetben, ha ismételt figyelmeztetéseket kötelező lenne minden egyes alkalommal a jegyzőkönyvben feltüntetni, esetleges elmaradásuk azt eredményezné, hogy a vallomás azon része nem használható fel bizonyítékként. Mint korábban említettem, a gyakorlati tapasztalat azt mutatja, hogy sok esetben még maga a kihallgató sem tudja a kihallgatás pillanatában azt, hogy a kijelentésével a tanú bűncselekmény elkövetésével vádolja-e a hozzátartozóját vagy sem. Ha a kihallgató az a nyomás lenne, hogy az ismételt figyelmeztetés elmaradása esetén a felvett vallomás egy részét „kukába kellene dobni,” önkéntelenül is a kihallgatás alatt a tanú által elmondottakat elemezgetné, esetenként olyan részletességgel, mely nemhogy az eljárás elhúzódtásához, de a kihallgatás hatékonyságának romlásához is vezethet.

„A Piripócsi Rendőrkapitányságon eljárást folytatnak J.É. ellen kiskorú veszélyeztetés büntetvének gyanúja miatt. A helyi családsegítő feljelentése alapján J.É. nem biztosítja kk. K.É. megfelelő ételmezését, ruházzkodását, nem viszi időben orvoshoz, az óvodából pedig a gyermek személyes higiéniájára is érkezett panasz. Az eljárásban gyanúsított nincs. Az eljárás során tanúként hallgatják ki J.É. édesanyját, a M.É.-t, sértett gyermek nagymamáját, akivel a szükséges figyelmeztetéseket közlik. Ezek tudatában a tanú úgy nyilatkozik, hogy tesz vallomást.”

Vallomása során a tanú gyakorlatilag minden egyes mondatával bűncselekmény elkövetésével vádolja a saját lányát, hiszen a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény tipikusan nem egy mozzanattal megvalósítható

---

¹¹⁷ BH 2006.317

cselekmény,¹¹⁸ hanem egy folyamatos veszélyeztető magatartás kifejtését feltételezi. Ha a kihallgató szűk értelemben minden egyes részletre alkalmazná az ismételt figyelmeztetés jogintézményét, a kihallgatás az alábbiak szerint zajlana.

„K: Miket tapasztalt a gyermek testi fejlődését illetően?

T: Igazából a gyerekek elég jó étvágya van. Nem is értem miért olyan kis sovány. Múltkor is, amikor átjöttek hozzánk, úgy evett, mint aki aznap még nem látott volna ennivalót.

Ismételt figyelmeztetés és válasz.

K: Milyen a gyermek egészségi állapota?

T: Elégé beteges. Hiába mondom az anyjának, hogy vegyen a gyerekeknek egy rendes téli kabátot, azt feleli, hogy „Ez nem divatbemutató”...

Ismételt figyelmeztetés és válasz.

T...a múltkor is kérdeztem Évikétől, hogy hova lett a kesztyűje. Mert hát télen úgy biciklizett át hozzám az az 5 éves kislány, hogy nem volt kesztyűje sem. Azt felelte, hogy az anyja nem vett neki.

Ismételt figyelmeztetés és válasz.”

Az ismételt figyelmeztetések ily módon történő alkalmazása egyértelműen a kihallgatást hátráltatja. A kihallgatónak folyamatosan félbe kell szakítania a tanút, aki a közbevágástól elfelejtheti, amit eredetileg mondani szeretett volna. Helyette érdemes a tanút hagyni beszélni, majd a kihallgatása végén megkérdezni, hogy az ismételt figyelmeztetések tudatában is fenntartja-e azt, amit az imént elmondott.

Összegzésként

„A nyomozó munkája során a bizonyítás jelenti a feladatot, a törvény keretei pedig a korlátot.”¹¹⁹

A már kifejtettek megisméltése nélkül az alábbiak szerint lehetne összefoglalni mindazokat a megoldási javaslatokat, amelyek beépítésével a

---

¹¹⁸ Hangsúlyozandó, hogy lehetséges az egy mozzanatos elkövetés, de nem tipikus.

¹¹⁹ VARRÓ, 2008 17.o.

nyomozó hatóság kihallgatásait egységesebbé tehetnénk, biztosítva ezáltal a nagyobb jogbiztonságot, közvetett módon pedig a bíróságok munkáját és az eljárások gyorsítását is elősegíthetnénk.

Indokolt lenne a Be. 171. §-t a feljelentett és a gyanúsítható személyre is kiterjeszteni, ezzel egyidejűleg definiálni a két fogalmat. Ennek hiányában a vallomás felhasználhatóságán lehetne változtatni, ami azonban már az eljáró bírón múlna.

Szintúgy elvárható lenne, hogy jogszabályi szinten rögzítsék azt, hogy nemcsak szűk értelemben vett tényállásszerű bűncselekmény elkövetése esetén van helye a vallomás megtagadásának, hanem valamennyi olyan esetben, amikor büntetőjogi felelősséget megalapozó, terhelő vallomást tenne a tanú.

A fenti fogalmak, szabályok tisztázatlansága napi szinten okoz problémát a nyomozási eljárás során a kihallgatóknak. Nem meglepő, hogy ebből a bíróság jóval kevesebbet észlel, mivel valamennyi bírósági szakig eljutott büntetőügynek van terheltje. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne lenne szükség a megjelölt fogalmak tisztázására, a szabályozás újragondolására.

Az általam felvetett problémák jellegükből adódóan tipikusan a nyomozó hatóságok előtt folyamatban lévő eljárások során jelennek meg, mint láthattuk kihatással lehetnek az eljárás későbbi szakaszaira is. A hozzátartozói viszonyra tekintettel rögzített vallomásmegtagadási jog részletszabályainak újragondolása azonban elsősorban nem a hatóság oldaláról érdemelne kiemelt figyelmet, hanem az eljárás résztvevőinek oldaláról. A jogbiztonsághoz való jog mindenkit megillető alapvető jogsultság, amelynek a részletszabályait összefoglalni nem lehet. A fogalomhoz tartoznak más alapvető jogok is (mint például a tisztességes eljárás-hoz való jog), de tényleges tartalommal az egyes ágazati jogszabályok fogják megtölteni. Nekünk jogalkalmazóknak az a feladatunk, hogy a jogalkotó által a kezünkbe adott eszközökkel biztosítsuk az eljárásban részt vevő személyek jogait és ezzel egyidejűleg az eljárást a jogszabályok által felhatalmazott módon lefolytassuk.

Az eljárás során azonban szembesülhetünk azzal, hogy a jogalkotó által megfogalmazottak nem elégségesek az alapvető jogok érvényesülésé-

nek biztosítására. Ilyen anomáliák tapasztalása esetén a jogalkalmazók feladata, hogy gyakorlati tevékenységük során tapasztalt problémákat tudományos munkák keretei között jelezzék a jogalkotók felé. Jelen dolgozat szerzőjének is ez volt a célja.

Irodalom

Ambrus István – Fantoly Zsanett – Gácsi Anett - Juhász Zsuzsanna: Bevezetés a büntetőeljárás és büntetésvégrehajtási jogba (Szeged 2011, Pólay Elemér Alapítvány)

Balogh Ágnes: Büntetőjog I. Általános Rész, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2015

Belovics Ervin: A büntetőeljárás résztvevői In.: Belovics Ervin – Tóth Mihály: Büntető eljárásjog, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2015

Belovics Ervin: A büntetőeljárás résztvevői (In.: Belovics Ervin - Tóth Mihály: Büntető eljárásjog HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2017

Bodor Tibor - Csák Zsolt - Máziné Szepesi Erzsébet - Somogyi Gábor-Szokolai Gábor - Varga Zoltán (Budapest 2016, Wolters Kluwer Kft.): Nagykomentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez

Elek Balázs: A tanú befolyásolása a büntetőeljárásban, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2007

Gácsi Anett Erzsébet: A bizonyítás (In.: Fantoly Zsanett – Gácsi Anett Erzsébet: Eljárás büntetőjog Statikus Rész), Iurisperitus Bt., Szeged, 2013

Földesi Tamás: A magyar büntetőeljárás törvény (1998.évi XIX.tv.) etikája, Magyar Jog, 2013/8.szám 479-485.o.

Gácsi Anett: A tanú mentességi jogára való figyelmeztetés, mint (új?) szabály a magyar büntetőeljárásban, Magyar Jog, 2013/6.szám 348-356.o.

Gácsi Anett Erzsébet: A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése a büntetőeljárásban, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2016

Gellér Balázs József: Legalitás a vádpadon, Elte Eötvös Kiadó, Budapest, 2013

Erdei Árpád - Hack Péter –Holé Katalin – Király Eszter –Koósné Mohácsi Barbara: Büntetőeljárás jog II., Elte Eötvös Kiadó (Szerk: Hack Péter) Budapest, 2015

Háger Tamás: Egyes elhárítható tanúvallomási akadályok a büntetőperben (A hozzátartozói viszonytal és az önvádra kötelezés tilalmával összefüggő mentességi okok) Magyar Jog, 2014/7-8.szám 425-432.o.

Herke Csongor – Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba: A büntető eljárásjog elmélete Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2012

Nagy Lajos: A tanúbizonyítás a büntetőperben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966

Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010

Pelyák János: Gondolatok a gondatlanságból elkövetett hamis tanúzás vétségével kapcsolatban, Ügyészek Lapja 2018/2. szám 5-12.o.

Kiss Barnabás: Jogforrási rendszer (In.: Trócsányi László – Schanda Balázs: Bevezetés az alkotmányjogba I.) , AKAPRINT Nyomda, Budapest, 2011

Varró Krisztián: A megalapozott gyanú közlésének időpontja és az ezzel kapcsolatos dilemmák, Ügyészek Lapja 2008/1. szám 13-20.o.

Kovács Gyula: A tanú kihallgatásának egyes kérdései (<https://doksi.hu/get.php?lid=20697>) feltöltés dátuma: 2015. március 07. letöltés dátuma: 2018. október 08.

Czikajló Ádám: A tanú vallomástételének akadályai (<https://jogaszvilag.hu/szakma/a-tanu-vallomastetelenek-akadalyai/>) feltöltés dátuma: 2016. május 19. letöltés dátuma: 2018. október 8.

1. számú melléklet

Oldal	Kérdés	Mire elég?	Szükségesség a megalapozott gyanúhoz
Tárgy	Mi?	Eljárás kezdete: tény, történés, bűncselekmény gyanú	Nélkülözhetetlen
Tényállás	Hol?	Járulékos: körülmény, ami lehet minősítő körülmény	Nélkülözhető
	Mikor?	Járulékos: körülmény, ami lehet minősítő körülmény	Nélkülözhető
	Hogyan?	Járulékos: elkövetési magatartás, lehet minősítő körülmény	Nélkülözhető
Alany	Ki?	Megállapítandó	Nélkülözhetetlen
	Kivel?	Megállapítandó	Nélkülözhetetlen ¹²⁰
Motívum	Miért?	Indíték: ritkán jelenik meg a Btk.-ban	Többnyire nélkülözhető

---

¹²⁰ Álláspontom szerint a sértett/passzív alany kilétének megállapítása nem minden esetben nélkülözhetetlen a megalapozott gyanú közléséhez. Gondoljunk csak egy csoportos garázdaságra!

In memoriam Dr. Déri Pál nyugállományú rendőr dandártábornok

Több mint három és fél évtizede történt, amikor az első tiszti beosztásomban Rábafezesen, a határőr őrsön a hadnagyi csillag után rám zuhantak az elmélet és a gyakorlat ellentmondásai és úgy gondoltam, hogy a frissen szerzett gyakorlati tapasztalataimat papírra írva összevetem a Kossuth Lajos Katonai Főiskolán tanultakkal. Közvetlen kollégáim arcára osztatlan mosolyt csalva ezzel. Az elhatározást tett követte, és az elkészült rövid, de tanulmányos írományt elküldtem a Belügyi Szemle¹ akkori főszerkesztőjének, Déri Pálnak, majd várakozó álláspontra helyezkedtem. A kollégáimnak és számomra is meglepetést okozott a főszerkesztőtől hamarosan megkapott válasz,² amely a kézirat némi javítása után a közléshez kérte a hozzájárulásomat. Azt hiszem ekkor egy életre megjegyeztem a levél aláírójának, Déri Pálnak a nevét, aki ekkor már évtizedek óta betöltötte a Belügyi Szemle főszerkesztői posztját³, és a cikkem megjelenése után további írásra buzdított. Később, tudományos kutatásaim során mindig felbukkant a neve, hol egy-egy cikk szerzőjeként, hol főszerkesztőként. Személyesen

---

¹ Deák József: A rendészettudomány kialakulása és fejlődése a Belügyi Szemle (1953-2013) tükrében. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XV. kötet, Pécs, 2014. 355. oldal,

<http://pecshor.hu/periodika/XV/deakjosef.pdf> Letöltés ideje: 2018.11.23.

² Deák József: Belügyi Szemle 1953–1990: politikai elkötelezettség versus tudomány Magyar Rendészet 17. évfolyam, 2. szám. 128. oldal

³ Deák József: A Belügyi Szemle jubileumi értékelő cikkei a folyóiratról: In Társadalom és honvédelem XX. évfolyam 2016/2. szám 23-30. o.

csak az 1990-es években ismertem meg, amikor egy tudományos rendezvényen szólalt fel.

Azóta sok idő telt el, és módomban állt felkutatni a rendészeti szakfolyóiratok, lapok történetét, amelyekből megtudhattam, hogy nem minden főszerkesztő, szerkesztő tudott évtizedeket⁴ a szerkesztői székben eltölteni. Ezért elhatároztam, hogy papírra vetem az élettörténetét, ezzel tisztelve az életútja, munkássága előtt, amelyből több mint két évtizedet a rendészeti szakfolyóirat: a Belügyi Szemle főszerkesztőjeként dolgozott, irányított, kutatott és publikált a szakmai színvonal emeléséért, a meglévő hiányosságok, hibák kiküszöböléséért.

Déri Pál 1924. december 4-én született Budapesten, egy kispolgári családban. Az apja „kisbérlő” volt, és közvetlenül a II. világháború után viszonylag korán meghalt. Az anyja kunhegyesi származású, aki a II. világháború után rövid ideig a Magyar Kommunista Párt tagja volt. Szülei házasságából nem született testvér, így Déri Pál egyedüli gyerekként nőtt fel a családban. Az anyja kötődése miatt az általános iskolát Kunhegyesen, míg a gimnáziumot a közeli városban, Kisújszálláson végezte el, ahol érettségizett is.

A II. világháborút mint fiatalember élte át. 1944-ben bevonult egy munkásszázadhoz Szolnokra, ahonnan 1944. december 4-én megszökött, és Debrecenbe került. Az érettségét debreceni egyetemi tanulmányok követték vegyészeti szakon, majd az anyja szülővárosában az újjáalakuló rendőrségen helyezkedett el. Ugyanebben az időben belépett a pártba. Ezt követően a rendőri pályán haladt tovább. 1945-46-ban a Kunhegyesi Járás- si Rendőrkapitányságon bűnügyi alosztályvezető, majd 1947-48-ban a Jászberényi Járásban folytatta rendőrtiszti szolgálatát. Ugyanebben az időszakban hat hónapos (rendőr) tiszti továbbképző tanfolyamon vett részt.

---

⁴ Deák József: A rendészettudomány kialakulása és gondozásának nemzetbiztonsági, határőrizeti példái a Belügyi Szemlében a rendszerváltásig. In: Nemzetbiztonsági Szemle 2016/4. szám, 46. o.

<https://folyoiratok.uni-nke.hu/document/nkeszolgaltato-uni-nke-hu/nemzetbiztonsagi-szemle-2016-4-1.original.pdf> Letöltés ideje: 2018.11.26.

Az akkori „nehéz” időknek megfelelően a pályája folyamatosan éles irányváltásokat vett. A bűnügyi alosztályvezetőből rendőriskola újjászervezőjévé vált, ahol a szervezésen túl, az új tematikák kidolgozása és a rendőrtisztek kiképzése várta. A Rendőr Akadémián 1948-1950 között eltöltött szolgálati évek után 1950-ben a Belügyminisztériumba (BM) került kiképzési alosztályvezetőnek.

1952-ben családot alapított Kityel Valériával. Házasságából két gyermek született: fia Déri Pál 1952. augusztus 14-én és leánya Déri Éva 1953. július 31-én.

1953-1956 között a Folyam és Légi-rendészet vezetője volt, ahonnan először a Rendőrségi Szemléhez vezényelték felelős szerkesztőnek. Viszsaemlékezése⁵ szerint ugyan írt néhány cikket korábban a Magyar Rendőrben, de minden tudományos előképzettséget nélkülözött ahhoz, hogy felelős szerkesztő legyen: *„Sokkal inkább azért voltam „adott” a főszerkesztői posztra, mert éppen „ráértem” ugyanis kiszervezték alólam és átadták a KPM-nek a folyam és légirendészeti szerveket.”*⁶

Az első szerkesztői idők nehézségeiről és szépségeiről,⁷ valamint a feladatokról a következőképpen emlékszik vissza:

*„Mindebből adódott első feladatomban: a megmaradt néhány értelmes, szakmánkhoz már érteni kezdő lelkes fiatal sikerült magam köré gyűjtenem.”*⁸

*„A szerkesztőség tagjai szakosodva, az országot rendszeresen járva, felkutatták a rendőri állományból azokat, akik felkérésünkre és segítségünkkal le tudták írni munkájuk sikereit, esetleg hibáit.”*⁹

---

⁵ Déri Pál: Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve. in: Belügyi Szemle 2003/1. szám, Budapest, 5. o.

⁶ Déri Pál: Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve. in: Belügyi Szemle 2003/1. szám, Budapest, 6. o.

⁷ Deák József: The Police, then Interior Review for the Forming of the Science of Law Enforcement; from its Beginning to the Change of the Political System. West Bohemian Historical Review) 4. évfolyam 2. szám. Pilsen–Hamburg, 2014. 239. o. URL.: <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/15549/1/Deak.pdf> Letöltés ideje: 2018.11.23.

⁸ Déri Pál: Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve. in: Belügyi Szemle 2003. 1.sz. Budapest 6. oldal

⁹ Uo.

Az első szerkesztői munkássága idején következett be Sztálin halála, ami a szerkesztőség számára is emlékezetes maradt. Ennek okát a nekrológ elhelyezését biztosító lapszám összetétele és a szovjet tanácsadó felháborodása szolgáltatta, amely végül „fejek hullása” nélkül ért véget. Az ügy elrendezésében nagy szerep jutott Déri Pálnak, aki megtalálta a megfelelő személyt és a megoldást.

A szerkesztői munkát ismét a gyakorlat követte: a BM bűnügyi osztályvezetői széke, majd a képzési és technikai szakterület.

Az 1956-os „viharos” időszak a Német Szövetségi Köztársaságban (NSZK) találta, ahol az abolicionisták világtalálkozóján vett részt. 1956. október 26-án hazajött, majd a beosztásának megfelelően biztosította a Dunán a nemzetközi hajózást. A minősítésében feljegyzettek szerint „*az ellenforradalmi események nagyon megviselték az idegrendszerét.*”¹⁰

Az akkori szóhasználat szerinti ellenforradalom leverése után a Borsod-Abaúj-Zemplén, majd Szabolcs, azt követően pedig Szolnok megyék rendőr-főkapitányságainak felülvizsgálatában vett részt, majd a korábbi tapasztalataira építve a Nógrád Megyei Rendőr-főkapitányság vezetője mellé nevezték ki belügyi megbízottnak.

A rendőrtiszti pályafutásával párhuzamosan folytatta tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetem Jogtudományi Karán, ahol 1957-ben sikeresen doktorált. A jogtudományi tanulmányok mellett német nyelvet tanult, amelyből később felsőfokú nyelvvizsgát tett.

1957-ben megszervezte a nyári kiképzői tábort Csopakon és Aszófőn, majd összeállította a Dzerzsinszkij Iskola tantervét, és irányította az őrsparancsnok képző és alapfokú iskola beindítási munkálatait.

Ám, ahogy mondani szokás, minden út Rómába vezet, ami jelen esetben a Belügyi Szemlét jelentette Déri Pál számára. Nem volt meglepő, hogy az élete visszakanyarodott a Belügyi Szemléhez, amelynek 1961-ben lett a felelős szerkesztője, ami a nyugdíjba vonulásáig tartott. Sőt, az élete ezt követően is összekötődött a rendészeti szakfolyóirattal, amelynek az elődjénél is dolgozott, és a születésénél is bábáskodott.

---

¹⁰ Déri Pál minősítése 1958. február 3.

Az embert próbáló 1950-es évek¹¹ után az 1960-as évek elejére konszolidálódó új helyzet¹² megkívánta a belügyi tevékenységet népszerűsítő, a minisztériumi feladatokhoz a társadalom¹³ széles rétegeit megnyerni szándékozó¹⁴ belügyi propaganda korszerűsítését is.¹⁵

Ennek következtében jelentős fordulatot hozott a rendészeti területen a Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 0023. számú szigorúan titkos parancsa.¹⁶ A BM Kollégium 1962. április 12-i döntése alapján a minisztérium előtt álló feladatok magas szintű végrehajtása érdekében „*olyan egységes elméleti folyóiratot kell kialakítani, amely az egész Belügyminisztériumban felmerülő elvi, politikai¹⁷ és szakmai kérdéseket tudományos színvonalon elemzi és magyarázza.*”¹⁸ Ennek végrehajtása ér-

---

¹¹ Deák József: A Belügyi Szemle a közpolitika szolgálatában (1953–1990). Hadtudományi Szemle. 10. évfolyam 1. szám. 2017. eISSN: 2060-0437 346. oldal URL.: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2017/2017_1/17_1_alt_deak.pdf Letöltés ideje: 2018.11.23.

¹² József DEÁK: The Psychological Struggle between East and West as Reflected in the Interior Review up to the European Safety and Cooperation Conference (1953–1975). Prague Papers on the History of International Relations. Charles University. Vol 11. Issue 1. Prague, 2015. ISSN: 2336-7105 102. o.

¹³ Deák József: Etnikai-e vagy multikulturális a bűnözés? Belügyi Szemle. 65. évfolyam 7–8. szám. Budapest, 2017. 95. o.

¹⁴ Deák József: A Belügyi Szemle és jogelődei a mindenkori politika és a rendszertudomány szolgálatában (1918–1990). In: Orbók Ákos (szerk.): A hadtudomány és a XXI. század. Tanulmánykötet. Doktoranduszok Országos Szövetsége. Budapest, 2016. 31. o.

¹⁵ Deák József: Az állambiztonsági propaganda, annak kialakulása és fejlődése – nemzetbiztonság és civilkapcsolatok, in: Társadalom és honvédelem, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar folyóirata, 2013/3–4. szám, 410. o.

¹⁶ Deák József: A Belügyi Szemle létrehozását, működését szabályozó parancsok, utasítások, 1962–1966. Hadtudományi Szemle. 9. évfolyam 4. szám. 2016. eISSN: 2060-0437 22. o.

URL: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2016/2016_4/16_4_tt_deakj.pdf Letöltés ideje: 2018.11.23.

¹⁷ Deák József: Az eszmék harcának tükröződése a Belügyi Szemlében a rendszerváltásig

Magyar Rendészet 15. évfolyam 2. szám. NKE Szolgáltató Nonprofit Kft. Budapest, 2015. 78. o.

¹⁸ A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0023. sz. parancsa. Budapest, 1962. július 18.

dekében 1963. január 15-től¹⁹ az addig kiadott Rendőrségi Szemlét, a Büntetés-végrehajtási Szemlét, valamint a Testnevelési és Sport Szemlét egyidejű megszüntetéssel beolvasztotta a havi megjelenésű Belügyi Szemlébe.²⁰ Az előzmények²¹ ismeretében talán már nem meglepő, hogy a BM Kollégium döntését²² követően a 0023. számú szigorúan titkos parancs elkészítésével Déri Pált bízták meg. A parancs elkészítéséről visszaemlékező írásában a következőket tartotta fontosnak: *„Mindenek előtt abból indultam ki, hogy melyek a minisztérium tevékenységének legalapvetőbb módszertani fogyatékoságai. Arra a meggyőződésre jutottam, hogy a vezetés és a végrehajtás el van szakadva egymástól, a parancsnok és az utasítások az íróasztal mellett születnek, azok nem mások, mint a vezetők szubjektív benyomásai, vagy spontán spekulációk. Meg kell tehát teremteni a vezetés és a végrehajtás közötti őszinte, nyílt és rendszeres együttgondolkodást. Ennek feltételeit csak úgy tudjuk megvalósítani, ha a folyóiratban átlépjük a fegyveres testületeknél nélkülözhetetlen alá- és fölérendeltség szigorúan őrzött határait. Megszövegeztem tehát a parancsban, hogy minden szerző rangjától és beosztásától függetlenül egyenlő jogokkal rendelkezik, és ezt a jogot senki nem sértheti meg.”*²³ A szerző gondolatához még hozzátartozott az a fontos megállapítás, hogy a parancsot ugyan bírálni nem szabad, de annak fogyatékoságait megfogalmazni nem bűn.

---

¹⁹ Deák József: Az állambiztonsági propagandától a nemzetbiztonságig – a Belügyi Szemlében megjelentek tükrében. In: Rendvédelem. A Belügyminisztérium Oktatási, Képzési és Tudományosvezetési Főigazgatóság online folyóirata. 2. évfolyam 3. szám pp. Budapest, 2013. 18. o.
URL.: <http://regi.oktf.hu/images/downloads/rentudfoly/2013.%20vi%203.%20szm.pdf>
Letöltés ideje: 2018.11.23.

²⁰ Sallai János: A magyar rendészettudomány etablációja. Belügyi szemle (2010-), 2015. (63. évf.) 6. szám 5-28. o.

²¹ Deák József: A Belügyi Szemle a pártfórumok értékeléseiben (1973–1987). In: Belügyi Szemle Ordinem Facere időszaki kiadvány 1 évfolyam. 1. szám. 2018. 16. oldal

²² Deák József: A Belügyi Szemle Tájékoztatójában a médiával kapcsolatban megjelent anyagok (1963-1972). Magyar Rendészet 2014. 14. évfolyam 2. szám. NKE Szolgáltató Nonprofit Kft. 127. o.

²³ Déri Pál: Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve. in: Belügyi Szemle 2003. 1.sz. Budapest 11-12. o.

A korszak sajátosságai²⁴ szerint az egyes szakmai területek által jelzett mellékleteket szigorúan titkos minősítéssel látták el. A folyóirat többszöri névváltoztatás ellenére ma is működik, és a magyar rendészettudomány zászlóshajója. A Belügyi Szemlének több mint ötvenszer volt melléklete a Külföldi Figyelő,²⁵ benne az akkori külföldi²⁶ rendészeti szakma²⁷ jelentősebb érdeklődésre számot tartó írásaival.

A főszerkesztőnek folyamatosan akadtak nehézségei, amelyek a lap indulásánál már jelentkeztek és a szolgálati út betartásával kapcsolatosak. Az akkori időben a BM Csoportfőnökség alá tartozó Belügyi Szemle főszerkesztőjét arra utasította a csoportfőnök, hogy csak a hierarchiának²⁸ megfelelően levelezhet, azaz köteles a szolgálati utat betartani, ha valakinek levelet ír. Ezt Déri Pál ügyesen kicselezte azzal, hogy azonnal arra kérte a főnökét, hogy kérjen időpontot a közlekedési minisztertől egy interjúra. Miután sem a csoportfőnök, sem a főcsoportfőnök, sőt a miniszterhelyettes sem levelezhetett a miniszterrel, így Déri főnöke tudomásul

---

²⁴ Deák József: A Belügyi Szemle és az ideológiai háború a helsinki konferenciáig 1953–1975.

In: Bencsik Péter, Boda József, Deák József, et. all. (szerk.): Ünnepi tanulmányok Gáspár László 65. születésnapja tiszteletére. Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. Budapest, 2015. 59. o.

²⁵ Deák József: The state security articles of the Interior Ministry Review prospectus at the service of the current politics and the internal affairs propaganda (1963–1972). Central European Papers Vol 2. Issue 1. Opavai Sziléziai Egyetem Közpolitikák Kara. Opava, 2014. 151. oldal URL.: <http://www.slu.cz/fvp/cz/web-cep-hu/a-folyoirat-archivuma/2014-vol-2-no-1/20140201-deak> Letöltés ideje: 2018.11.23.

²⁶ Deák József: A Belügyi Szemle és az ideológiai háború Helsinkitől a rendszerváltásig (1975–1990) In: Ünnepi parergák Boda József 65. születésnapja tiszteletére. Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. Budapest. 2018. 26. o.

²⁷ Deák József: Külföldi határőrizeti anyagok megjelenése a Belügyi Szemle Tájékoztatójában (1964–1972). Magyar Rendészet 16. évfolyam 1. szám. NKE Szolgáltató Non-profit Kft. Budapest, 2016. 25. o.

²⁸ Deák József: A tudomány szabadsága; politikai és hierarchikus hatások régen és ma a Belügyi Szemlében. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVII. kötet. Pécs, 2016.

<http://www.pecshor.hu/periodika/XVII/deak.pdf> 271. o. Letöltés ideje: 2018.11.23.

vette és eltekintett a szolgálati jegy írásától, azaz a szolgálati út betartásától.²⁹

A főszerkesztői pályafutása során természetesen érték kudarcok is. Ennek egyik illusztris esete 1965-ben történt, amikor már több mint egy éve vita folyt a Belügyi Szemlében a rendőrség és a sajtó kapcsolatáról.³⁰ A vártnál nagyobb érdeklődést kiváltó vitát Déri 1965-ben egy felvezető³¹ cikkében kívánta lezárni. Déri szerint a vitában résztvevők felismerték „*hogy a tájékoztatás összefügg a szocialista demokratizmus közéletünk minden területén megnyilvánuló fejlődésével*” Déri Pál cikkében korát meghaladóan³² megállapította, hogy a rendőri érdek a közérdekre tarthat számot, amely „*megköveteli a lakosság tárgyilagos, megbízható tájékoztatását.*”³³ Továbbá fontosnak tartotta „*Ha a pozitív és negatív jelenségek őszinte feltárásának kérdését rendőrségünk viszonylatában tárgyilagosan mérlegeljük, nem lehet vitás, hogy a lakosság körében rendőrségünkről így kialakuló összkép a jelenleginél csak előnyösebben alakulna.*”³⁴

Terjedelmi korlátok miatt nem idézem az összes megállapítást, amelyekkel viszont nem aratott osztatlan sikert a munkatársai és az előljárói körében egyaránt. Olyannyira, hogy egy későbbi Belügyi Szemlében a

---

²⁹ Déri Pál: Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve. in: Belügyi Szemle 2003/1. szám Budapest. 13. o.

³⁰ Deák József: A Belügyi Szemle közpolitikai, rendészettelméleti és szerkezeti fejlődése a rendszerváltásig. Hadtudományi Szemle. 10. évfolyam 2. szám. 2017. 346. o. URL.: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2017/2017_2/17_2_alt_deak.pdf Letöltés ideje: 2018.11.23.

³¹ Déri Pál: AZ IDEOLÓGIAI IRÁNYELVEK ÉS A TÁJÉKOZTATÁS (Még egyszer a rendőrség és a sajtó kapcsolatáról) in.: Belügyi Szemle III. évfolyam. 8. szám 1965. 5-10. o.

³² Deák József: Belügyi Szemle a sajtónyilvánosságért 1953-1990. In: Gaál Gyula, Hautzinger Zoltán (szerk.) Szent Lászlótól a modernkori magyar rendészettudományig. Pécs: Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2017. 227. o. <http://www.pecshor.hu/periodika/XIX/deak.pdf> Letöltés ideje: 2018.11.23.

³³ Déri Pál: AZ IDEOLÓGIAI IRÁNYELVEK ÉS A TÁJÉKOZTATÁS (Még egyszer a rendőrség és a sajtó kapcsolatáról) in.: Belügyi Szemle III. évfolyam. 8. szám 1965. 6. o.

³⁴ Uo.

szerkesztőség³⁵ elhatárolódott a főszerkesztő írásában megfogalmazottaktól. A szerkesztőség munkatársai szerint Déri Pál nem mindenben vont le helyes következtetést. Valószínűleg Déri Pál 1965-ben írt cikke volt, ami kivívta a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) és a belügyi vezetés haragját és nagyban hozzájárult,³⁶ hogy aktív hivatásos pályáján nem léptették elő ezredesnek, így két évtizedig hordta az alezredesi váll-lapot.

A fentiek nem kicsinyítik Déri Pál érdemeit, aki a munkáját később is bátran, nagy szorgalommal és hozzáértéssel végezte, amit a lap olvasói is elismertek. Tevékenysége eredményeként a hajdani Rendőrségi Szemléből komoly tudományos, rendészeti szakfolyóirattá vált a Belügyi Szemle.

A Belügyi Szemle főszerkesztőjének tudományos pályáján meghatározó volt az 1975-ös év, amikor a Magyar Tudományos Akadémia Tudományos Minősítő Bizottságánál megvédte a jogtudományok kandidátusa címét, amelyhez hosszú, kitartó munka vezetett.

A rendőrtiszti, vezetői karrierjét jól szemlélteti, hogy a viszonylag rövid rendőrtiszti felkészítést követően az alhadnagyi rendfokozattól eljutott az alezredesi rendfokozatig. Ezt követően húsz év után az ezredesi, majd a tölgyfalevélig, azaz a tábornoki csillagig. Ennek főbb állomásai a következők voltak:

- rendőr alhadnagy 1945,
- rendőr hadnagy 1947,
- rendőr százados 1948,
- rendőr őrnagy 1955,
- rendőr alezredes 1961,
- rendőr ezredes 1981,
- rendőr dandártábornok 2003.

---

³⁵ Még egyszer a tájékoztatásról. Belügyi Szemle III. évfolyam. 12. szám 1965. 5-7. o.

³⁶ Tisztelet az alapító főszerkesztőnek. (Dr. Déri Pál ny. r. dandártábornok) Belügyi Szemle 2009/1. szám 3-4. o.

Déri Pál a hivatásos szolgálatról szóló rendelkezés szerint 1979-ben elérte a szolgálati nyugdíj korhatárt, ám akkora már rendkívül nagy tapasztalatokkal, tudományos eredményekkel, érdemekkel rendelkezett, továbbá nagy szakértelemmel látta el a Belügyi Szemle főszerkesztői beosztását, így előljárói jóváhagyták a visszatartását. Még egyszer, 1981-ben ezt meghosszabbították. Munkaviszonyának meghosszabbításához az is hozzájárult, hogy a belügyi vezetés ebben az időben nem tudott megfelelő színvonalú utánpótlást biztosítani. Főszerkesztői munkaviszonya véglegesen 1984-ben szűnt meg, de a tudományos közéleti tevékenységét nem hagyta abba. Aktívan tovább dolgozott a bűnmegelőzési, látenciakutatási, és prognosztikai témájú területeken. Ennek keretében részt vett az Interpol magyarországi irodájának a tevékenységében. Tanulmányúton volt Ausztriában és Németországban, ahol az integrált bűnözéssel kapcsolatos tapasztalatokat tanulmányozta. 2000-ben megjelentette A bűnözés statisztikája és a valóság című könyvét, amivel elnyerte az MTA doktora címet.

Aktív nyugdíjas éveit és a sokszínűségét jellemzi, hogy még ugyanebben az évben a Jogi és Informatikai Társaság örökös tagja lett.

Munkája elismerésül többször kapott pénz és tárgyjutalmat, külföldi jutalomüdvözlésen vehetett részt és a szocialista korszak egyik legmagasabb kitüntetésben, a Vörös Csillag Érdemrendben részesült. Hatvanadik születésnapjára aranygyűrűt kapott, továbbá tudományos életútjának elismerésül a köztársasági elnök a belügyminiszter javaslatára rendőr dandártábornokká nevezte ki.

Dr. Déri Pál az MTA doktora, nyugállományú rendőr dandártábornok 2008. december 16-án befejezte földi pályafutását.

Úgy gondolom, hogy a rendészettudomány kutatói, művelői mindannyian köszönettel és tisztelettel tartoznak Déri Pálnak, aki életpályája során végzett munkájával nagyban hozzájárult a Belügyi Szemle huszonöt éven át tartó igényes, magas színvonalon való megjelentetéséhez, miközben maga is személyesen részt vállalt a tudományos közéletben.

Hét évtized a bűnüldözés szolgálatában – Visszaemlékezés Katona Géza professzor életútjára

Rendőri nemzedékek tanítója, kiváló parancsnok, a bűnüldözés nemzetközi hírű szakértője, a bűnügyi technika hazai fejlesztésének egyik kiemelkedő személyisége volt Prof. Dr. Katona Géza rendőr dandártábornok, jogász, az MTA doktora. Megtisztelő, ugyanakkor fájdalmas érzés is, hogy az utolsó interjút¹ én készíthettem vele. Ellátogattam hozzá Visegrádra, a Rehabilitációs Szakkórházba, ahol néhány hetes kezelésem vett részt. A professzor több mint hetven évvel ezelőtt szerelt fel a rendőrségre és több évtizedes vizsgálótiszti tevékenységet tudhat maga mögött. A bűnügyi tudományok gyakorlatát minden jelenleg is tevékenyen dolgozó tábornok az ő szakönyveiből tanulta. Kivételes tehetségű tudós volt, akinek az életpályája a testület minden tagja számára példaértékű lehet. Még kilencven évesen is változatlan érdeklődéssel és töretlen lendülettel folytatta kutatói és publikációs munkásságát. Utolsó találkozásunk alkalmával is egy tanulmányon dolgozott.

Finszter Géza professzor méltató gondolatokkal köszöntötte Katona Gézát 2011-ben. Elmondta, hogy a büntető-jogtudomány hazai művelőinek sorában kivételes teljesítményt mondhat magáénak, miként kivételes az a tisztelet is, amivel a jogásztársadalom máig tartó munkásságának eredményeit övezi. Hivatásrendünk több mint hat évtizeddel ezelőtt fo-

---

¹ Tóth Nikolett Ágnes: 45 éves a rendészeti felsőoktatás. Hét évtized a bűnüldözés szolgálatában. Beszélgetés Katona Géza professzorral. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2016. 168-170. o.

gadta soraiban a fiatal joghallgatót, aki pályaválasztásával csak részben követte a családi hagyományokat, amikor 1945 májusában rendőri szolgálatba lépett. Értelmiségi gyökerek, a sárospataki gimnázium szellemisége, a jogi stúdiumok magas szintű elsajátítása, az imponáló nyelvtudás más vonzalmakat feltételezett. Az életre szóló döntés helyességét azonban az életút igazolja, amely csakugyan kivételes helyet biztosított Katona Géza számára a jogtudósok elit klubjában. Finszter professzor szerint nehéz időkben nehéz szolgálatot vállalni, véleménye szerint ez kockázatos kaland lehetett Katona Géza számára is, ilyesmit nem mindenkinek ajánl. *„Csak annak, akinek van szilárd értékrendje a törvényességről, az igazság tiszteletéről, az emberi méltóságról, a szakmai tudás rangjáról, a közönség szolgálatáról, a megtámadott gyengék védelméről. Katona Géza bácsi ezeket a szellemi javakat otthonról hozta, egyiket-másikat talán már a génjeiben birtokolta. A szintetizáló képesség segítette abban, hogy hozzájáruljon a rendészettudomány megalapozásához, különösen azzal, hogy felidézte a klasszikus magyar közjogi irodalom legjobb teljesítményeit, amelyek sajnos az őt követő jogász nemzedékek szakmai műveltségében csak nagyon halványan voltak jelen. Katona Géza a hazai kriminológia művelésének meghatározó személyisége volt, aki már nagyon korán megfogadta az OKRI egykori jeles kutatójának, néhai Rózsa Jánosnak azt a tanácsát, hogy a bűnüldöző apparátus minden sikeres tagjának kriminológussá kell válnia. Az Unió országai bűnmegelőzési modelljeinek kötetbe foglalása úttörő teljesítmény volt. Katona professzor e monográfiája a legtöbbet idézett források sorában foglal helyet.”*²

A Belügyminisztérium Tudományos Tanácsa által 2012-ben alapított Szabó András díjat első alkalommal Prof. Dr. Katona Géza rendőr dandártábornoknak adományozta. A laudációban, az életút főbb tanulságait összefoglalva három különösen rá jellemző vonást emeltek ki az eseményen. Elhangzott, hogy *„a rendőrségi gyakorlat nem fejleszthető az elmélet nélkül, de az elmélet művelésétől tartózkodják az, aki a közrendvéde-*

---

² https://www.kriminologia.hu/sites/kriminologia.hu/files/katona_geza_-_laudacio.pdf
Letöltés időpontja: 2018. november 3.

lem és bűnüldözés gyakorlatát nem ismeri. Katona Géza vezetői teljesítményében és tudományos eredményeiben a gyakorlatnak és az elméletnek olyan ötvözete jelent meg, amelynek szinte nincs is párja ebben a hivatásrendben. Másodszer emlékeztettek arra, hogy a rendészeti igazgatás megértése interdiszciplináris megközelítést igényel. Katona professzor kutatási területei között a kriminalisztika mellett jól megfért a kriminológia elmélyült művelése és a büntető anyagi és eljárásjogi dogmatikában való imponáló jártasság. Harmadszor nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy sem a testületi erények fejlesztése, sem a tudományos vizsgálatok hatékonysága nem érhető el a történeti szemlélet, a múlt alapos ismerete nélkül. Katona professzor hosszú évtizedeken keresztül szinte egyedül támaszkodott a magyar közjog százados hagyományaira, akkor is, amikor ez egyenesen gyanús gondolkodásnak minősült. A rendészet – rendvédelem vitában azért tudott vezető szerepet vállalni és újat alkotni, mert nála jobban senki nem ismerte azokat a hazai és nemzetközi forrásokat, amelyek a demokratikus jogállami rendészet alapjait teremtették meg.”³ Ez utóbbi témát A bűnüldözés fél évszázada című könyvében vette számba, amelyben leírja, hogy a rendészet fogalma az 1990-es években újból bevezetésre került és nemcsak a szakirodalomban, hanem az állami intézményrendszerben is. A Belügyminisztériumban ekkor Rendészeti Hivatalt szerveztek, a korábbi Rendőrségi, majd Belügyi Szemle néhány évig utána Rendészeti Szemle címen jelent meg. Katona professzor szerint „a rendészetnek a fogalmát a magyar jogi irodalom klasszikusai száz évvel korábban jól meghatározták. A rendészetnek a magyar jogi irodalomban bevett fogalma széles tevékenységi körre terjedt ki és messze túlhaladta a rendőrség vagy az akkori határőrség feladatait”.⁴ Terminológiai zavart vélt fölfedezni, – főként a rendőrség megjelölésére alkalmazott – rendészet fogalmának értelmezésében, és megállapította, hogy keveredik a rendészet és a rendvédelem fogalma is. A rendészet szerinte intézmény- és tevékenységi rendszer gyűjtőfogalom, amelynek keretében az államigaz-

³ http://www.bm-tt.hu/assets/letolt/ules/Katona_Geza_koszontese.pdf Letöltés időpontja: 2018. november 2.

⁴ Katona Géza: A bűnüldözés fél évszázada. Emlékek a bűnözésről és a bűnüldözésről (1945-1995). BM Kiadó, Budapest, 1998. 267. o.

gatási tevékenységeket helyezte el, a közbiztonsági és az igazgatásrendszertől, a pénzügyi és vámrendészetten keresztül, a környezetvédelmi rendészetig, de egyúttal tágította is a definíciós kereteket. Szélesebb értelemben a rendészet fogalom körébe sorolta az önkormányzati igazgatás rendészeti szerveit, a hatósági engedély alapján működő, rendészeti feladatkörű társadalmi szervezeteket, valamint a vállalkozások által foglalkoztatott személy- és vagyonöröket, akiknek a tevékenységében több rendészeti vonás mutatható ki, és erre utal korlátozott mértékű kényszeralkalmazási jogosultságuk. Ez a felfogás egy gazdagon strukturált rendszert vázol fel, amelynek egyes elemei egy közös célt, a közbiztonság fenntartását szolgálják, de eltérő minőségben.⁵ „Az Európában és így hazánkban is ma általánosan elfogadott közjogi felfogás a rendészetet az államstruktúra igazgatási, végrehajtási ágazatába sorolja, a rendészeti igazgatást az államigazgatás részének tekintve. Magyarországon, mint jogállamban a rendészet a végrehajtási-igazgatási ágazatban működő, olyan közjogi szervezetrendszer, amelynek feladata a közrend megzavarásának megelőzése, a közvetlenül zavaró magatartások, események, veszélyek megakadályozása, elhárítása, a megzavart rend helyreállítása”⁶ írja Katona Géza.

A rendészettudomány terminológiája című publikációjában arra a megállapításra jutott, hogy a rendészet, mint szakmai, vagy tudományos fogalom egységes, korszerű értelmezése nem alakult ki és háttérbe szorultak a klasszikus magyar jogtudomány releváns megállapításai. Úgy vélte, hogy a hatályos jogban megmutatkozó következetlenséget bizonyítja a rendészet és a rendőrség szinonimakénti alkalmazása, illetve az ilyen tevékenységet végző szervek rendvédelmi szervek kategóriába történő sorolása. „Az 1994. évi XXXIV. tv-ben kodifikált Rendőrségi Törvény a rend-

---

⁵ https://szakmaikamara.hu/files/images/Orszagos/Szakmai_Kollegium/A_maganb_szolg_kozb_aspektusai.pdf Letöltés időpontja: 2018. november 3.

⁶ Katona Géza: A kriminálpolitikai és a rendészettudományi fogalomrendszer analízise, az egységes fogalomhasználat biztosítása. 4. sz. előtanulmány az átfogó rendészeti stratégia társadalmi vitájához. A Rendőrség Tudományos, Technológiai és Innovációs Tanácsa, Budapest, 2008. 14-15. o.

őrséget rendvédelmi szervként határozta meg, feladatai között viszont rendészeti tevékenységeket sorolt fel. A felsorolásból kitűnik, hogy a rendészeti tevékenység egyes ágazatainak megjelölésére rendszeresen alkalmazták a rendészet jelzőt. Így ezek az ágazatok a rendészeti tevékenység részeinek, alegységeinek is tekinthetők. Azt jegyezte meg, hogy a rendvédelem fogalom alkotmányjogi tisztázása lényegesen elő tudná mozdítani a rendészet-rendvédelem vitának a tisztázását”.⁷

Katona Géza professzor személyes beszélgetésünk alkalmával elmondta⁸, hogy életpályájának meghatározó időszaka volt a Sárospataki Református Gimnáziumban eltöltött évek. A magas színvonalú képzésnek köszönhetően a gimnáziumban angolul és németül is megtanult, a tudományos irodalomban így idegen nyelven is nagyon jól kiismerte magát, idegen nyelvű előadásokat tartott – többek között – a négyévenként megrendezett nemzetközi kriminalisztikai szimpóziumokon is. Nagy örömmel vette tudomásul, hogy a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Nagykönyvtárát egy amerikai szaklap a világ legszebb könyvtárai közé sorolta, hiszen őt is számos élmény fűzte a rendkívül ismert intézményhez. Elmondása szerint a háború borzalmi ellenére is nagy örömmel gondolt vissza fiatalságának éveire. Az érettségit követően a Közgazdaság-tudományi Egyetemre jelentkezett, amely a negyvenes években népszerű felsőoktatási intézmény volt és ahová felvételt nyert. Emellett, keresztféléves képzés keretében párhuzamosan tanult a jogi egyetemen is. 1945-ben szerelt fel a rendőrségre, a jogász végzettséget már hadnagyként szerezte meg, emlékei szerint abban az évben négyen végeztek: két pap és két rendőr. A későbbiek során, amikor a bűnügyi-technikai szakértői munkához elengedhetetlenek voltak a természettudományos ismeretek, elvégezte a vegyipari technikumot is. A kriminalisztika tudománya iránti vonzalma a szolgálatellátás során alakult ki. Így emlékezett a kezdetekre:

⁷ <http://www.pecshor.hu/periodika/XIII/katona.pdf> Letöltés időpontja: 2018. november 2.

⁸ Tóth Nikolett Ágnes: 45 éves a rendészeti felsőoktatás. Hét évtized a bűnüldözés szolgálatában. Beszélgetés Katona Géza professzorral. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2016. 168. o.

„A háború után alakult Sárospatakon a rendőrség, előzőleg ugyanis a csendőrség tartotta fenn a rendet. A Tokaj-Hegyalja borvidék településeiben, ha a vadászok lelőtték egymást vagy betörés, lopás történt, és megérkezett az akkor még igencsak rutintalan és megfelelő felszerelés nélküli rendőrségre a feljelentés, a vezetőnk ráírta az aktára, hogy a nyomozó csoportnak nyomozásra kiadom. A tettes többnyire nem került elő, így túl sok ismeretet nem sajátítottam el a pályám kezdetén. Én viszont megakartam találni a tetteseket, és rájöttem, hogy ahhoz bizonyítékok kellenek. Helyszíni szemle szervezetszerűen nem létezett, de már akkor elkezdtem porral, cigarettahamuval dolgozni a saját elképzeléseimnek megfelelően. Egyre inkább elkezdtem érdeklődni a kriminalisztika tudománya iránt.”⁹

A kivételesen tehetséges fiatal rendőrtiszt rövid, de annál hasznosabb parancsnoki gyakorlat után a jövő rendőreit oktatta, később pedig a mind rangosabbá váló belügyi szakfolyóirat szerkesztőjeként tevékenykedett. 1961-ben Kertész Imre – aki a Szovjetunióban jogi diplomát, majd kandidátusi fokozatot szerzett – vette át a bűnügyi technikai osztály vezetését. Kettőjüket tekinthetjük az osztály, később az intézet alapítóinak. Itt válhatott Katona Géza is a kriminalisztika gyakorlatának és elméletének nemzetközi rangú művelőjévé. A professzor szerint a technika fejlődése az 1960-as évek elején vált igazán intenzívvé, ekkor több szakterület tudósával kezdett el dolgozni, új irányokat akart kiépíteni.

Számos publikációt, monográfiát írt. A szakmai gyakorlatot kutatási forrásnak tekintő rendőrtiszt igen rövid idő alatt a hazai kriminalisztika legismertebb szerzői sorába emelkedett. 1961-ben jelent meg A nyomok azonosítási vizsgálata a büntetőeljárásban című monográfiája, amivel kandidátusi fokozatot szerzett, 1972-ben pedig a Bizonyítási eszközök a XVIII–XIX. században: A kriminalisztika magyarországi előzményei című disszertációja, amivel akadémiai doktor fokozatot szerzett. Leírta, hogy a tudományos vizsgálat módszereiben fokozottan érvényesült a történeti szemlélet. *„A fejlődéstörténeti vizsgálódások akkor járulhatnak*

---

⁹ Tóth Nikolett Ágnes (2016) im. 169. o.

hozzá a jelen problémáinak megértéséhez és a jövőbeni fejlődés perspektíváinak meghatározásához, ha túllépve a történeti ténymegállapítás kerekein, elsősorban alapvető összefüggések feltárására törekednek. A könyvben szó esik arról is, hogy a késői feudalizmus perbeli szabályai a perbeli bizonyítás középpontjába a gyanúsított beismerését és a tanú vallomását állították. Ugyanis a tanú és a gyanúsított nyilatkozatát a perjog valamennyi fejlődési szakaszában alkalmazták bizonyítás céljára, de olyan kifejezett és meghatározó szerepe, mint a késői feudalizmus bűnperében, sem azelőtt, sem azután nem volt. A pszichológiai módszerek tudatos igénybevételére a kihallgatási módszerek fejlesztése érdekében viszonylag későn, a XIX. század elején került sor. A bizonyítási eszközök elválaszthatatlanul kapcsolódtak a büntetőeljárás alapvető intézményeihez és elveihez.”¹⁰

A kihallgatás eredményének megítélését befolyásolhatja az egyes kihallgatások időtartama, vagy a kihallgatások ismétlése. A hosszadalmas kihallgatás ugyanis – a kihallgatott életkorára, fizikai, vagy pszichikai állapotára tekintettel – a kihallgatott személy kimerülésével járhat. A kihallgatások ismétlése terén – a terhelt esetén – vizsgálni kellett, hogy a kihallgatás megismétlését a bizonyítással szemben támasztott, törvényes alapokon nyugvó követelmények indokolták-e, vagy az a terhelt kifárasztása révén törvényellenes befolyásolásnak tekinthető.¹¹ Katona professzor azt az állítást tartotta élményszerűnek, amely nem merült ki az állított tevékenység, vagy magatartás lényeges tényeinek ismertetésében, hanem kitért olyan részletjellegű, olykor éppen esetleges, de életszerű körülményekre is, amelyekre a valótlán állítás kiagyalója rendszerint nem gondolt. Az élményszerűség megítélése a fenti tartalmi szempontokon kívül az állítás módja, a szóbeli előadás során tapasztalható úgynevezett átélési jelek alapján is lehetséges.¹²

A professzor szerint a perjog magyarországi művelésének alacsony elméleti színvonalát a XVIII. században nem biztosította a korszerű filozó-

¹⁰ Katona Géza: Bizonyítási eszközök a XVIII.-XIX. században. A kriminalisztika magyarországi előzményei. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 387. o.

¹¹ Katona Géza: Valós vagy valótlán. KJK, Budapest, 1990. 226. o.

¹²http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/galik_peter__a_kihallgatas_etikaja_es_taktikaja%5Bjogi_forum%5D.pdf Letöltés időpontja: 2018. november 3.

fiai tételek érvényesítését a bizonyításban, hanem fenntartotta a skolasztikus dogmák befolyását. Így olyan helyzet állt elő, amelyben a perbeli megismerés csupán több évszázados késéssel követhette a tudományos megismerés módszereinek a fejlődését. A szakértők szerepe a legálisan kötött bizonyítási rendszerben ellentmondásos volt. Egyrésztől törvényes rendelkezések tették kötelezővé az orvosok szakértőkénti bevonását a bizonyításba, másrészt azonban a perjog a szakvéleményeiket nem sorolta a törvényes erővel felruházott bizonyítékok közé. A tudományos technikai fejlődés és a tudományspecializáció növelte a szakértők perbeli bevonása iránti igényeket, másrészt nehezítette a szakvéleményeknek a bíró által végzett tartalmi értékelését, amelyet a szakértői felülvizsgálat rendszerének kiépítésével kívántak pótolni. A bizonyítási eszközök metodikai elemeire vonatkozó normák áttekintése útján megállapítható volt, hogy ezek formailag megegyeztek a bűnügyi tudományrendszerben később kialakult kriminalisztika tételeivel. Katona Géza megkísérelte olyan fejlődési sajátosságok feltárását, amelyek hozzájárultak a bizonyítási jog szükségszerűen kialakuló ellentmondásainak megszüntetéséhez és a tudományos megismerés fejlődésével tudatosan lépést tartó perbeli bizonyítás eszközeinek tökéletesítéséhez.¹³

Az elmúlt évtizedek tudományos terméséből kiemelendő az öt európai ország kriminalisztikai irodalmába bevezető kötete és a bűnüldözés hazai gyakorlatának ötvenéves múltját felidéző személyes hangvétellű visszaemlékezése, a már említett A bűnüldözés fél évszázada, melyben az 1945 és 1995 közötti emlékeit idézte fel. Ennek a művének a megírásánál az a cél vezérelte, hogy közreadja azokat a tapasztalatokat, benyomásokat, amelyeket az általa felidézett fél évszázados időszakban a bűnüldözés területén, a bűnözéssel kapcsolatban szerzett. A könyvben leírta, hogy őt Erdei Ferenc belügyminiszter nevezte ki 1945 szeptemberében rendőr alhadnaggyá. Ahogyan fogalmazott, el kellett búcsúznia a régi rendőrség örökségeként megmaradt segédfogalmazói címtől. A rendőri szolgálat mellett akkor nem folytathatta jogi tanulmányait, így beiratkozott a miskolci jog-

---

¹³ Katona Géza (1977) im. 393. o.

akadémiára, majd tiszti tanfolyamon is részt vett. *„Említést tett a könyvben arról is, hogy hogyan folyt a nyomozás 1945 előtt, ugyanis akkor még nem alakult ki a bűnügyek nyomozásának egységes rendje. A büntetőeljárást szabályozó bűnvádi perrendtartási törvény nem tekintette a nyomozást a büntetőeljárás részének és a belügyminiszter által 1899-ben kiadott nyomozási utasítás is csak általános jellegű iránymutatásokat tartalmazott a nyomozás rendjére nézve. Így Magyarországon eltérő szervezeti rend szerint nyomozott a Magyar Királyi Államrendőrség, amelynek illetékessége a fővárosra és a vidéki nagyvárosokra terjedt ki, valamint a csendőrség, amely szolgálatát általában a községekben és más kisebb településeken látta el.”*¹⁴

Életpályája során fontos volt számára a tanítás, nevelés is. 1948. május 10-én kezdte meg a nyomozástan oktatását a Debreceni Alapfokú Tanosztályon, ahonnan a budapesti Rendőrakadémiára vezényelték át. 1952-ig tanított a Rendőrtiszti Iskolán, majd egy évet a Bűnügyi Nyomozó Tiszti Iskolán foglalkozott szakoktatással. 1952 elején helyezték át az Andrassy úton működő Nyomozótiszti Iskolára tanulmányi osztályvezetőként. Elmondása szerint a három, majd hat hónapos tanfolyamokon kitűnő szakemberek oktattak. Kezdetét vette az első egyéves nyomozótiszti tanfolyam is. 1949-ben fejezte be jogi tanulmányait, 1950-ben megnősült. Könyvében leírta, hogy az 1948-ban megkezdődött gazdasági, politikai, társadalmi változások döntően befolyásolták a Rendőrtiszti Iskolán az életet és az oktatómunka végzését. Akkoriban az volt az általánosan elterjedt szemlélet, hogy a munkavégzés szempontjából nem tehető különbség a nappal és az éjszaka között, ez a Rendőrtiszti Iskolán is érvényesült. 1953-ban aztán kormányhatározat lépett hatályba a napi nyolcórás munkaidő indokolatlan meghosszabbításának tilalmáról. Az oktatói tevékenysége során egyébként a kapcsolata a bűnügyi munkaterülettel nem szakadt meg. Hetente egy teljes napot a Budapesti Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Osztályán töltött, 1949-50-ben a Bűnügyi Laboratórium munkatársainak a közreműködésével elkészítette a Daktiloszkópia és a személyazonosítás című tankönyveket. 1953-ban, ötéves oktatói tapasztalattal a háta mögött

---

¹⁴ Katona Géza (1998) im. 30. o.

úgy érezte, hogy pályamódosítást kell végrehajtania. Elmondása szerint rájött, hogy nem tanártípus, mert kezdte kissé terhesnek tekinteni az iskolai munka rendszeresen ismétlődő mechanizmusát. 1953. január 1-jén a rendőrség központi folyóirataként útjára indult a Rendőrségi Szemle, amelynek az egyik szerkesztője lett. 1957-ben az Országos Bűnügyi Múzeum megszervezésébe fogott többedmagával. Itt eredeti tárgyakkal, fényképanyagokkal, iratok felnagyított kivonataival mutatták be a korszak a jelentősebb bűnügyeit.¹⁵ Közben még 1955-ben felmerült a bűnügyi technika fejlesztésének az igénye, mely a Tudományos Kriminálisztikai Munkaközösség programjában is megfogalmazódott. Ebben a munkában Katona Géza is részt vett, aki tanulmányozta a külföldi irodalmat, jogi és kriminálisztikai könyvekből szerzett ismeretei is voltak, mégis úgy érezte, hogy ez a tudás nem elég ahhoz, hogy a kriminálisztikai módszerek és eljárások fejlesztésével foglalkozzon. Ezért beiratkozott a budapesti Petrik Lajos Vegyipari Technikumba, ahol lehetősége nyílt arra, hogy a már meglévő egyetemi végzettségére tekintettel három év alatt esti hallgatóként középfokú vegyipari végzettséget szerezzen. Végül 1961-62-ben vetették papírra az elképzeléseiket a fejlesztésre vonatkozóan, az első fontos intézkedés a létszámfejlesztés volt. A bűnügyi technikai alosztályt hamarosan osztály szintre emelték és ez lehetővé tette az alosztályok szervezését és a megyei főkapitányságokon folyó bűnügyi-technikai munka felügyeletére és irányítására két-háromfős csoport kialakítását, akik közül egy fő kifejezetten a nyomozó-kutyavezetők tevékenységével foglalkozott. A leggyorsabb és legnagyobb arányú fejlődés az új munkaterületen – a fizikai, kémiai szakértői területen – ment végbe, ahol nemcsak a létszám növekedett meg sokszorosára, hanem a vizsgálatok specializálódásának megfelelően szerveződtek tovább a laboratóriumok is. A kriminálisztikai szakértői alosztály is újabb területekkel bővült, létrejött az okmányszakértői csoport és a régi, kisipari módszerekkel dolgozó kicsiny fotólaboratórium helyett korszerű, speciális fényképészeti feladatok ellátására alkalmas laboratórium épült ki. Bővült a kéz- és gépírászakér-

---

¹⁵ Katona Géza (1998) im. 160. o.

tők, valamint a traszológus szakértők száma. A fegyverszakértők munkáját jól rendszerezett, több száz darabból álló kézilőfegyver-gyűjtemény segítette. A bűnügyi technika fejlődése kiterjedt a megyei főkapitányságokra is. A szakértői létszám néhány év alatt a többszörösére növekedett, további csoportok és alosztályok szerveződtek. Ennek megfelelő mértékben fejlődött a nyom- és helyszínrögzítések mennyisége és minősége. A megyei főkapitányságok többségénél kriminalisztikai szakértők kezdtek meg működésüket. Az 1960-as években a kriminalisztikai szakértők számos súlyos bűnügyben járultak hozzá az eredményes felderítéshez. Érdekes tény, hogy 1961-től mintegy tizenöt évig Katona Géza feladatai közé tartozott valamennyi elkészült szakvélemény elolvasása és megküldése a bűnügyben eljáró hatóságnak, vagy bíróságnak.¹⁶ Sokáig az a felfogás uralkodott, hogy a sok évezredes múlttal rendelkező nyomszakértői vizsgálatoknak már nincs jövőjük: az emberi talp, a cipők, az állatok, vagy a különböző járművek nyomainak azonosító vizsgálatát már nem lehet és nem is kell fejleszteni, a követelményeknek az addigi színvonal is képes eleget tenni. Katona Géza nem fogadta el ezt a nézetet és nemcsak igazságügyi nyomtani szakértőként, hanem kutatóként is bekapcsolódott a szakterület munkájába. Levelező aspirantúrára jelentkezett és a kriminalisztikai azonosítás körében készített kandidátusi disszertációját is megvédte. A kutatásai egyik időtálló megállapításának tekintette a gyártási technológia figyelembevételének szükségességét a nyomtani szakértői vizsgálatokban. Ugyanis akkor vitán felül állt, hogy a vizsgálatok egyik tárgyának, a cipőnek az anyaga és gyártási technológiája gyökeres változásokon ment keresztül. Az 1960-as évektől kezdve a nyomtani vizsgálatok területén nélkülözhetetlenné vált a mikroméretű elváltozások figyelembevétele. Ebben az időben a szakértői gyakorlat tapasztalatai azt bizonyították, hogy a mikroméretű nyomok vizsgálata további kutatásokat igényelt, amelyeknek a feltételei csak a későbbi időszakban jöttek létre.¹⁷

1974-ben új korszak kezdődött a professzor életében, kinevezték az Országos Rendőr-főkapitányság Vizsgálati Osztály vezetőjévé. Arra töre-

---

¹⁶ Katona (1998) im. 184. o.

¹⁷ Katona (1998) im. 199. o.

kedett, hogy ne csak szervezze a munkát, hanem lehetőségekhez mértén személyesen is részt vegyen benne. A legbonyolultabb ügyekben, vagy az ellentétesen értékelt szakkérdésekben maga is készített szakvéleményeket.

A szakvéleményt olyan sajátos jellegű bizonyítási eszköznek tekintette, amely nem könnyen illeszthető be a bizonyítási eszközök kettős, személyi és tárgyi bizonyítási eszközök rendszerébe. A szakvéleményt elsődlegesen, de nem kizárólagos jelleggel személyi jellegűnek tekintette, ugyanis emberi szubjektum hozza létre, mint a tanú és a terhelt vallomását. De ezektől mégis eltérőnek gondolta, hiszen a szakértői tevékenység objektív jellegű forrását, a vizsgálat tárgyát az eljáró hatóság bocsátja a szakértő rendelkezésére.¹⁸

Ebben az időszakban sok időt fordított a kriminalisztika magyarországi előzményeinek a feltárására. Éveken keresztül az összes szabadidejében a XVII., XVIII., XIX. századból fennmaradt magyar, latin és német nyelvű bírósági akták tanulmányozására fordította. Katona Géza A bűnüldözés fél évszázada című művében érdekes esetek és statisztikai adatok sora található meg. Úgy fogalmazott az írásában, hogy az 1960-70-es években a bűnözés „érdekesen” átalakult. 1962 után csökkenő tendenciát mutatva százhuszezer volt az ismertté vált bűncselekmények évenkénti átlaga. 1980-tól kezdve az emelkedés azonban folyamatossá vált, a bűncselekmények száma elérte a száznegyven ezret.¹⁹

Katona Géza a kriminalisztika tárgyát ekképpen fogalmazta meg: „*vamelely jogilag releváns esemény, vagy cselekmény felderítésére, megállapítására szolgáló módszerek kidolgozása és alkalmazása.*”²⁰ Magyarországon az 1970-es évtizedben került napirendre a hatékony bűnmegelőzés létrehozása iránti igény. Az akkori kormány a jogszabályalkotási tervében a bűnmegelőzési törvény is helyett kapott. Egyébiránt a fejlesztési koncepciókkal kapcsolatos véleményeltérésekben, személyi ellenétek hatásá-

---

¹⁸ Katona Géza: Valós vagy valótlan? Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1990. 302. o.

¹⁹ Katona (1998) im. 211. o.

²⁰ Katona Géza: A kriminalisztika és a bűnügyi tudományok, BM Kiadó, Budapest, 2000., 47. o.

ra hosszas konfliktushelyzet alakult ki, amely sajnálatos módon több évig visszavetette a bűnügyi technikai szakterület fejlesztését.

Katona professzor 1980-ban betöltötte az ötvenötödik életévét, majd 1982-ben kérte a nyugdíjazását. Elmondása szerint ötvenhét évesen nem szeretett volna más jogi területen elhelyezkedni, mivel érdeklődése a büntető igazságszolgáltatás és a bűnügyi tudományok iránt nem szűnt meg, ezért szaktanácsadóként kapcsolatban maradt ezzel a területtel. Ezekben az években nyílt egyre több lehetősége arra, hogy a külföldi rendőrségek munkájával, a kriminológiai kérdések külföldi kezelési módjával megismerkedjen. Az 1990-es években az országos rendőrfőkapitány tanácsadója volt. 1993-ban megbízták a Rendészeti Kutató Intézet bűnügyi tárgyú kutatásainak szervezésével, célterületként a szervezett bűnözés magyarországi tevékenységének értékelését határozták meg.

Az eljárásjog elméleti kérdései iránti vonzalma kriminalisztikai kutatásai során erősödött, aminek egyik legértékesebb összefoglalását a Kriminológia és a bűnügyi tudományok című művében olvashatjuk. Ebben a könyvben ismert fogalmakhoz, megoldásokhoz más szemszögből közelített. A változó világról, változó bűnözésről és új kihívásokról írt. Ugyanis a múltban végbement változások kihatnak a bűnözésre is. *„A tettesek eszköztárában a fabunkó és a legkorszerűbb elektronikus berendezések egyaránt szerepelhetnek, a zsákmány elrejtésére, a törvényellenes haszonbiztosítására igénybe vehetik az egész világra kiterjedő földi, vízi, vagy légi közlekedési hálózatokat, vagy az elektronikus távközlési és bankhálózati eszközöket. A közösség, a társadalom erkölcsi és jogi normarendszerének változásai új elvárásokat fogalmaznak meg és új környezetet alakítanak a bűncselekmények megelőzésére és leküzdésére irányuló tevékenységgel szemben.”*²¹ A művében megfogalmazta a bűnözés új vonásait, így írt a szervezett bűnözés térhódításáról, a terrorizmusról, a gazdasági, pénzügyi bűncselekményekről, hamisításokról, komputerbűnözésről, a pénzmosás elleni „szélmalomharcról”. Úgy vélte, hogy a bűnözés kizárólag gazdasági, társadalmi, kulturális és jogi eszközök együttes igénybevételével

---

²¹ Kersten: A helyzet és fejlődés perspektívái. In: Festschrift für Horst Herold, Wiesbaden, 1998.

telével, állami, társadalmi szervezetek és intézmények összehangolt közreműködésével szorítható vissza. Mindez a kriminalisztika mellett a bűnügyi tudományok valamennyi ágazatának a szerepét helyezi előtérbe. Katona Géza úgy vélte, hogy *„a bűnözés elleni küzdelem eredményességét befolyásoló sokrétű feltételrendszer tényezői közül megemlíthető a jogi szabályozás hatékonysága, tudományos megalapozottsága, a jogszolgáltatási intézmények működőképes szervezete, a személyi állományuk erkölcsi és szakmai alkalmassága. A bűnözés új kihívásaira adott válasz nem szorítkozhat a kriminalisztika szabályainak és ajánlásainak szűk körű értékelésére. Figyelembe kell venni ugyanis azt a gazdasági, jogi társadalmi környezetet, amelyben a bűnözés elleni küzdelem folyik, és amelynek befolyásolására a kriminalisztika nem vállalkozhat.”*²² Katona Géza meghatározta a kriminalisztika alapvető célját is, mely a bűncselekményekkel vagy más jogilag releváns eseményekkel kapcsolatos megismerést jelent, és ami meghatározott tények megállapításából és a vonatkozó okozati összefüggések felismeréséből áll. *„A kriminalisztika lényege pedig az objektumok, jelenségek állapotának vizsgálata, az azok létrehozó folyamatok rekonstruálása. Leszögezhető, hogy a bűnözés elleni küzdelem gyakorlatának és a tevékenység tudományos hátterének, a bűnügyi tudományok rendszerének fejlődése az elmélet, a tudomány és a gyakorlat szoros együttműködésének indokoltságát bizonyítja.”*²³ A dandártábornok a 2000-es évek elején úgy vélte, hogy a magyar kriminalisztikában, mint a bűnügyi tudományrendszer egyik ágazatában jelentős fejlődés ment végbe. A kriminalisztika elmélete, tudományos kapcsolatrendszere azonban nem tartott mindig lépést a tudományos és technikai forradalom ütemével. A kriminalisztika részterületeinek a fejlődése nem volt egyenletes. Elvárása volt akkor az, hogy a bűnügyi tudományrendszer elméleti és gyakorlati diszciplínáinak összehangolt, komplex fejlesztése megvalósuljon a

---

²² Katona Géza: A kriminalisztika és a bűnügyi tudományok. (Gondolatok a 21. század kriminalisztikájáról). BM Kiadó Budapest, 2002. 19. o.

²³ Katona (2002). im. 43-44., 58. o.

globálissá váló bűnözés elleni hatékonyabb fellépéshez, a társadalom biztonságérzetének a megszilárdításához.²⁴

Ilyen alapozás mellett nem csoda, hogy az írástudók felelősségével hívta fel a figyelmet az igazságügyi szakértői terület 2005-ös szabályozásának súlyos fogyatékoságaira, amelyek kijavítására, korrekciójára úgyszólván szellemi mozgalmat indított, és ennek során jelentős eredményeket is elkönnyelhetett. Időközben a Magyar Rendészettudományi Társaság tiszteletbeli elnöke is lett.

Életútjának egyik jellemző vonása az a felismerés, hogy a rendőrségi gyakorlat nem fejleszthető az elmélet nélkül, de az elmélet művelésétől tartózkodják az, aki a közrendvédelem és bűnüldözés gyakorlatát nem ismeri. Katona Géza vezetői teljesítményében és tudományos eredményeiben a gyakorlat és az elmélet különleges ötvözete jelent meg. Mindig is úgy vélte, hogy a rendészeti igazgatás megértése interdiszciplináris megközelítést igényel. Katona professzor kutatási területei között a kriminalisztika mellett jól megfért a kriminológia elmélyült művelése és a büntető anyagi-, és eljárásjogi dogmatikában való imponáló jártasság. A múlt alapos ismeretét elengedhetetlennek tartotta. Katona professzor hosszú évtizedeken keresztül szinte egyedül támaszkodott a magyar közjog évszázados hagyományaira. A rendészet kontra rendvédelem vitában azért tudott vezető szerepet vállalni és újat alkotni, mert nálánál jobban senki nem ismerte azokat a hazai és nemzetközi forrásokat, amelyek a demokratikus jogállami rendészet alapjait teremtették meg.

Az aktív szolgálat megkoronázásaként a rendőrség bűnügyi szolgálati ágának egyik országos szintű irányító posztjáról vonult nyugdíjba, jóval túl az akkor szinte mindenkire kötelező felső korhatáron. Nem csupán parancsnokként mutatott kiemelkedő képességeket, de Katona professzorban tisztelhetjük az 1945 után felnőtt bűnügyi szakembergárda első számú nevelőjét is. A tudományos teljesítmény is elismerést kapott Katona Géza tábournoki kinevezésében.

A rendészettudomány alapfogalmainak a tisztázása is fontos volt számára, ezért nagy örömmel tapasztalta a Rendészettudományi Doktori Is-

---

²⁴ Katona (2002). im. 223. o.

kola megalakulását. Katona Géza szerint *„Fontos elvi kérdések vetődnek fel mind a mai napig a rendészettudományban, melyeket tisztázni szükséges, hiszen bizonyos kérdésekben kevés előrehaladás tapasztalható. Ennek tisztázása a jövő kutatóinak a feladata lesz.”*

Katona Géza professzor életének utolsó éveiben is változatlan érdeklődéssel és töretlen lendülettel folytatta kutató- és publikációs munkásságát, amit már eddig is szakkönyvek és tanulmányok hosszú sora igazolt. Az interjúm elkészítésekor is egy tanulmányon dolgozott a bűnügyi tudományrendszer fejlődése a XXI. század kezdetén témában, mely érintette a dokumentumok digitalizálását, az informatika tudományra gyakorolt hatását is. A technika fejlődésével élete során folyamatosan lépést tartott, az internet adta lehetőségeket is széleskörűen felhasználta. Ezek voltak az interjú során elhangzott utolsó mondatai: *„Elvi kérdésekkel foglalkozom még ma is, mindazok foglalkoztatnak, amelyek végig kísérték az egész életemet. Megpróbálom áttekinteni a tudomány fejlődésének a mozgatórugóit, a szakosodás folyamatát, amelynek során újabb és újabb tudományágak alakultak és alakulnak ki, ezek koordinálása nagyon izgalmas kérdéseket vet föl számomra. A kriminalisztika tudományának innovatív megoldásait is figyelemmel kísérem, például a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet új helyszínelő buszát és a talajradart is alkalmam volt megnézni.”* Erre akkor került sor, amikor a rendőrség központi bűnügyi helyszínelő egységét a legkorszerűbb eszközökkel szerelték fel: talajradar, háromdimenziós lézerszkennel, speciális helyszínelő buszok és optikai nyomkutató eszközök. Mindezeknek köszönhetően a bűnügyi helyszínelők mindennapi munkáját ma már a legkorszerűbb technikai eszközök segítik. Ugyanis az volt a cél, hogy legyen legalább egy olyan egysége az országnak, amely világszínvonalú, a csúcstechnológiát képviseli, és képes az eszközöket néhány órán belül az ország bármely pontjára a speciális helyszínelő buszokkal szállítani.

Felesége, Mária vegyész, vegyészszakértőként dolgozott a Bűnügyi Technikai Intézetben, majd tizenhét éven át a Rendőrtiszti Főiskolán krimináltechnikát tanított. Ezt követően az Országos Rendőr-főkapitányság

Bűnügyi Technikai Osztályának a vezetője volt. Elmondása szerint nagyon szeretett tanítani, a hallgatókkal foglalkozni. Az Országos Rendőr-főkapitányság Dunakeszi Oktatási Központjában évekig képezte a bűnügyi technikusokat. A magánéletben és a szakmai hivatásban is társra, partnerre találtak egymásban Katona professzorral, aki arra a legbüszkébb, hogy a nyomok központi értékelését, a központi laboratóriumok létesítésének folyamatát a kezdetektől támogatta és kezdeményezte, mely az intézet fejlesztése során az egyik legnagyobb eredménynek tekinthető. A kutatóknak búcsúzóul azt tanácsolta, hogy a tények megállapításának rendszeres, tudományos elveit dolgozzák ki, tisztázzák a vizsgálatok elvi alapjait, az azonosítás elméletét, hiszen ez nemzetközileg is fontos kérdéssé vált, és az ő egész életét is végig kísérte.

HAUTZINGER ZOLTÁN

**Az alkotmányos jogállam rendészete –
Gondolatok Finszter Géza Rendészettan című
tankönyve apropóján**

Bevezetés helyett a közös közszolgálati tananyagfejlesztésről

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem működésének már 2012. évi megkezdésével felmerült annak gondolata, hogy a közigazgatási, rendészeti és hadtudományi felsőoktatási ismereteket ötvöző államtudományi képzés egyes alapszakjain a különböző hivatásrendekhez köthető, illetve azokra jellemző tudományágak egységesen megjelenjenek. Az így megfogalmazott egyetemi közös modulhoz tartozó tantárgyak oktatásának a küldetése az lett, hogy a hallgatók közel azonos közszolgálati felkészítésben részesülhessenek, amely így megfelelő alapot jelenthet tanulmányaik folytatásához és a közszolgálati szemléletmód kialakításához.¹ E célok megfogalmazásával határozták meg a 2013/2014. tanévben elindított egyetemi közös modul tantárgyként az alkotmányjog, az általános politológia, az általános szociológia, az állam szervezete, a biztonsági tanulmányok, a hadelmélet és katonai műveletek, a katasztrófavédelmi igazgatás, a közigazgatási funkciók, a közpénzügyek és államháztartástan, a közszolgálati életpályák, a közszolgálati logisztika, a nemzetbiztonsági tanulmányok, a rendészet elmélete és rendészeti eszközrendszer és a vezetés és szervezés elmélete című stúdiumokat, valamint – egységes gyakorlati követelményként – a közös közszolgálati gyakorlatot.

---

¹ Kovács Gábor: Az egyetemi közös közszolgálati gyakorlat mint a gyakorlati felkészítés egyik fő színtere. Belügyi Szemle 2018/11. 39. o.

Az egyetemi közös modul oktatásának elengedhetetlen feltétele volt, hogy az egyes tantárgyakhoz olyan új tananyagok párosuljanak, amelyek kifejezetten az egységes közszolgálati szemléletre is tekintettel nyújtanak hasznosítható egyben kötelező forrást az államtudományi alapképzés hallgatói számára. Így indult el „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” megnevezésű KÖFOP-2.1.2.-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú projekt támogatásával, az egyetemi közös modul tantárgyak tananyagfejlesztéseként a Dialóg Campus Kiadó gondozásában a Studia Universitatis Communia (ISSN: 2560-0222) című tankönyvsorozatot.

Az egyetemi közös modul tantárgyak körében és a fentebb említett könyvsorozat keretében is helyet követelt magának a rendészet és a rendészettudomány. Ez egyfelől nem melleleg magától értetődik, hiszen egyfelől a rendészet olyan történeti kategória, amely a közrend védelmével és a közbiztonság fenntartásával a közszolgálat egyik legfontosabb letéteményese, másfelől – egyetemi szinten – az e tudományos diszciplínát gondozó felsőoktatási intézménye a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kara, amely az eltelt években a rendészeti felsőoktatás nemzetközileg is elismert műhelyévé és szereplőjévé vált.²

A rendészet elmélete és rendészeti eszközrendszer című tantárgy – minden más egyetemi közös modul tantárgyhoz hasonlóan – differenciált oktatásban valósul meg. Ennek célja, hogy a rendészettel összefüggő ismeretek alaposabban jelenjenek meg az ún. fegyveres közszolgálattal érintett (például bűnügyi, közrendvédelmi, katasztrófavédelmi, nemzetbiztonsági) képzésekben, és csak vázlatosan, a fegyveres legitim erőszakhoz kevésbé kapcsolódó államtudományi képzések (például nemzetközi és európai tanulmányok) esetében. Utóbbi oktatás kötelező irodalmát jelenti A rendészet alapjai és egyes ágazati című egyetemi jegyzet,³ míg

---

² Boda József: A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar fejlesztésének tapasztalatai. Belügyi Szemle 2018/11. 28. o.

³ Balla Zoltán: A rendészet alapjai és egyes ágazati. Dialóg Campus Kiadó. Budapest, 2017

előbbinek megkerülhetetlen forrása, a rendészet elméletét és rendszerét a teljesség igényével feldolgozó Rendészettan című egyetemi tankönyv.⁴

Rendészettan mint egyetemi tankönyv

A rendészettan mint kifejezés jelentősége – Finszter Géza értelmezésében – abban áll, hogy a rendészeti jog csak a rendészeti működés egységeként kerülhet tárgyalásra. Ez az egység azt a követelményt fejezi ki, hogy a rendészeti gyakorlat soha nem teheti zárójelbe a rendészet jogát, a rendészet joga pedig soha nem tekinthet el a rendészet működésének szolgáltatótól.⁵ A rendészettan mint tudományos fogalom ugyanakkor más jelentőséggel is bír. Finszter szerint a tudományosság nem az igazság hirdetése, sokkal inkább igazságkeresés.⁶ Emiatt is a rendészettan nem rendészeti útmutatót vagy kézikönyvet jelent, sőt nem is rendészeti történelemkönyvet,⁷ hanem olyan elméleti munkát, amelyben a lehető legkevesebb szerepel a rendészet normatív megjelenéséből, a rendészeti jog szövegéből, de jóval nagyobb figyelem irányul a rendészeti jog szellemére. Ezzel a rendészettan tehát elsősorban nem a közrend fegyveres védelmében kifejezésre jutó közszolgálat kommentárja, amely konkrét útmutatókkal szolgálhatna egyes gyakorlati helyzetekben a helyes vagy követendő cselekvésre, sokkal inkább a rendészetelmélet és a rendészeti praxis egységes tudományos értelmezése és rendszerbe foglalása, amely azonban jól hasznosítható segítséget adhat a rendészeti gyakorlat számára is felmerülő konkrét kérdések megfejtésére.

A rendészettan fentebb körülhatárolt komplexitása okán indokoltan tehető fel a kérdés, hogy a rendészettan monografikus vagy tankönyvi feldolgozást érdemel. A szerző elsősorban tankönyvnek szánja, törzsanyagát is úgy állította össze, hogy mindazokra az ismeretekre kiterjedjen, amely

---

⁴ Finszter Géza: Rendészettan. Dialóg Campus Kiadó. Budapest, 2018

⁵ Finszter Géza: i.m. 12. o.

⁶ Finszter Géza: i.m. 10. o.

⁷ A magyar rendészettudomány fejlődéséről lásd bővebben Sallai János: A magyar rendészettudomány etablációja. Belügyi Szemle 2015/6. 5-28. o.

fontosak lehetnek az egyetemi szintű rendészeti szakemberképzéshez. Ezzel kapcsolatban ugyanakkor Finszter megjegyzi, hogy gondot okozott elválasztani egymástól az alapképzésben hangsúlyos tudnivalókat azoktól a tézisektől, amelyeknek inkább a mesterképzésben és a doktori iskolában lenne a helyük.⁸ Az olvasó számára ugyanakkor ez a probléma csak lát-szólagos. Elsősorban azért, mert a rendészettan egysége megbonthatatlan. A felsőfokú képzés szintjétől függetlenül ide tartoznak a rendészet fogalmával, a közrend, közbiztonság meghatározásával, a rendészeti igazgatás természetével és személyzetével, a rendészeti funkciókkal és stratégiákkal, avagy a rendészet jogával és rendszerével szorosan összefüggő tudnivalók, nem utolsósorban a rendészet alkotmányi alapjait számba vevő részletek. Az egységes tananyag oktatása azonban az egyes képzési szintek szerint differenciálható. Az alapképzés számára a tankönyv a rendészet elméletének és rendszerének megismerését, alapvető elemeinek, összetevőinek a megismerését jelenti. A mesterképzés számára a tananyag a rendészeti gyakorlaton is alapuló tudás elméleti tézisek szerinti újragondolását segítheti, míg a doktori képzés számára az egyes rendészethez kötődő kutatások kiinduló alaplővét, amely nemcsak támpontokat tud adni az egyes tudományos dolgozatok elkészítéséhez, hanem további ötleteket is az egyes rendészeti területek, ágazatok továbbfejlesztéséhez. Ezek fogalmazódnak meg lényegében a kötet több helyen is megismerhető céljaiban: egyfelől nem teljes körűen ugyan, de számot adni a rendészettudomány – mint egy fiatal igazgatási és jogi alapokra támaszkodó interdiszciplináris stúdium – eddigi kutatási eredményeiről,⁹ másfelől, összhangban az egyetemi képzéssel szemben támasztott általános várakozásokkal (1) hozzájárulni a felsőfokú szakemberképzéshez, (2) segítséget nyújtani azoknak, akik a rendészet kutatójává szeretnének válni, (3) értékválasztást közvetíteni az értelmiségi létezés.¹⁰

A tankönyv összeállítása terén hiányérzet a hallgató és a kutató számára legfeljebb a tekintetben keletkezhet, hogy a rendészettan mérsékeltebb

---

⁸ Finszter Géza: i.m. 9. o. (Előszó)

⁹ Uo.

¹⁰ Finszter Géza: i.m. 13. o.

figyelmet szentel az egyes rendészeti fajták teljes körű meghatározására, elhatárolására. A tananyag ugyan külön kitér a közbiztonsági rendszerre és a bűnügyi rendszerre, részletesebben foglalkozik a rendszer járulékos módozataival, az önkormányzati rendszer és a magánbiztonság aktuális kérdéseivel, de adós marad olyan rendészeti típusok bővebb kifejtésével mint a migráció igazgatásához közvetlenül társuló határrendszert és idegenrendszert, a rendőrségi igazgatásként is felfogható igazgatásrendszert, avagy a rendszetek olyan sajátos területei mint a katasztrófavédelem, a nemzetbiztonság vagy a kibervédelem.

Az alkotmányos jogállam rendszete

Különösen nagy értéke a tankönyvnek – egyben a Szerző által már a kötet elején leszögezett elve –, hogy az kizárólag az alkotmányos jogállam rendszete számára adhat hasznosítható ismereteket, valamint gondolati muníciót az elmélet műveléséhez csakúgy, mint a fegyveres közszolgálat törvényes és eredményes teljesítéséhez.¹¹

A rendészettan komplexitása ugyanis kizárólag abban az esetben értelmezhető, ha a rendészeti hatóságok tevékenységüket alkotmányos formában valósítják meg. E gondolat a Szerző munkájában tágabb és szűkebb értelemben is visszatérően felsejlik. Tágabb értelemben az alkotmányos rendszer legfontosabb tényezőit maga az egész tankönyv egyes – fentebb már említett – fejezetei jelentik, míg szűkebb értelemben külön fejezet szól a rendszer alkotmányos alapjairól. Ebben megtudhatjuk, hogy alkotmányos rendszer alatt a rendészeti hatóságok olyan jogi szabályozását, szervezetét és működését értjük, amely a lehető legtöbb biztosítékot nyújtja ahhoz, hogy a rendőrség és más rendvédelmi szervek elmentmondásoktól mentesen illeszkedjenek a demokratikus államszervezetbe.¹² Másképp megközelítve, a rendszer akkor működik alkotmányosan, ha veszélyelhárító beavatkozásai olyan jogi alapokra támaszkodnak, ame-

---

¹¹ Finszter Géza: i.m. 10. o.

¹² Finszter Géza: i.m. 357. o.

lyek meghatározzák a rendészeti fellépésre okot adó veszélyeztető magatartások körét.¹³

Az alkotmányos rendészet követelményeinek vizsgálatát Finszter mind a hazai, mind az európai uniós tagállamok alaptörvényei tükrében megteszi. Az uniós kitekintésből megtudhatjuk, hogy a tagállamok többségében a rendészeti igazgatásra vonatkozó, illetve a rendőrség szervezetét és működését közvetlenül meghatározó rendelkezéseket nem találunk, ellenben csaknem minden alkotmány tartalmaz olyan általános jogállami követelményeket amelyek a rendészetre, mint demokratikus államok esetében, a közszolgálat (közigazgatás) részére is meghatározó. Ezzel kapcsolatban a Szerző azt az egész kötet mottójaként is idézhető következtetést vonja le, hogy *nem az a fontos, hogy a rendvédelmi szervek jelentős helyet kapjanak az alkotmányban, hanem az, hogy az alkotmány kapjon jelentős helyet a rendészet működésében.*¹⁴

A rendészet, uniós országok többségének példáitól eltérően, fontos hangsúlyt kap Magyarország Alaptörvényében. Ennek oka, hogy a jogállami rendészet akkor képes megfelelni társadalmi rendeltetésének, ha jogosultságot kap az alapvető emberi jogok korlátozására is. Ezt a felhatalmazást törvényből nyeri, a törvénynek pedig alkotmányosnak és igazságosnak kell lennie, és jogbiztonságot kell nyújtania.¹⁵ A rendészet alkotmányossága ugyanakkor nemcsak a jogi szabályozásban, hanem a rendészeti működésben ölt testet. A rendészeti működésnek, közelebbről a rendészeti szerv hatósági jogkörrel felruházott tagja eljárásának és intézkedésének éppen ezért olyan alapelveknek kell megfelelniük mint a törvényesség, az arányosság és mindezekon keresztül a szakszerűség. Amennyiben a rendészet működése ellentétes ezekkel az alkotmányos kívánalmakkal, úgy a rendészettel szemben is helye van olyan jogalkalmazói mechanizmusoknak és kontroloknak, amelyek alkalmasak arra, hogy a működési rendellenességeket kijavítsa. Amennyiben ezeket a kontrolmechanizmu-

---

¹³ Finszter Géza: i.m. 110. o.

¹⁴ Finszter Géza: i.m. 372. o.

¹⁵ Finszter Géza: i.m. 373. o.

sokat korlátozzák vagy elvesztik tényleges hatalmukat, úgy a rendészet alkotmányossága is megkérdőjelezhetővé válik.

Összegzés

Finszter Géza Rendészettan című kötete – ahogy az a kötet hátoldala szövegében is olvasható – az 1990-től indult rendőrségi tárgyú kutatások összefoglaló áttekintését is nyújtja. A mű nem elégszik meg a tételes jog bemutatásával vagy akár csak értelmezésével, hanem kritikai szemlélettel, de a tankönyvi keretek megtartásával tárja fel mindazokat az ismereteket, amelyek fontosak lehetnek az egyetemi szintű rendészeti szakemberképzésben. Emellett a kötet felfogható egy rendészettudományi életműnek is. Szerzője – több évtizednyi, főleg büntetőjogi, kriminalisztikai és kriminológiai tudományos tevékenysége és a rendészet elmélete terén megjelent publikációi révén – átfogó képet ad a rendészet releváns tanairól, a rendészet fogalmi meghatározásától egészen az Európai Unió tagállamai rendészetéig bezárólag. E kötet nemcsak jól hasznosítható tananyag, hanem gazdag forrásmű is mindazok számára, akik akár a közrend és közbiztonság védelme érdekében alkalmazható intézkedés elméleti és gyakorlati összetevői, akár a rendészet és a rendvédelem között meghúzódó hitvita alakulása, nem utolsósorban az alkotmányos rendészet elengedhetetlen feltételeinek meghatározása és értékelése iránt érdeklődik.

Summary

Ritecz, György: The impact of terrorism on tourism (3-61)

European people - in a wider sense, most of the world's inhabitants - so that the lives of tourists are increasingly affected by terrorism and terrorist acts. The study examines whether and to what extent the dissuasive effect of terrorist acts on tourists and tourism revenues can be demonstrated.

Németh, Gyula: The challenges that endanger the road transports in relation of the terrorist attacks in Europe (62-72)

Recently the traffic safety of our country is more and more appreciated, and fortunately permeability of the road network has been increased and its quality is also constantly evolving. At the same time the number and performance of the vehicles has been multiplied in the last few decades. Between these circumstances traffic accidents may have many victims and serious consequences, especially if trucks or dangerous good carriers are involved in the case or used by terrorists. The publication aims to describe endangering sources of the road transport safety, the regulations that can minimize chances of accidents, and the vehicles, as possible tools of the terrorists causing harmful attacks against persons in public areas.

Koncsag, Katalin: From an interrogator's point of view – Denial of the testimony between relatives (73-124)

Principle of legal certainty – A principal right, which has to be respected by the court, and during the investigation as well. The job of the enforcement is to guarantee the uniform manner during the whole process, including the testimonies. However, real life brings us cases that are not regulated by the law and cause trouble during the investigation. Using practical experience, the author points out the deficiencies of the (new) Hungarian regulation and with *de lege ferenda* suggestions she shows alternative solutions to the identified problems.

Sallai, János: In Memoriam Dr. Pál Déri retired police brigade general (125-134)

Dr. Pál Déri headed the editorial staff of the periodical Interior Review (Belügyi Szemle) for 25 years. His life was imbued with socialism and his active career was intertwined with the periodical. He edited the predecessor of today's Interior Review and assisted at its beginnings. His editorial and scholarly activities are equally remarkable and can serve as an example for young people involved in scientific research. The article discusses Dr Pál Déri's courageous but hard life, from the training course for commissioned police officers to the title of Doctor of Science of the Hungarian Academy of Science and his being promoted to retired police brigadier general.

Tóth, Nikolett Ágnes: Seven decades in law enforcement - Remembering the life of Professor Géza Katona (135-151)

Prof. Dr. Géza Katona was a police brigadier general, lawyer, a Doctor of the Hungarian Academy of Sciences, an exceptional talented scientist with an exemplary career path. He has been an internationally acknowledged and authenticated expert in law enforcement. and one of the most prominent personalities in the development of the criminal technology in Hungary. I made the last interview of his life, the enlarged version of which you can read in this publication.

Hautzinger, Zoltán: Policing in Constitutional States - Thoughts on the university textbook Police Science by Géza Finszter (152-158)

The volume Police Science written by Géza Finszter provides its reader a summary overview of the researches in police science since their commencement in 1990. Not only does this work introduce its readers to the concept or the interpretation of substantive law, it also reveals knowledge, with a critical approach but within the framework of a university textbook, which may carry importance for training law enforcement professionals. In addition to the introduction of the above volume, the present paper also deals with sharing views and thoughts on certain criteria of constitutional policing.